

Nr 158.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Gunnar Hedlund.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås — som ett led i omläggningen av samhällets nykterhetspolitik — att organen för den öppna nykterhetsvården, kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder, materiellt förstärkes. Statsbidraget till de kommunala nykterhetsnämnderna förordas sålunda skola utgå med 60 % av nämndernas kostnader utan begränsning av beloppets storlek. Förslaget härutinnan syftar till att nämnderna framför allt i personellt hänseende skall få de resurser, som är nödvändiga för att nämnderna skall kunna fullgöra de ökade arbetsuppgifter, som bl. a. på grund av nykterhetsvårdslagstiftningens omdaning är att emotse. Utöver en förstärkning av den fast anställda personalen avses nykterhetsnämnderna under övergångstiden till ett friare försäljningssystem skola kunna knyta tillfälliga medarbetare till sin verksamhet. Ersättningarna till dessa föreslås helt skola gäldas av statsmedel. Statsverkets kostnader för den kommunala nykterhetsvården har för nästkommande budgetår beräknats till 1 750 000 kronor, vilket innebär en höjning av nu utgående medelsanvisning med cirka 1,3 miljoner kronor.

De kommunala nykterhetsnämnderna föreslås fr. o. m. den 1 oktober 1955 skola befrias från kostnaderna för sluten vård.

Såvitt länsnykterhetsnämnderna angår, förordas att vid samtliga dessa inrättas en befattning som nykterhetsvårdskonsulent. Vid flertalet nämnder avses dessutom skola finnas en assistent. Konsulenttjänsterna och fem assistenttjänster föreslås skola inrättas redan under nästkommande budgetår. Därunder avses också fasta biträdestjänster skola tillföras läsnämndsorganisationen. Medelsbehovet för länsnykterhetsnämndernas avlöningar och omkostnader har till följd av den föreslagna upprustningen beräknats till 750 000 kronor resp. 319 000 kronor eller tillhoppa 525 000 kronor mer än vad som nu utgår för dessa ändamål.

Medelsanvisningen under anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. till bl. a. konferenser och kurser samt understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder, nu utgörande 32 500 kronor, föreslås höjd till 82 500 kronor.

Det statliga stödet till den s. k. länkrörelsen föreslås skola utgå med 15 000 kronor mot 5 000 kronor f. n.

Slutligen förordas, att i Stockholm eller dess närhet uppföres en speciell klinik för alkoholsjukdomar med cirka 80 vårdplatser. Till utrednings- och planeringsarbete för denna klinik föreslås en medelsanvisning för nästkommande budgetår av 100 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5
mars 1954.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÅNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under elfte huvudtiteln, punkterna 161—165 samt 167, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1954/55 beräkna

dels till Vissa kostnader för vård av alkoholister ett förslagsanslag av 20 000 kronor,

dels till Länsnykterhetsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 700 000 kronor,

dels till Länsnykterhetsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 320 000 kronor,

dels till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor,

dels till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. ett anslag av 82 500 kronor,

dels ock till Bidrag till sällskapet Länkarna ett anslag av 15 000 kronor.

Jag anhåller nu att få upptaga hithörande spörsmål till fortsatt behandling. I samband därmed torde jag få anmäla uppkommen fråga om inrättande i Stockholm av ett specialistsjukhus för alkoholister. Inledningsvis torde jag dock först få lämna en kortfattad översikt av nykterhetsvårdens nuvarande läge, främst upptagande en redogörelse för de förslag i ämnet, som f. n. är aktuella. Jag ämnar därvid också närmare ange ramen för den fortsatta framställningen samt uppläggningsen av denna.

Inledning.

I sitt den 14 februari 1948 avgivna betänkande (SOU 1948: 23) har 1946 års alkoholistvårdsutredning framlagt åtskilliga förslag till en reformering av nykterhetsvården. Dessa förslag är dels av legislativ, dels av i huvudsak ekonomisk natur. I förstnämnda hänseende har utredningen föreslagit, att en helt ny lagstiftning — en lag om nykterhetsvård — skall ersätta den gällande alkoholistlagen. Den föreslagna lagstiftningen innebär bl. a. att

området för nykterhetsvårdslagstiftningens tillämplighet vidgas så att ingripande mot en alkoholmissbrukare kan ske tidigare, d. v. s. på ett ur förbättringssynpunkt gynnsammare stadium av pågående alkoholmissbruk, än som f. n. är möjligt. Vidare föreslås att tillämpningen av lagstiftningen genom olika åtgärder effektiviseras. Enligt förslaget avses sålunda bl. a. att särskild nykterhetsnämnd tillsättes i varje kommun, att anmälningskyldigheten till nykterhetsnämnderna utsträcker samt det medicinska inflytandet i dessa nämnder förstärkes.

Enligt utredningens uppfattning torde de största bristerna i nykterhetsvården främst vara av ekonomisk art. För att åstadkomma en ändamålsenlig och effektiv nykterhetsvård och därmed nedbringa arbetsmängden för sjuk-, social- och kriminalvårdande samhällsorgan anser utredningen det nödvändigt, att kostnadsramen för denna vårdverksamhet högst betydligt vidgas. Detta bör enligt utredningens mening ske genom avsevärt ökade ekonomiska insatser från statens sida. Staten borde sålunda lämna kraftigt höjda statsbidrag till öppen, halvöppen och slutna vård.

Vad beträffar den öppna nykterhetsvården föreslås att bidrag till nykterhetsnämnds allmänna verksamhet utgår oinskränkt med 75 % av kostnaderna. Jämväl länsnykterhetsnämndernas verksamhet borde effektiviseras genom att dess tjänstemän bleve heltidsanställda. I fråga om den halvöppna och slutna vården borde statens ekonomiska stöd förbättras genom höjda och nya statsbidrag till inackorderingshem och icke-statliga vårdhem. Alkoholistanstalternas allmänna standard borde höjas. Kostnaderna för slutna vård åt alkoholmissbrukare borde, antingen vården vore tvångsvis anordnad eller vederbörande frivilligt underkastat sig densamma, i sin helhet bäras av statsverket.

Utredningen har vidare föreslagit, att behandlingen av alkoholmissbrukare ytterligare differentieras och som regel även skall innefatta medicinsk behandling. För att möta behovet av speciell vård för alkoholmissbrukare borde fyra statliga alkoholistsjukhus anordnas, av vilka ett borde uppföras i Stockholm snarast möjligt och de övriga tre sedan erfarenhet vunnits av verksamheten vid det första. Sjukhusen borde fungera som diagnostiserings- och behandlingsställen för nykterhetsvården, som institutioner för medicinsk forskning rörande alkoholismen samt som centraler för utbildning av läkare och i viss utsträckning också av nykterhetsvårdspersonal rörande alkoholistproblemet.

Slutligen föreslår utredningen, att särskild utbildning rörande alkoholismen och dess behandling anordnas genom kursverksamhet bl. a. för nykterhetsvårdspersonal. Även behovet av fortbildning för sådan personal borde tillgodoses. Kursverksamhet för frivilliga medhjälpare borde också organiseras.

Över alkoholistvårdsutredningens betänkande har yttranden efter remiss avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer, vilka utförligt redovisats i den till innevarande års riksdag avlämnade propositionen med

förslag till lag om nykterhetsvård (nr 158). Denna proposition innefattar en fullständig redogörelse jämväl för de lagförslag, som framlagts av utredningen. Beträffande det närmare innehållet i dessa förslag torde jag därför få hänvisa till nämnda proposition.

Sedermera har också 1944 års *nykterhetskommitté* framlagt förslag till viktiga reformer inom nykterhetsvården. Dessa förslag innefattas dels i kommitténs principbetänkande, del V (SOU 1952:53), dels i betänkandet angående rusdrycksförsäljning och nykterhetsvård, del VI (SOU 1952:54), avgivna den 17 oktober 1952. Nykterhetskommittén har i stort sett anslutit sig till alkoholistvårdsutredningens förslag men i vissa hänseenden förordat kompletteringar. Sålunda bör enligt kommitténs mening statsbidraget till de kommunala nykterhetsnämnderna bestämmas till 80 % av dessas kostnader utan begränsning till viss maximisumma. Länsnykterhetsnämndernas personalutrustning borde förstärkas och dess ledamöter utses i annan ordning än för närvarande. Ordföranden borde besitta domarkompetens. Ett alkoholistsjukhus föreslås snarast möjligt komma till stånd. Härtill kommer ytterligare åtskilliga förslag, varom redogörelse kommer att lämnas bl. a. i det följande.

Närmast som en komplettering av nykterhetskommitténs förslag får betraktas det av *nykterhetsnämndssakkunniga* den 19 november 1953 avgivna betänkandet (stencilerat). Detta betänkande behandlar spörsmålet om nykterhetsnämndernas förseende med tillfälliga hjälpkrafter, främst under övergångstiden till ett friare system för försäljning av rusdrycker. De sakkunniga föreslår sålunda, att det statliga stödet till nykterhetsnämnderna utformas så att det blir lättare att till den kommunala nämndorganisationen knyta sådana hjälpkrafter. I samband därmed föreslås också vissa smärre ändringar i lagstiftningen. De sakkunniga har därjämte bl. a. föreslagit, att medel anvisas till viss utbildning av dessa medhjälpare. Den s. k. länkrörelsen bör enligt de sakkunnigas mening erhålla ökat ekonomiskt statsunderstöd.

Beträffande remissbehandlingen av nykterhetskommitténs och de sakkunnigas betänkande hänvisas till propositionen angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (nr 151) samt till propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård (nr 158).

Vissa av alkoholistvårdsutredningens förslag har tidigare prövats av statsmakterna. Sålunda kan sägas att betydelsefulla reformer inom den halvöppna och slutna nykterhetsvården redan genomförts eller är under utförande. Statsbidragen till dessa vårdformer har nästan genomgående höjts. En treårsplan för de statsunderstödda alkoholistanstalternas materiella upprustning har godkänts av 1953 års riksdag, som samtidigt anvisat medel till dess första etapp (jfr prop. nr 95/1953). I årets statsverksproposition begäres medel å kapitalbudgeten, under inrikesdepartementet, fonden för låneunderstöd, till utförande av nästa etapp av detta program. Dessutom har jag i särskild proposition till innevarande års riksdag framlagt förslag till allmän

byggnadsplan för statens alkoholistanstalt å Venngarn (prop. nr 87). Den framställning, som jag nu fortsättningsvis skall lämna, kommer således endast i ringa mån att beröra den halvöppna och slutna nykterhetsvården.

Ej heller är det min mening att annat än summariskt här beröra de lagförslag, som framlagts av alkoholistvårdsutredningen, nykterhetskommittén och nykterhetsnämndssakkunniga. Beträffande mina överväganden härutinnan torde få hänvisas till propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård. I förevarande sammanhang skall således främst behandlas de förslag som syftar till en ekonomisk upprustning av den öppna nykterhetsvården. I anslutning därtill är det — som tidigare angivits — min avsikt att jämväl behandla spörsmålet om upprättande av ett specialsjukhus för alkoholister. Innan jag mer i detalj kommer in på dessa frågor, skall jag dock först helt allmänt ange min inställning till behovet av en upprustning, särskilt av organen för den öppna nykterhetsvården.

Upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården.

Alkoholistvårdsutredningen och nykterhetskommittén.

Till utgångspunkt för ett krav på ökat stöd åt nykterhetsvården från statens sida har alkoholistvårdsutredningen uppställt tesen, att en effektiv nykterhetsvård högst avsevärt måste nedbringa det allmännas kostnader för undanröjande av skilda sociala missförhållanden, vilka har sin grund i alkoholmissbruk. Motsättningsvis framhåller utredningen att den allmänna socialpolitikens inriktning under senare år i sin tur torde vara ägnad att lindra detta missbruks ekonomiska och sociala följder. Däremot syntes det utredningen mera diskutabelt, om bättre sociala förhållanden generellt kunde antagas motverka, att alkoholmissbruk uppstode med negativa följdverkningar som resultat. Speciella åtgärder mot alkoholmissbruket genom effektiva organ behövdes därför även efter en allmän förbättring av den sociala standarden. Dylika åtgärder vore i hög grad ägnade att avlägsna en av de viktigaste orsaksfaktorerna vid olika former av social nöd och missanpassning och därmed reducera behovet av fattigvård, barna- och ungdomsvård, kriminalvård etc. Det måste härvid — betonar utredningen — vara samhällsekoniskt fördelaktigt, att åtgärderna vidtoges på ett så tidigt stadium som möjligt, innan skadeverkningar av olika slag uppstått. Även om tidigt insatt nykterhetsvårdande behandling skulle bli relativt kostsam för det allmänna, torde den dock säkerligen ur nationalekonomisk synpunkt ställa sig gynnsam. Statens utgifter för att bekämpa kriminaliteten skulle t. ex. säkerligen kunna avsevärt minska, om nykterhetsvården erhöle sådana resurser, att den vore i stånd att ingripa med lämpliga medel på tidigt stadium mot varje alkoholmissbrukare. Brottsligheten visade sig nämligen i större omfattning än vad man i allmänhet föreställde sig sammanhänga med

alkoholbruk. En inom fängvårdsstyrelsen verkställd undersökning avseende de fångar, som år 1938 intagits i fängelserna och de som åren 1939 och 1940 frigivits, visade, att inemot 60 % av hela antalet manliga fångar varit alkoholpåverkade vid brottets begående. Beträffande våldsbrottslingar vore detta fallet med omkring 80 %. Bland dem, som uppgivits vara nyktra vid brottets begående, funnes åtskilliga, beträffande vilka alkoholförtäring av olika anledningar likväl påtagligt medverkat till brottet. Den kriminalpolitiska betydelsen av en effektivt arbetande nykterhetsvård vore mot bakgrunden av dessa siffror odiskutabel. Man kunde också hänvisa till det intima sambandet mellan alkoholmissbruk, å ena, samt miljöskador hos barn med social missanpassning som följd, olycksfall i den allmänna trafiken eller på arbetsplatserna etc., å den andra sidan.

På nu återgivna skäl har utredningen ansett det erforderligt, att samhället i eget intresse nedlägger avsevärt högre kostnader på nykterhetsvården än vad f. n. sker, så att bl. a. den öppna vården kunde erhålla en tillfredsställande organisation. Utredningen hävdar vidare, att nykterhetsvården ännu mycket mer än hittills borde betraktas som en statlig angelägenhet. Statsinkomsterna av alkoholhanteringen uppginge till avsevärda belopp. Detta förhållande berättigade emellertid icke i och för sig till större anspråk på staten för bedrivande av nykterhetsvård. Även om dessa inkomster användes till nykterhetsvården, finge icke förbises, att dessa inginge i statskassan för att begagnas till att täcka statsutgifterna för andra allmännyttiga ändamål. Då emellertid alkoholhanteringen med skador på individ och samhälle av olika slag såsom följd försigginge med statens godkännande och inkomsterna numera i huvudsak tillföle staten, icke kommunerna, borde staten i ännu högre grad än hittills svara för nykterhetsvårdens kostnader och därvid i syfte att skapa en effektiv vårdorganisation väsentligt öka sina ekonomiska åtaganden för denna organisation. Som ett viktigt skäl för kommunernas obenägenhet att anslå medel till nykterhetsvården åberopades allt oftare, att dessa endast i relativt liten omfattning eller icke alls hade del i det ekonomiska resultatet av alkoholhanteringen.

Efter ett påpekande att tyngdpunkten vid medelsfördelningen, alltsedan offentlig nykterhetsvård börjat bedrivas, legat på den slutna vården — anstaltsvården — uttalar utredningen, att den öppna vården nu borde erhålla avsevärt kraftigare statligt stöd än hittills och sålunda även vid medelstilldelningen tillmätas den vikt, som borde tillkomma den *redan med dess nuvarande arbetsuppgifter* och som bleve än större, om utredningens förslag om vidgning av dessa uppgifter genomfördes.

Den grunduppfattning, vari alkoholistvårdsutredningens krav på en förstärkning av organen för den öppna nykterhetsvården sålunda bottnar, delas av nykterhetskommittén. För kommittén framstår det som rimligt, att staten ökar sina ekonomiska åtaganden för nykterhetsvården i kommunal

regi. En överföring av kostnaderna för nykterhetsvården från kommunerna till statsverket syntes kommittén redan av allmänna skäl vara påkallad. Kommittén uttalar, att kostnaderna för de skador, som rusdrycksmissbruket förorsakade, i huvudsak borde bäras av staten. Ett ökat statligt stöd vore vidare betydelsefullt för att stimulera kommunerna att snabbt tillvarata de möjligheter till ökad effektivitet i nykterhetsnämndsarbetet, som kommunindelingsreformen kunde väntas medföra. Men det ökade statliga stödet borde icke inskränkas till att enbart avse de kommunala nykterhetsnämnderna. Detta borde jämväl — som också alkoholistvårdsutredningen föreslagit — utsträckas till att omfatta länsnykterhetsnämnderna.

Beträffande omfattningen av statens och kommunens ekonomiska insatser till förmån för den öppna nykterhetsvården må här återgivas följande ur nykterhetskommitténs principbetänkande hämtade sammanställning. För fullständighetens skull har kostnaderna för socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå medtagits. Kostnaderna gäller 1949 eller budgetåret 1949/50.

	Statens kostnader	Kommunernas kostnader
Socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.....	120 000	—
Länsnykterhetsnämnderna	360 000	
Kommunala nykterhetsnämnder.....	320 000	1 900 000
Summa	800 000	1 900 000

I anslutning härtill må nämnas att statsverkets inkomster av alkoholhanteringen nämnda år uppgick till i runt tal 712 miljoner kronor.

Som av det följande framgår har nykterhetskommittén i sina förslag om upprustning av nykterhetsvårdsorganen i vissa hänseenden gått längre än alkoholistvårdsutredningen. Detta låter sig delvis förklara av de ställningstaganden vartill kommittén kommit i fråga om sin huvudsakliga arbetsuppgift, nämligen ordningen för rusdrycksförsäljningen. Rörande denna har kommittén föreslagit — om nu bortses från den detaljmässiga utformningen varom propositionen angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (nr 151) innehåller närmare upplysning — att det nuvarande restriktionssystemet avskaffas och ersättes med ett fritt försäljningssystem. Därjämte har kommittén förordat vissa lättnader i fråga om utskänkingen.

Remissyttrandena.

Alkoholistvårdsutredningens förslag om en utbyggnad av den samhälleliga nykterhetsvården har i princip så gott som enhälligt tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de hörda myndigheterna och organisationerna. Några uttalanden av mera allmän innebörd har återgivits i propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård, till vilken torde få hänvisas.

Också de remissorgan, som haft att yttra sig över nykterhetskommitténs förslag, har i allmänhet intagit en mycket positiv hållning till frågan om en upprustning av nykterhetsvårdsorganen. Detta spørsmål kan snarast sägas

intaga en mer central ställning vid remissbehandlingen av nykterhetskommitténs förslag än vid remissen av alkoholistvårdsutredningens förslag, ett förhållande som otvivelaktigt beror därpå, att dessa organ på ett helt annat sätt träder i förgrunden i belysning av det föreslagna fria försäljnings-systemet.

Det yttrande, som avgivits av *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, utgör ett belägg för vad nu sagts. Länsstyrelsen konstaterar, att kommittén visserligen ägnat stort intresse åt nykterhetsvårdens utbyggnad, men anmärker samtidigt, att den låtit denna fråga komma i efterhand. Utbyggnaden har — yttrar länsstyrelsen — blivit ett påhäng till förslaget i stället för en nödvändig förutsättning för detsamma. Enligt länsstyrelsens bestämda uppfattning vore kommitténs förslag om en friare tillgång till rusdrycker realiserbart endast *om* och *sedan* nykterhetsvården fått den starkare organisation, som kommittén föreslår. Men — understryker länsstyrelsen — en förstärkning av de kommunala nykterhetsnämnderna och länsnykterhetsnämnderna vore behövligen redan för att dessa organ skulle kunna fullgöra dem åvilande arbetsuppgifter enligt gällande lagstiftning. Länsnykterhetsnämnderna borde snarast tilldelas den ytterligare arbetskraft, som kunde anses erforderlig, och kommunerna måste genom frikostigare statsbidragsgivning stimuleras i sin strävan att vidtaga för nykterhetsvården mer effektiva åtgärder än vad som hittills varit dem möjligt. Att staten skulle stå för huvudparten av kostnaderna ansåge länsstyrelsen ligga i sakens natur.

Kontrollstyrelsen framhåller med eftertryck angelägenheten av att nykterhetsvårdsorganen erhåller tillräckliga ekonomiska och personella resurser, som möjliggör att de effektivt kan fylla sin viktiga uppgift i samhällets tjänst. Också *länsstyrelsen i Malmöhus län* betonar vikten av en väsentlig upprustning av bl. a. nykterhetsvårdsorganen. Angelägenheten av att så skedde framstode för länsstyrelsen så mycket starkare inför de nu föreslagna reformerna. Genom en förenklad försäljningsorganisation uppstode besparingar och härigenom komme medel att stå till förfogande för nykterhetsvårdens utbyggnad. Länsstyrelsen funne det önskvärt, att statsmakterna så välvilligt som möjligt bedömde de framställda kraven på ytterligare medel till nykterhetsvården. Goda förhoppningar torde enligt länsstyrelsens mening kunna ställas på att ett ökat statligt bidrag till kommunerna skulle medföra en kraftig upprustning av organisationen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län erinrar om att det sedan länge ansetts lämpligt att i möjligaste mån avskaffa det enskilda vinstintresset av alkoholförsäljningen, en strävan som närdes av avsikten att främja nykterheten. Med denna målsättning för ögonen finner länsstyrelsen det kunna ifrågasättas, om det vore staten värdigt att draga vinst av alkoholförsäljningen, så länge det funnes kvar så allvarliga alkoholskadeproblem inom samhället som faktiskt existerade. Det syntes från denna synpunkt icke orimligt, att staten använde hela sin vinst av sprithantering för att avvärja de skador, som sprithantering vällade. Om man lade denna synpunkt å problemet, torde

det vara ett blygsamt krav, att de hittillsvarande anslagen till nykterhetsvården och därmed sammanhängande intressen höjdes till det tiodubbla. Staten skulle ändå ha kvar över 80 % av sina spritinkomster för andra ändamål. Liknande tankegångar utvecklas av *landsorganisationen*, som förklarar att ögonblicket nu vore inne att rätta till den bristfälliga balans i fråga om medel och personal, som funnits mellan å ena sidan dem som handhaft spritförsäljningen och å andra sidan dem som handhaft nykterhetsvården. De många brister, som vidlåde nykterhetsvården och nykterhetsnämndernas arbete, borde undanröjas i enlighet med de förslag nykterhetskommittén framlagt till fullföljande av vad alkoholistvårdsutredningen tidigare föreslagit. För landsorganisationen framstode en kraftig upprustning av den offentliga nykterhetsvården såsom mycket angelägen, detta icke minst för att denna vård skulle kunna i större utsträckning än hittills fullgöra sina uppgifter av förebyggande karaktär. Sistnämnda synpunkt kommer till uttryck jämväl i det yttrande, som avgivits av *länsnykterhetsnämnden i Jönköpings län*. Häri framhäves, att tyngdpunkten i bekämpandet av alkoholismen bör förläggas till profylaxen för att därmed i möjligaste mån minska behovet av terapi. Nykterhetsvården borde därför alltmer sträva efter att förlägga huvudvikten av sin verksamhet till förebyggande åtgärder. Missbrukaren borde så tidigt som möjligt bli föremål för nykterhetsvårdsåtgärder av för hans individuella fall avpassad art. Att en betydande förstärkning av de kommunala nykterhetsnämnderna och länsnykterhetsnämnderna vore påkallad såväl med hänsyn härtill som till införande av fri inköpsrätt vore uppenbart.

En i viss mån avvikande mening ger *stadsfullmäktige i Stockholm* tillkänna. Fullmäktige förklarar sig visserligen intet ha att erinra mot de allmänna riktlinjer för en utbyggnad av nykterhetsvården, som kommittén föreslagit. Fullmäktige efterlyser emellertid en konkret plan för hur denna utbyggnad skall genomföras och föreslår, att frågan om förstärkning av nykterhetsnämndernas vårdresurser och administrativa apparat göres till föremål för ytterligare övervägande.

Av det betydande antal remissorgan, som rent allmänt anslutit sig till alkoholistvårdsutredningens och nykterhetskommitténs förslag om en upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården, har flertalet tillika påfordrat att denna upprustning sker snarast, så att nykterhetsvårdsorganen står rustade att möta den belastning som ett fritt försäljningssystem i förstone kan väntas medföra.

Så yttrar t. ex. *länsnykterhetsnämnden i Hallands län* att såväl de kommunala nykterhetsnämnderna som länsnykterhetsnämnderna bör vara fullt bemannade och väl insatta i sina skilda arbetsuppgifter i mycket god tid, innan några mera avgörande eller genomgripande förändringar vidtages i nu gällande lagstiftning och dess tillämpning med avseende å rusdrycksförsäljningen. *Stadsfullmäktige i Borås* uppställer det som ett oavvisligt krav, att nykterhetsvårdens upprustning kommer till stånd i så god tid före spritrestriktionernas slopande, att nykterhetsnämnderna ej står handfallna inför

ett eventuellt inträdande ökat missbruk. *Länsnykterhetsnämnden i Värmlands län* anser en *snabb* upprustning av nykterhetsvårdsorganen vara nödvändig, för att sätta nämnderna i stånd att bemästra de svårigheter, som kan befaras uppstå i skarven mellan nuvarande försäljningssystem och det av nykterhetskommittén föreslagna. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* hävdar bestämt, att en förstärkning och effektivisering av nykterhetsnämnderna nödvändigtvis måste föregå en övergång till friare former för rusdrycksförsäljningen. Vare sig koncentreringen av de nykterhetsvårdande uppgifterna till dessa organ komme att ske mera omedelbart eller först under successiv avveckling av den individuella kontroll, som utövades av systembolagen, vore det erforderligt, att den avsedda upprustningen genomfördes i så god tid, att nykterhetsnämnderna vid den obegränsade inköpsrättens införande vore fullt i stånd att bemästra de svårigheter, som då kunde befaras uppkomma.

Efter att ha uttalat att den viktigaste av de av nykterhetskommittén föreslagna motåtgärderna mot ökat spritmissbruk säkerligen vore en kraftig upprustning av nykterhetsnämnderna framhåller *länsnykterhetsnämnden i Gotlands län*, att förberedelserna härför måste vidtagas i mycket god tid före spritransoneringens slopande. Den erforderliga ökade arbetskraften måste först i stor utsträckning erhålla teoretisk utbildning, varpå borde följa någon tids praktiskt arbete inom nykterhetsvården. Då en viss tröghet i fråga om upprustningen av de kommunala nykterhetsnämnderna på vissa håll torde vara att befara, syntes det bli länsnykterhetsnämnderna, som i dessa fall finge bli initiativtagare. Det vore därför av vikt, att dessa nämnder i första hand upprustades. *Stadsfullmäktige i Malmö* — som i stort sett utvecklar liknande tankegångar — anser det önskvärt, att nya statsbidragsbestämmelser träder i kraft något före den nya rusdrycksförsäljningslagstiftningen. Nämnderna kunde då, när restriktionssystemet avvecklades, ha hunnit förstärka sin organisation. En utbyggnad av de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet krävde en relativt lång tid. Icke minst torde det bli förenat med vissa svårigheter att anskaffa kvalificerad personal.

Synpunkter sådana som nyss redovisats återkommer i en mängd yttranden. Ett något särpräglat betraktelsesätt anlägges emellertid av *länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län*. Enligt länsnämndens mening bör nämligen icke nykterhetsvårdens upprustning uppställas som en förutsättning för restriktionssystemets slopande. Den individuella ransoneringen med hjälp av motboken syntes numera ha en ytterst begränsad förmåga att hindra alkoholmissbruk. Denna upprustning måste likväl stå i första ledet bland reformer, om statsmakterna önskade förbättra folknykterheten. Länsnämnden anser, att denna upprustning måste ske före alla andra reformåtgärder bl. a. på grund därav att angelägna effektiviseringsåtgärder på nykterhetsvårdens område under mycket lång tid fått stå efter för andra, i och för sig viktiga socialreformer, varför denna vårdverksamhet blivit starkt hämmad i sin utveckling till en modernt arbetande människovård.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse framhåller vikten av att också nykterhetsvårdsorganisationens kontakt med folkrörelserna för medverkan av dess medlemmar som frivilliga övervakare och som andra medhjälpare i nykterhetsvården är organisatoriskt förverkligad, när ransoneringssystemet ersättes med de nya försäljningsformerna.

Departementschefen.

I propositionen nr 151 uppdras nya riktlinjer för nykterhetspolitiken. Motbokssystemet föreslås avskaffat. Tyngdpunkten för de nykterhetspolitiska strävandena lägges på positiva åtgärder av olika slag. Den förebyggande verksamheten genom forskning, undervisning och upplysning i alkoholfrågan intensifieras. Förebyggande insatser i ny form skall göras genom stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och åt annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen. Lika viktigt är att samhället är berett att genom nykterhetsvårdens organ omhändertaga de alkoholskadade och återföra dem till ett nyktert och ordentligt levnadssätt. En kraftigt upprustad nykterhetsvård är en förutsättning för och ett betydelsefullt led i den tilltänkta framtida nykterhetspolitiken.

Inom socialpolitiken har nykterhetsvården intill senare år intagit en relativt undanskymd ställning. Den intensiva reformverksamhet, som rent allmänt satt sin prägel på socialvården, har i stort sett lämnat nykterhetsvården orörd. Detta förhållande finner givetvis sin förklaring främst däri, att andra grenar av socialvården framstått som mer angelägna objekt för samhällsreformatoriska strävanden. I och med tillsättandet av alkoholistvårdsutredningen och i viss mån även av nykterhetskommittén har emellertid dessa strävanden givits en inriktning, som direkt tar sikte jämväl på nykterhetsvården. Sedan resultatet av nämnda utredningar numera redovisats, har bekräftelse vunnits att alkoholmissbruket är av sådan art och omfattning att nykterhetsvården i sin nuvarande gestaltning näppeligen kan sägas utgöra ett tidsenligt och effektivt instrument i kampen mot det utbredda alkoholmissbruket. Om behovet av en kraftig upprustning av nykterhetsvården råder ej heller några delade meningar.

För en bedömning av nykterhetsvårdens behov är det tydligen i första hand av vikt att klargöra vilka allmänna uppgifter som bör åvila denna vårdgren. Det gäller med andra ord att fastslå, vilket syfte nykterhetsvården rimligen bör tjäna. Detta ger sig i viss mån tillkänna redan genom den numera allmänt vedertagna benämningen »nykterhetsvård», som trätt i stället för den äldre termen »alkoholistvård». Mer preciserat, om än ej uttömmande, finner målet för nykterhetsvården sitt uttryck i den lagstiftning, som har avseende å nykterhetsvården. Denna lagstiftning ger också närmare anvisning om de medel, som står till nykterhetsvårdens förfogande.

I propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård har jag utförligt redogjort för hur målsättningarna inom nykterhetsvården successivt förskjutits i det att denna vårdform från att ursprungligen ha varit av tämligen renodlad

interneringskaraktär övergått till att förlägga tyngdpunkten mer på behandling av lindrigare fall av alkoholmissbruk. Nykterhetsvårdens intresse har sålunda mindre ensidigt koncentrerats på de svåraste fallen — på själva alkoholisterna; man har kommit till insikt om att en minst lika angelägen uppgift är att redan på ett tidigt stadium av alkoholmissbruk kunna ingripa med lindriga förebyggande åtgärder mot alkoholmissbrukare. Den gällande alkoholistlagen står formellt kvar på den äldre åskådningens ståndpunkt. För att nykterhetsnämnd skall äga ingripa mot en alkoholmissbrukare stadgas nämligen dels att denne skall vara hemfallen åt alkoholmissbruk dels att någon av vissa i lagen uppräknade särskilda omständigheter skall vara för handen (1 § alkoholistlagen). I själva verket är förutsättningarna för nykterhetsnämnds ingripande i princip desamma som villkoren för inläggning på alkoholistanstalt. Antalet fall, då dessa förutsättningar föreligger, är naturligtvis relativt ringa. År 1951 uppgick det till närmare 13 000.

Det är tydligt, att om nykterhetsvården endast hade att befatta sig med ett så begränsat klientel, dess apparat kunde ges ganska blygsamma proportioner. Organen för den öppna nykterhetsvården — kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder — har otvivelaktigt ursprungligen uppbyggts endast för att tillgodose det mer allvarliga vårdbehov, som föreligger vid hemfallenhet åt alkoholmissbruk jämte någon i lagen särskilt angiven social indikation. Tillämpningen av lagstiftningen visar emellertid, att nykterhetsvårdsorganen numera fattar sina arbetsuppgifter annorlunda. Sedan åtskilliga år torde nämnderna sålunda ganska allmänt, i den mån resurserna medger, ingripa med nykterhetsvårdande hjälpåtgärder redan på ett stadium, innan alkoholmissbruket hunnit övergå till direkt hemfallenhet. Härvid har nykterhetsnämnderna ansett sig finna stöd främst i det stadgande i alkoholistlagen (3 §), som anger nykterhetsnämndernas allmänna åligganden, innefattande befogenhet att vidtaga förebyggande åtgärder jämväl beträffande personer som visar tecken till alkoholmissbruk utan att dessa dock kan betraktas som hemfallna däråt. En sådan lagtillämpning har i viss mån sanktionerats genom att föredragande statsrådet i proposition nr 259 till 1944 års riksdag angående vissa anslag till nykterhetsvården (s. 8) rekommenderade densamma. Denna praxis har självfallet icke kunnat undgå att avsevärt påverka storleken av nykterhetsvårdsklientelet. Nykterhetskommittén har för år 1949 uppskattat antalet fall, beträffande vilka lindriga förebyggande åtgärder vidtagits utan att vederbörande varit hänförlig under 1 § alkoholistlagen, till omkring 13 000. Antalet förebyggande ingripanden skulle emellertid sannolikt vara betydligt större, om nykterhetsnämnderna hade större resurser. Av det sagda följer att nykterhetsvårdsorganen redan enligt gällande lagstiftning, sådan denna tillämpas, icke är i stånd att fullgöra de arbetsuppgifter, som anses åvila dem. Målet bör vara, att dessa organ i samtliga till dess kännedom komna fall av alkoholmissbruk bör kunna ingripa med de förebyggande åtgärder till missbrukets hävande som kan erfordras. Som ett komplement härtill bör gälla, att fall av alkoholmissbruk i största möjliga utsträckning bringas till nykterhetsnämndernas kännedom.

I den föreslagna lagen om nykterhetsvård kommer nu nämnda strävanden till direkt uttryck. Denna lagstiftning kan närmast sägas innebära ett lagfästade av den praxis, som på sina håll redan tillämpas. Nykterhetsvårdande åtgärder skall enligt lagförslaget vidtagas mot den som missbrukar alkoholhaltiga drycker. Alkoholmissbruk skall anses föreligga, då någon använder sådana drycker till uppenbar skada för sig eller annan (1 § lagförslaget). Det skall åligga bl. a. polis- och åklagarmyndighet att till den kommunala nykterhetsnämnden ofördröjligen göra anmälan om fylleri och annat förhållande, som ger anledning till misstanke att alkoholmissbruk i lagens mening föreligger (10 § lagförslaget). Nykterhetsnämnden skall verkställa en åtminstone summarisk undersökning av det rapporterade fallet. Visar denna, att det icke är fråga om en tillfällig händelse, skall nämnden i första hand genom olika hjälpåtgärder (anpassade efter varje enskilt falls individuella aspekter) söka återföra vederbörande till ett nyktert levnadssätt. Övervakning och tvångsintagning skall liksom enligt gällande rätt komma ifråga endast beträffande den som är hemfallen åt alkoholmissbruk.

Redan av denna summariska redogörelse för den nya lagstiftningens tillämpningsområde framgår, att denna lagstiftning kommer att ställa än större krav på organen för den öppna nykterhetsvården än gällande lag. Den vidgade anmälningsskyldigheten kommer att medföra, att ett betydligt större antal fall av missbruk bringas till nykterhetsnämndernas kännedom. Nykterhetsnämndens undersökning kan stundom bli både omfattande och tidsödande.

Det låter sig givetvis ej med någon större grad av exakthet beräkna hur många fall de kommunala nykterhetsnämnderna i framtiden kan komma att behöva befatta sig med. Det må emellertid redan här nämnas, att nykterhetskommittén kalkylerat med omkring 50 000 personer per år. Nykterhetsnämndssakkunniga har uppskattat antalet till mellan 50 000 och 60 000. Därvid har hänsyn dock icke tagits till de svårigheter, med vilka man har att räkna under själva övergången till det genom propositionen nr 151 föreslagna friare systemet för försäljning av alkoholdrycker. Under denna tid bör nykterhetsnämnderna ägna skärpt uppmärksamhet åt sådana personer, som tidigare visat sig opålitliga i nykterhetsavseende eller eljest kan befinna sig i fara att bli missbrukare. För de första åren efter övergången till ett fritt försäljningssystem har nykterhetsnämndssakkunniga förutsatt, att nämnderna kan komma att få arbeta med årligen mellan 60 000 och 100 000 personer. Även om de nu anförda siffrorna endast utgör resultatet av mycket grovt gjorda uppskattningar, ger de dock enligt min mening en klar uppfattning om att nykterhetsvårdsorganen har och i framtiden får uppgifter, vilka de med nuvarande resurser icke ens tillnärmelsevis kan fylla.

Om det sålunda kan konstateras att rent kvantitativa överväganden motiverar en kraftig upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården, utgör också vikten av att dessa organ har hög kvalitet skäl för att tillföra dem ökade resurser. För en framgångsrik nykterhetsvård är det självfallet

av utomordentlig betydelse, att de som verkar inom nykterhetsvården är lämpliga för uppgiften och kan ägna tid åt verksamheten. Såvitt jag kan finna måste man räkna med att heltidsanställd arbetskraft i betydligt större utsträckning än f. n. knytes till nykterhetsvården. Detta gäller särskilt i de större och medelstora städerna. Vad beträffar landsbygden och mindre samhällen med få fall av missbruk torde man dock kunna utgå ifrån, att kommunala förtroendemän och deltidsanställd personal alltjämt skall kunna ombesörja de nykterhetsvårdande angelägenheterna. Vad framför allt de största städerna angår lär emellertid ej ens enbart fast anställda tjänstemän kunna bemästra den ökade arbetsbelastningen. Som av det följande närmare kommer att framgå är det min avsikt, att dessa skall kunna vinna viss lättnad i arbetsbördan genom att möjlighet öppnas att anförtro mindre kvalificerade arbetsuppgifter åt tillfälliga medhjälpare, som främst under övergångstiden till ett friare försäljningssystem avses skola knytas till de kommunala nykterhetsnämnderna. Sådana medhjälpare torde även i mindre kommuner kunna göra nyttiga insatser.

Beträffande medlen att åstadkomma en upprustning av den öppna nykterhetsvården råder allmänt den uppfattningen, att staten avsevärt bör öka sina ekonomiska åtaganden i förhållande till nykterhetsvårdsorganen. Själv finner jag det rimligt att så sker. I några följande avsnitt kommer jag att i detalj redovisa, hur jag tänker mig att de ökade statliga insatserna bör verka. Fasthållas bör emellertid att nykterhetsvården alltjämt är en i huvudsak kommunal angelägenhet. Statsverkets ökade ekonomiska insatser för nykterhetsvården avses icke skola medföra ett ökat statligt inflytande över den kommunala nykterhetsvården. Det inbördes förhållandet mellan kommunala nykterhetsnämnder, länsnykterhetsnämnder och socialstyrelsen såsom tillsyningsmyndighet bibehålles i stort sett oförändrat. Å andra sidan bör också kommunerna i större utsträckning än hittills skänka sitt stöd åt den nykterhetsvårdande verksamheten inom kommunen. Det ökade statsbidrag, som jag i nästkommande avsnitt föreslår skola utgå till denna verksamhet, bör enligt min mening få en stimulerande effekt i detta hänseende.

Om den ökade arbetsbelastningen och nya krävande arbetsuppgifter i första hand kommer att beröra de kommunala nykterhetsnämnderna, är det dock tydligt, att även länsnykterhetsnämnderna och socialstyrelsen såsom en följd härav kommer att, ehuru i andra former, få en stark känning av lagstiftningens omläggning. En upprustning av den öppna nykterhetsvården måste därför taga sikte på samtliga de nu nämnda organen. Det må erinras, att på grund härav i årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkten 3) begärts en förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

Den gren av nykterhetsvården, som utgöres av den slutna alkoholistvården, har däremot i förevarande sammanhang i stort sett lämnats utanför det nu uppgjorda upprustningsprogrammet. Detta sammanhänger delvis med att statsmakterna redan under föregående år fattat beslut om ekonomisk sanering och materiell upprustning av den statsunderstödda anstaltsorganisationen

för alkoholister (jfr prop. nr 95/1953). Den materiella upprustningen avser nybyggnads-, ombyggnads- och reparationsarbeten samt inventarieanskaffning för sammanlagt drygt 5 miljoner kronor samt tänkes skola genomföras under en period av tre år. Dessutom må nämnas, att Kungl. Maj:t tidigare för innevarande års riksdag framlagt förslag till plan för viss utbyggnad av statens alkoholistanstalt å Venngarn och att arbetet med upprättande av en motsvarande plan för statens tvångsarbets- och alkoholistanstalt å Svartsjö pågår.

Den föreslagna lagen om nykterhetsvård liksom även den reformerade rusdrycksförsäljningslagstiftningen är avsedda att träda i tillämpning den 1 oktober 1955. Det är uppenbarligen av vikt, att en förstärkning av organen för den öppna nykterhetsvården påbörjas i god tid före nämnda tidpunkt. Ett mycket stort antal remissinstanser har också med skärpa understrukit önskemålet av att nykterhetsvårdsorganisationen står väl rustad, då övergången till ett friare försäljningssystem sker. Jag föreslår följaktligen, att staten redan under nästkommande budgetår väsentligt ökar sina bidrag till nykterhetsvården och förutsätter därvid att de statliga organ, som skall leda uppbyggnadsarbetet, utan dröjsmål griper sig uppgiften an att på bästa sätt utnyttja de nya resurser, som ställes till förfogande.

Det torde ligga i sakens natur att en upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården också kommer den eftervårdande verksamheten till godo. Frågan om en eventuell utredning i detta ämne blir beroende av den vidare utvecklingen av nykterhetsvårdens resultat och metoder.

I det följande ämnar jag först redovisa de förslag, som har avseende å kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder (I och II). Därefter ämnar jag upptaga vissa förslag, som i huvudsak gäller ökade anslag till utbildnings-, upplysnings- och kursverksamhet (III). Under ett särskilt avsnitt kommer jag vidare att föreslå en höjning av det f. n. utgående anslaget till den s. k. länkrörelsen (IV). Slutligen upptar jag som en principiell fråga det av alkoholistsvårdsutredningen aktualiserade spörsmålet om inrättande av ett alkoholistsjukhus i Stockholm (V).

I. DE KOMMUNALA NYKTERHETS-NÄMNDERNA.

Nuvarande förhållanden.

De kommunala nykterhetsnämndernas rätt till statsbidrag för sin verksamhet regleras genom kungörelsen den 27 maj 1932 (nr 216) om understöd av statsmedel till nykterhetsnämndernas verksamhet (ändr. 569/1944).

I denna föreskrives bl. a. att om inom kommun finnes särskild nykterhetsnämnd så må understöd av statsmedel kunna tilldelas kommunen såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för fullgörande av de uppgifter, vilka

åligger nämnden enligt gällande författningar. Understöd för sådant ändamål må också kunna utgå till kommun, där nykterhetsnämnden utgöres av fattigvårdsstyrelsen, såvida kommunen visat nit och intresse för nämndens verksamhet. Som villkor för åtnjutande av statsbidrag skall gälla, att nykterhetsnämnden kvartalsvis till länsnykterhetsnämnden avgiver redogörelse för sina åtgärder mot personer, som blivit sakfällda för fylleri eller på annat sätt ådagalagt alkoholmissbruk. Understöd utgår i främsta rummet till kommun, där särskild arbetskraft måst anlitas (§ 1).

Understödet avser kalenderår och utgår i efterskott. Det får utgå med högst 1 000 kronor eller, då särskilda omständigheter därtill föranleder, högst 1 500 kronor. Beloppet får emellertid icke överstiga tre fjärdedelar av de utgifter, som nämnden fått vidkännas under det år understödet avser (§ 2).

Ansökning om statsbidrag — som skall innefatta redogörelse för bl. a. nämndens organisation och verksamhet (§ 4) — skall göras hos socialstyrelsen, som sedan yttranden inhämtats från vederbörande länsnykterhetsnämnder efter samråd med kontrollstyrelsen meddelar beslut i anledning av inkomna ansökningar. Härvid skall hänsyn tagas såväl till det inom vederbörande kommun förefintliga behovet av statsunderstöd för främjande av nykterhetsnämndens verksamhet som även till ändamålsenligheten av de i sådant syfte vidtagna anordningarna. Socialstyrelsen kan vid beviljande av understöd uppställa de villkor, som styrelsen finner påkallade till främjande av det med understödet avsedda syftet (§ 5).

Statsbidraget utbetalas genom socialstyrelsen, som äger att i samband därmed meddela närmare föreskrifter (§ 6).

Ifrågarvarande bidrag utgår ur anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. Detta anslag, som jämväl inrymmer vissa andra anslagsposter — understöd till konferenser och kurser, understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder samt understöd för utgivande av »Tidskrift för nykterhetsnämnderna» m. m. — utgör för innevarande budgetår 382 500 kronor (jfr 1953 års statsverksproposition, elfte huvudtiteln, p. 163).

Under år 1952 gjordes ansökan om statsbidrag av 1 235 kommuner. Dessa kommuners utgifter för nykterhetsvård uppgick 1951 till drygt 3 276 000 kronor. De lämnade understöden utgjorde endast 10,7 % av dessa utgifter. Särskilt för de större och medelstora städerna motsvarade understödet en mycket obetydlig del av kostnaderna.

Av en utav nykterhetskommittén utarbetad sammanställning av nykterhetsnämndernas inkomster och utgifter (delbetänkandet VI, s. 111) framgår att de kommunala nykterhetsnämnderna 1949 erhöll statsbidrag med 345 000 kronor och från speciella anslag o. d. 54 000 kronor. Övriga utgifter, 2 345 000 kronor, bestreds av kommunala medel. Utgifterna uppgick således tillhopa till 2 744 000 kronor. I förhållande till närmast föregående år utgör sistnämnda belopp en ökning på 506 000 kronor (23 %). I genomsnitt har städernas nykterhetsnämnder haft en utgift av 66 öre per invånare och landsbygdens en motsvarande utgift av 18 öre per invånare.

Nycterhetsnämnderna erhåller i viss omfattning ekonomiskt stöd av statsmedel även i annan form än genom bidrag till deras allmänna verksamhet. Sålunda kan kommun under speciella förutsättningar erhålla statsbidrag till bestridande av kostnader för vård å alkoholistanstalt. Kommun kan vidare erhålla gottgörelse av statsmedel för vissa resekostnader i samband med intagning å sådan anstalt. Också till kostnader för anordnande av övervakning enligt alkoholistlagen kan statsbidrag utgå. För innevarande budgetår beviljade anslag för nu nämnda ändamål uppgår sammanlagt till i runt tal 110 000 kronor.

Beträffande nycterhetsnämndernas utrustning i personellt hänseende må nämnas, att inslaget av lekmän, som mot ringa eller obetydlig ekonomisk ersättning deltar i nycterhetsnämndsarbetet, är betydande. Endast i städerna och de större landskommunerna är personalbehovet för nycterhetsvårdens utredande och verkställande uppgifter tillgodosett genom särskilt anställda socialarbetare, vanligen i samband med inrättandet av socialvårdsbyrå. Även i dessa fall får emellertid personalen oftast dela sin tid mellan olika grenar av socialvården i kommunen och kan endast ägna en relativt liten del av arbetstiden åt nycterhetsvården.

Nycterhetskommittén, som verkställt en särskild undersökning rörande personaltillgången hos nycterhetsnämnderna vid månadsskiftet oktober—november 1948, uppger att det i landskommunernas nycterhetsnämnder vid sagda tidpunkt helt saknades heltidsanställda kvalificerade befattningshavare, medan antalet halvtidsanställda uppgick till tre. Antalet arvodesanställda med mindre än halvtidstjänstgöring var 44. För städernas del utgjorde antalet kvalificerade heltidsanställda befattningshavare 62, halvtidsanställda 20 och deltidanställda med mindre än halvtidstjänstgöring 65. Vid redovisningstillfället fanns dessutom i städernas nycterhetsnämnder anställda 26 biträden med heltidstjänstgöring, nio med halvtidstjänst och 53 med mindre än halvtidstjänstgöring.

Alkoholistsvårdsutredningens och nycterhetskommitténs förslag.

Alkoholistsvårdsutredningen föreslår, att statsbidrag utan behovsprövning skall utgå till de kommunala nycterhetsnämnderna med tre fjärdedelar av deras kostnader *utan* maximering. Utredningen påpekar, att nycterhetsnämnderna i de större städerna, där behovet av nycterhetsvård i allmänhet vore störst, genom den hittillsvarande maximeringen icke kunnat täcka mer än en eller annan procent av sina kostnader, något som måste anses som särskilt otillfredsställande. Socialstyrelsen borde alltjämt äga befogenhet att uppställa de speciella villkor, som kunde befinnas påkallade till främjande av syftet med det ökade statliga stödet. Vid prövningen av ansökningar om statsbidrag borde hänsyn tagas till skäligheten i nycterhetsnämndernas kostnader och ändamålsenligheten i nämndernas olika anordningar för den öppna vårdens bedrivande. Då det enligt utredningens mening

måste i princip anses oriktigt att, som fallet varit under en följd av år, kommunerna på grund av otillräckligt statsanslag ofta icke trots maximeringen kunnat erhålla det understöd, som de författningen enligt varit berättigade till, borde ifrågakarande anslag samtidigt med att detta höjdes, givas karaktären av *förslagsanslag*. Socialstyrelsen borde erhålla i uppdrag att utarbeta en förteckning över sådana typiska kostnader, för vilka statsbidrag skulle utgå. Bland sådana kostnader nämner utredningen särskilt personallöner och arvoden, sammanträdesarvoden åt ledamöter, vissa kostnader betingade av åtgärder för miljöbyte, omskolning och yrkesutbildning samt övriga förebyggande och eftervårdande åtgärder, läkararvoden, driftkostnader vid poliklinik för alkoholmissbrukare, kostnader för vård å enskilt vårdhem inklusive därav föranledda resor, expenskostnader etc. Det nuvarande villkoret för understöd av statsmedel, nämligen att nykterhetsnämnden varje kvartal till länsnykterhetsnämnden skall avgiva rapport om sina åtgärder beträffande alkoholmissbrukare, borde med hänsyn till utredningens förslag om effektivisering av länsnämndernas verksamhet och till den praktiska svårigheten för särskilt de större kommunala nykterhetsnämnderna att uppfylla villkoret bortfalla.

Vad gäller personalorganisationen vid de kommunala nykterhetsnämnderna har utredningen icke ansett några allmänna riktlinjer härför kunna uppdragas. Nämndernas ej sällan otillfredsställande personalutrustning sammanhänger i främsta rummet med — yttrar utredningen — att dessa icke annat än i mycket begränsad omfattning erhöle statsunderstöd. En väsentlig förutsättning för en effektiv nykterhetsvård vore emellertid, att nämnderna i personellt hänseende successivt upprustades. Heltidsanställda befattningshavare behövdes i de större städerna och i vissa andra av de största kommunerna. Även i många andra kommuner syntes hel- eller deltidsanställda funktionärer erfordras. I de fall, då nykterhetsnämndernas ledamöter själva kunde sköta arbetet utan anlitan av annan arbetskraft, vore det motiverat, att särskilt arvode utginge till den eller de ledamöter, som i större omfattning hade att utföra utredningsuppdrag eller andra tidskrävande uppgifter.

Några detaljerade förslag rörande personalfrågan har utredningen icke framlagt. Nykterhetsvården på det kommunala planet vore enligt utredningens mening en kommunens egen angelägenhet, som måste lösas med hänsynstagande till de speciella förhållanden, som vore rådande i varje särskild kommun.

Den årliga kostnadssumman för ett med 75 % av utgifterna utgående statsbidrag har av utredningen beräknats till 1 300 000 kronor. Beloppet hänför sig till penningvärdet vid ingången av år 1948.

Till vad alkoholistvårdsutredningen enligt det föregående uttalat ansluter sig nykterhetskommittén i huvudsak. Med hänsyn till att nykterhetsnämnderna enligt kommitténs förslag skulle få vissa nya arbetsuppgifter, för-

ordar kommittén emellertid, att statsbidraget skall kunna utgå med 80 % av kommunernas skäliga kostnader utan maximering. Kommittén framhåller, att även ett sålunda förhöjt statsbidrag rymdes inom ramen för statsverkets nuvarande totala utgifter för försäljningskontrollen av nykterhetsvården.

Vad angår frågan om de kommunala nykterhetsnämndernas personalbehov uttalar kommittén, att nykterhetsvården i första hand vore en kommunal angelägenhet. Med den centrala ställning nykterhetsnämnderna finge låge det dock i statens intresse, att de kommunala nämnderna erhöle sådan personaltillgång, att nykterhetsnämnderna kunde fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Det vore därför naturligt, att staten bidroge till kostnaderna för den kommunala nykterhetsvårdens organisation. Genom ett ökat statsbidrag stimulerades kommunerna att i erforderlig grad utbygga sin organisation för nykterhetsvårdsarbetet.

För att kunna beräkna storleken av det anslag, som skulle erfordras för bidrag till kostnaderna för den kommunala nykterhetsvården, har kommittén verkställt vissa schematiska beräkningar rörande personalbehovet hos de kommunala nykterhetsnämnderna för att dessa på ett tillfredsställande sätt skall kunna lösa de uppgifter, som kommer att anförtros dem. Kommittén nämner, att dessa beräkningar icke vore att betrakta som förslag eller ens som riktlinjer för de kommunala organen vid prövningen av personalbehovet. Hänsyn hade givetvis icke kunnat tagas till de speciella förhållanden som kunde påverka personalbehovet i varje särskild kommun. Beträffande de utförda beräkningarna anför kommittén närmare:

Först har beräknats det sammanlagda antalet alkoholmissbrukare, med vilka nykterhetsnämnderna skulle få taga befattning. Enligt socialstyrelsens statistik ingriper de kommunala nämnderna f. n. på ett eller annat sätt mot omkring 25 000—30 000 personer per år. Det kan antagas, att ett klientel av ungefär samma storlek även framdeles kommer att bli föremål för nykterhetsnämndernas uppmärksamhet. Då nämnderna emellertid f. n. endast i begränsad omfattning ingriper mot förstagångsfyllerister, men framdeles förutsättes komma att göra undersökningar i samtliga fall av förstagångsfylleri, bör det förut angivna antalet ökas med omkring 15 000. Vidare finns ett antal personer, vars alkoholmissbruk annorledes än genom uppgifter om fylleriförseelser kommer till systembolagens kännedom och som icke f. n. tillhör nykterhetsnämndernas klientel. Systembolagen får sålunda nu uppgifter från vissa anstalter, domstolar, socialvårdsmyndigheter, anhöriga m. fl. om alkoholmissbruk, som inte är så utvecklat, att det faller under den gällande alkoholistlagen. Dessa fall av alkoholmissbruk anmäles icke f. n. till nykterhetsnämnderna, men efter reformens genomförande skulle nämnderna vara skyldiga att undersöka även sådana. Antalet fall av denna art har av systembolagen beräknats till 5 000—10 000 per år. Sammanlagt kan sålunda nykterhetsnämndernas framtida klientel beräknas till omkring 50 000 personer om året.

Det framgår av kommitténs undersökningar rörande alkoholmissbrukets omfattning, att antalet kända missbruksfall i förhållande till folkmängden är ungefär dubbelt så stort i städerna som på landsbygden. Med utgångspunkt härifrån och från den uppskattade siffran för hela missbrukarklientelet kan beräknas, att i städerna årligen ungefär en procent av invånarantalet kommer att bli föremål för nykterhetsnämndernas uppmärksamhet under det att

motsvarande andel på landsbygden kan uppskattas till en halv procent av invånarantalet, givetvis med betydande variationer i denna siffra mellan olika kommuner.

Med utgångspunkt bl. a. från nu nämnda beräkningsgrunder har kommittén uppskattat behovet av kvalificerade tjänstemän hos nykterhetsnämnderna i *landskommunerna* (inklusive köpingarna) till cirka 30 heltidsanställda samt omkring ett hundratal halvtidsanställda. I kommuner med så ringa folkmängd (under 6 000), att det för nykterhetsnämndernas utredande och verkställande uppgifter är tillräckligt med en mindre arbetsinsats anser kommittén, att närmare 800 personer behöver anlitas. Kommittén tillägger att i mycket stor utsträckning i dessa mindre kommuner kommunala förtroendemän kan och bör användas med rätt till skäligt arvode för sitt arbete.

Beträffande nykterhetsnämnderna i *städerna* har kommittén beräknat behovet av heltidsanställda tjänstemän till omkring 200, halvtidsanställda till ett 60-tal samt arvodesanställda med mindre än halvtidstjänstgöring till ett 20-tal.

Rörande de deltidanställda tjänstemännens anställningsförhållanden tänker sig kommittén, att exempelvis två grannkommuner, som vardera har behov av en halvtidstjänst, gemensamt kan anställa en tjänsteman på heltid. En annan form vore att en för nykterhetsvården halvtidsanställd tjänsteman därutöver bereddes annan sysselsättning inom samma kommun, t. ex. inom socialvården. Den senare lösningen torde i regel vara att föredraga, då kommunerna finge en sådan storlek både till areal och folkmängd, att de lämpligen borde handha sin nykterhetsvård oberoende av varandra.

Någon skrivpersonal torde enligt kommitténs mening knappast vara erforderlig i landskommunernas nykterhetsnämnder. För städernas del däremot räknar kommittén med att närmare 140 heltidsanställda skrivbiträden erfordras samt ett 60-tal med halvtids- eller kortare tjänstgöring.

De totala kostnaderna för de kommunala nykterhetsnämnderna uppskattas av kommittén på följande sätt. Som en jämförelse har samtidigt angetts motsvarande kostnader för år 1949, eller det senaste år, för vilket tillförlitliga siffror kunnat erhållas.

De kommunala nykterhetsnämnderna.

	1949	Enligt kommitténs beräkningar
Arvoden till ledamöter	185 000	185 000
Arvoden till ledamöter för utfört arbete	293 000	—
Ersättning till annan arbetskraft	944 000	—
Personalkostnader: landskommunerna	—	1 396 000
Stockholm.....	—	693 000
övriga städer	—	2 262 000
Expenser	799 000	1 000 000
Summa	2 221 000	5 536 000

Kommittén anmärker, att beräkningen givetvis är ytterst approximativ. De verkliga kostnaderna berodde på förhållandena i de skilda kommunerna och på kommunernas beslut. Syftet med beräkningen vore, förutom att ge en bild av totalbeloppet för den öppna nykterhetsvårdens kostnader, att skapa ett underlag för beräkningen av storleken av statens bidrag till kostnaderna för den kommunala nykterhetsvården. Det 1949 utgående statsbidraget för den öppna nykterhetsvården kunde beräknas till 320 000 kronor; kommunerna finge sålunda stå för 1 900 000 kronor av detta års kostnader. Skulle statsbidrag enligt kommitténs förslag utgå med 80 % av kostnaderna, kunde statsbidragets totalsumma vid full utbyggnad av den kommunala nykterhetsvårdsförvaltningen beräknas till (80 % av 5 536 000) 4 428 800 kronor. På kommunerna åter skulle stanna ett belopp av 1 107 200 kronor.

Remissyttrandena.

Alkoholistvårdsutredningens och nykterhetskommitténs förslag om höjda statsbidrag till de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet har praktiskt taget genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Även om i det följande det huvudsakliga utrymmet skall ägnas åt de yttranden, som avgivits i anledning av nykterhetskommitténs förslag, må här först återgivas några uttalanden som härrör från remissbehandlingen av alkoholistvårdsutredningens betänkande.

Socialstyrelsen finner den förebragta motiveringen för höjningen av statsbidragen vara bärande. Till de andragna argumenten för den av utredningen föreslagna fördelningen mellan kommunen och staten av nykterhetsvårdens utgifter fogar styrelsen emellertid det påpekandet, att statens övertagande av huvudparten av nykterhetsvårdens kostnader icke i första hand vore betingat av statens mycket stora inkomster av rusdrycksförsäljningen utan av den psykologiska inverkan, som dessa stora inkomster utövade på kommunernas benägenhet att offra medel till nykterhetsvården. Det vore den inom kommunerna allmänt omfattade uppfattningen om nykterhetsvården såsom en staten åvilande angelägenhet, som nödvändiggjorde att en omläggning av kostnadsfördelningen mellan kommunerna och staten bleve genomförd med det snaraste. Vad beträffar socialstyrelsens befattning med bidragen borde styrelsen ha att diskretionärt pröva ersättningsbeloppens storlek. Maximal ersättning borde icke utgå till sådan nykterhetsnämnd, vars verksamhet enligt styrelsens bedömande icke vore ordnad på ett nöjaktigt sätt.

Enligt *länsnykterhetsnämnden i Kronobergs län* syntes det ur rättvisesynpunkt starkt berättigat att staten mera effektivt bidroge till täckandet av de kommunala nykterhetsnämndernas utgifter. Ett ökat statligt stöd borde vara ägnat att eliminera förekommande kommunalt motstånd mot att ställa tillfredsställande kommunalt anslag till dessa nämnders förfogande. — Dylika mera allmänna uttalanden till förmån för utredningens förslag återkommer i en mängd yttranden.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framför den åsikten, att kommunerna principiellt bör befrias från kostnader för nykterhetsvården och dessa helt övertagas av staten. Den hittills i detta hänseende praktiserade njugggheten tedde sig i högsta grad egendomlig mot bakgrunden av det förhållandet att staten inhöstade mycket stora belopp i skattemedel från rusdryckshandeln.

Till sitt tillstyrkande av alkoholistvårdsutredningens förslag har *svenska stadsförbundet* fogat några smärre erinringar. Förbundet är framför allt kritiskt mot tanken att socialstyrelsen liksom f. n. skulle äga uppställa speciella villkor, som kunde finnas påkallade till främjandet av syftet med det ökade statliga stödet. En dylik ordning skulle kunna få till följd att de större städerna, där behovet av nykterhetsvård i allmänhet vore störst men där det hittillsvarande bidraget endast täckt en eller annan procent av kostnaderna, förlorade en del av den rörelsefrihet, som hittills tillkommit dem. Det vore för övrigt svårt att förstå, varför socialstyrelsen utöver den rätt att såsom tillsynsmyndighet med förpliktande kraft meddela anvisningar till nykterhetsnämnderna skulle ha behov av någon ytterligare befogenhet härvidlag. Det kunde också ifrågasättas — yttrar förbundet — om icke statsbidragsgivningen kunde decentraliseras till länsstyrelserna. Sistnämnda synpunkt kommer även till uttryck i det yttrande, som avgivits av *svenska landskommunernas förbund*, som finner förslaget rimma illa med pågående strävanden att åstadkomma en decentralisering inom statsförvaltningen.

Förbundet är i övrigt starkt kritiskt mot förslaget. Som ett skolexempel på olämpligt utformade statsbidrag betecknar förbundet det nuvarande bidraget till nykterhetsnämndernas allmänna verksamhet. Statsbidraget saknade reell betydelse för den kommunala ekonomien men det åsamkade kommunala och statliga organ ett betydande arbete. Icke ens som stimulansbidrag torde detta statsbidrag ha nämnvärd betydelse. Det vore svårt att tänka sig att ett statsbidrag på ett par hundra kronor till en kommun på t. ex. 5 000 invånare och med en miljonbudget skulle kunna påverka nykterhetsvårdens standard. Statsbidragen till kommunerna hade successivt komplicerats i sådan grad, att det både ur kommunernas och ur statsverkets synpunkt började framstå som ofrånkomligt att få till stånd en förenkling av systemet. Utredningens förslag i fråga om statsbidraget till nykterhetsnämnderna innebure enligt förbundets mening icke någon förenkling. I sak torde utredningens förslag närmast innebära, att storstäderna, som dock hade en del indirekta inkomster av rusdryckshandlingen, skulle få förhållandevis höga bidrag. Det rättvisa i en sådan ordning kunde diskuteras. Över huvud taget syntes det vara betänkligt, att ett statsbidrag av — ur ekonomiska synpunkter — så pass underordnad betydelse skulle baseras på de verkliga kostnaderna. En sådan konstruktion av bidraget kunde vålla såväl nykterhetsnämnderna som den bidragsprövande statliga myndigheten ett arbete, som icke stode i rimlig proportion till bidragets storlek.

Ett annat remissorgan, som röjer betänksamhet inför det föreliggande för-

slaget, är *länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län*. Fara för missbruk syntes länsnämnden föreligga, och en kontroll från länsnykterhetsnämndernas sida beträffande de kommunala nykterhetsnämndernas rätt att fördela sina utgifter, vilken skulle kunna ifrågasättas, syntes ej vara lämplig, dels av den anledningen att en fortlöpande kontroll skulle medföra alltför stor arbetsbörda för länsnämnderna, dels därför att ett icke önskvärt motsatsförhållande mellan länsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder härur skulle kunna uppstå. En annan synpunkt vore, att befolkningen i småkommunerna, där nykterhetstillståndet ofta vore gott, skulle — om statsbidragen höjdes — komma att i ej ringa utsträckning skattevägen bidra till bestridandet av kostnaderna för storstädernas dyrbara nykterhetsvård. Det kunde ej vara rättvist att pålägga skattedragarna i smärre städer och på landsbygden denna ytterligare börda.

Bland dem, som med gillande omfattar nykterhetskommitténs förslag att statsbidrag skall kunna utgå med 80 %, må nämnas *länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län*, som finner det sålunda fixerade bidraget vara väl avvägt och en absolut förutsättning för att få till stånd en upprustning av den kommunala nykterhetsvården. *Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län* förklarar, att denna statsbidragsförbättring främst vore motiverad av det förhållandet, att verksamheten till alkoholismens bekämpande och nykterhetens främjande åtminstone i kostnadshänseende borde vara en angelägenhet för staten, som ensam uppbure de mycket betydande alkoholskatterna. Den budgettekniska invändningen mot att dessa skatter inginge i den allmänna budgeten och alltså anslagstekniskt icke vore disponibla för nykterhetsvårdande ändamål förringade icke skäligheten i det av nykterhetskommittén ställda anspråket på höjda statsbidrag till nykterhetsnämnderna. Om denna höjning alltså i och för sig vore motiverad, kunde den också anses befogad för att genom personalförstärkningar möjliggöra en nykterhetsnämndsverksamhet med större räckvidd än vad nu förekomme och för att allmänt effektivisera denna verksamhet. Snarlika tankegångar utvecklas av *länsnykterhetsnämnden i Stockholms län*, som anser att den nödvändiga stimulansen till en kommunal kraftinsats på detta vårdområde skulle kunna åstadkommas endast under förutsättning att statsbidrag utginge med minst föreslagna 80 % av sådana kostnader, som alkoholistvårdsutredningen avsett skola bli ersättningsgilla och att vid utanordningen uttryckligen angåves, vilka kostnader bidraget avsåge.

Ett statsbidrag på 80 % anser *de kristna samfundens nykterhetsrörelse* helt enkelt vara nödvändigt för att sätta den kommunala nykterhetsvården i verklig funktion. Den centrala plats, som den utvidgade nykterhetsvården vore avsedd att få, gjorde det — framhålles i yttrandet — ofrånkomligt för staten att genom rikliga anslag försäkra sig om, att kommunernas insatser icke försämrades på grund av kommunala sparsamhetssynpunkter på personalförstärkningar eller nykterhetsvårdens bedrivande. För *stads-*

fullmäktige i Stockholm framstår det som i hög grad motiverat att staten övertager de huvudsakliga kostnaderna för den av kommunerna bedrivna öppna vården. Genom att statsbidraget — vars omfattning tillstyrktes — utginge med ett för alla kommuner fast procenttal utan maximering torde enligt fullmäktiges mening en verklig stimulans till upprustning av den kommunala nykterhetsvården erhållas. Vad särskilt Stockholm beträffar finge det emellertid anses skäligt att staten även bure de extra kostnader, som drabbade staden genom att dess nykterhetsnämnd även fungerade som länsnykterhetsnämnd, när det gällde rent nykterhetsvårdande uppgifter.

Länsnykterhetsnämnden i Västerbottens län finner ett statsbidrag på 80 % särskilt motiverat med hänsyn därtill att nykterhetsnämnderna framdeles avsåges skola pröva behovet av nykterhetsvårdsåtgärder beträffande alla dem, som använde alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan. Detta innebure onekligen en avsevärd ökning av nykterhetsnämndernas arbetsuppgifter, vilket i sin tur medförde ett ökat behov av arbetskraft och utrustning. Genom den föreslagna förhöjningen av statsbidraget kunde detta behov bli tillgodosett.

I ett par fall har kritiska röster höjts mot ett väsentligt ökat statsbidrag. Statskontoret håller sålunda före, att i nuvarande läge åtgärder icke bör vidtagas för en höjning av statsbidraget. En uppräknig av detta borde övervägas först sedan närmare kännedom erhållits om de meruppgifter, som nämnderna komme att ställas inför vid en reform av nykterhetslagstiftningen med ett fritt inköpssystem av spritdrycker. Ämbetsverket fäster vidare uppmärksamheten på, att den s. k. allmänna statsbidragsutredningen föreslagit, att det till de kommunala nykterhetsnämnderna utgående statsbidraget skulle avvecklas och uppgå i ett av utredningen förordad allmänt statsbidragssystem (SOU 1952: 44).

Svenska landskommunernas förbund anknyter till sitt förut återgivna yttrande och vidhåller de kritiska synpunkter, som däri framförts. Förbundet påpekar, att det här — totalt sett — rörde sig om ett ur kommunalekonomiska synpunkter tämligen obetydligt belopp, som skulle fördelas med huvudparten på städerna, som dock hade större eller mindre inkomst från rusdryckshanteringen. Även om de principer, som nyligen uppdragits av statsbidragsutredningen, icke bleve vägledande för den fortsatta statsbidragsanvisningen till kommunerna, måste det vara olämpligt att basera det här ifrågavarande statsbidraget på de »skäliga» verkliga kostnaderna. En sådan konstruktion av statsbidraget skulle åsamka större administrativa bestyr än som motiverades av bidragets storlek. Ett bidrag av den storleksordning nykterhetskommittén tänkt sig borde kunna fördelas på ett mera schematiskt sätt.

Beträffande statsbidragets storlek har nykterhetskommitténs förslag nästan enhälligt vunnit anslutning. Länsnykterhetsnämnden i Älvsborgs län föreslår emellertid ett bidrag på 50 % och framhåller till stöd för sin

ståndpunkt betydelsen av, att man alltjämt fasthölle vid att nykterhetsvården liksom annan socialvård i första hand vore en kommunal angelägenhet. I alla avseenden borde därför förankringen i det kommunala medvetandet bibehållas. Som en följd härav borde kostnaderna i icke oväsentlig utsträckning stanna på vederbörande kommun.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län ifrågasätter däremot, om icke nykterhetsnämndernas kostnader till 90 % borde bestridas av statsmedel.

Under hänvisning till sitt tillstyrkande yttrande över alkoholistsvårdsutredningens förslag, såvitt angår förevarande statsbidrag, förordar *socialstyrelsen*, att detta fixeras till 75 %.

I ett stort antal yttranden har upptagits frågan huruvida statsbidragen bör utgå separat eller — i enlighet med statsbidragsutredningens förslag — inarbetas i ett allmänt bidragssystem. De remissorgan, som härutinnan uttalat sig, har nästan genomgående tagit ställning till förmån för den förstnämnda ordningen.

Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län påfordrar sålunda, att statsbidragen bibehålles i sin nuvarande utformning. Detta vore motiverat framför allt ur den synpunkten, att den kommunala nykterhetsvården — därest den föreslagna höjningen av statsbidraget komme till stånd — finge en eljest sannolikt obefintlig möjlighet till att från grunden reformera sin verksamhet. Statsbidraget hade enligt all erfarenhet så stark stimulanseffekt, att länsnämnden bestämt motsatte sig den av statsbidragsutredningen föreslagna förändringen av formen för det statliga stödet till den kommunala nykterhetsvården. En dylik ändring vore särskilt olämplig i denna nykterhetsvårds förestående upp- och ombyggnadsskede. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* ger med skärpa uttryck åt uppfattningen, att statsbidragen icke bör ingå i något mera allmänt bidrag till kommunerna, enär det eljest på goda grunder kunde befaras, att nykterhetsvårdens intressen icke bleve tillgodosedda. Bland dem, som likaledes framstår som förespråkare för separata bidrag, må vidare nämnas *länsnykterhetsnämnderna i Hallands och Skaraborgs län*. Den förstnämnda länsnämnden anser det betydelsefullt, att bidragen bibehålles synliga, då risk annars föreläge för att de icke komme till användning för avsett ändamål. Som en sporre till effektiv kommunal nykterhetsvård betecknas statsbidraget av länsnämnden i det senare länet. Syftet med statsbidraget skulle bli förfelat, om detsamma inarbetades i ett gemensamt statligt bidrag för kommunala ändamål. *Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län* karaktäriserar det som ett dråpslag mot den tänkta upprustningen av den kommunala nykterhetsvården, om bidragen inordnades i ett samlat statsbidrag.

Synpunkter, i stort sett likartade med dem som nu redovisats, har framförts i ännu ett antal yttranden.

Stadsfullmäktige i Solna — som anslutit sig till statsbidragsutredningens principförslag om en genomgripande förenkling av statsbidragssystemet —

företräder närmast en förmedlande ståndpunkt. I varje fall under en övergångstid syntes det fullmäktige tänkbart, att bidraget utginge separat, dock endast under förutsättning att bidraget bleve av den omfattning, som föreslagits av kommittén.

Huruvida ett framtida inlemmande av statsbidraget i ett allmänt bidragssystem må kunna ske, bör enligt *länsnykterhetsnämnden i Södermanlands län* bedömas med hänsyn till de allmänna författningsbestämmelser, som avsåges skola ersätta de nuvarande villkorsbestämmelserna.

Några av remissinstanserna har ägnat intresse åt frågan vilka kostnader som bör ersättas genom statsbidrag. Till ersättningsgilla kostnader bör enligt *socialstyrelsens* mening hänföras sammanträdeskostnader, innefattande traktamenten, om sådana utgår till ledamöter även i andra jämförliga kommunala organ i kommunen, arvoden till ordförande eller annan verkställande ledamot av nykterhetsnämnd eller annan ledamot med särskilda arbetsuppgifter mellan sammanträdena, personalkostnader av alla slag, lokalkostnader, utgifter för anstaltsvård av alkoholmissbrukare, utgifter för anskaffning av informationsmaterial för nämndledamöterna och för ledamöternas deltagande i utbildningskurser för nykterhetsvård, årsavgifter till sammanslutningar av nykterhetsnämnder samt kontorskostnader. Kostnader för anordnande av föreläsningar för allmänheten om nykterhetsvården och för annan information i nykterhetsfrågan till allmänheten, exempelvis skolungdom, borde däremot icke vara understödsberättigande i detta sammanhang, i betraktande av att statens understöd till upplysningsverksamhet i alkoholfrågan borde utgå i annan ordning. Av liknande skäl borde en nykterhetsnämnds kostnader för driften av inackorderingshem för alkoholister icke inräknas vid fastställande av det till nämnden utgående understödet. Till sådana hem utginge nämligen statsbidrag i annan ordning. *Folkpartiets kvinnoförbund* hyser däremot den uppfattningen att i de ersättningsberättigade kostnaderna borde inräknas kommunernas utgifter för inackorderingshem; det syntes förbundet nämligen angeläget, att sådana hem komme till stånd i största möjliga omfattning. *Länsnykterhetsnämnden i Älvsborgs län* är för sin del tveksam, huruvida statsbidrag bör utgå för sådana kostnader som lokalhyra, anskaffning av möbler, maskiner m. m. Ofta vore nykterhetsvården förvaltningstekniskt samordnad med den övriga socialvården. Nämnda kostnader vore därför svåra att särskilja från med socialvården i övrigt gemensamma utgifter.

Rent allmänt uttalar *stadsfullmäktige i Stockholm* önskemålet att de statsbidragsberättigade nykterhetsvårdande åtgärderna ej bleve för snävt begränsade utan att kommunerna gäves tillfälle att pröva olika slag av åtgärder och taga initiativ till nya sådana. Fullmäktige yttrar i fortsättningen.

De av alkoholistvårdsutredningen uppräknade åtgärderna böra under alla förhållanden erhålla det föreslagna statsbidraget. Särskilt bör framhållas

angelägenheten av att verksamhetsgrenar sådana som inackorderingshem och polikliniker för alkoholskadade bli statsbidragsberättigade i full utsträckning. Inackorderingshemmen utgöra en värdefull mellanform av anstaltsvården och den öppna vården av alkoholskadade. Enligt erfarenheterna från stadens nykterhetsnämnd har man genom att anlita denna vårdform i ett flertal fall kunnat undvika intagning på alkoholistanstalt. Den alkoholskadade har kunnat stå kvar i produktionen och sluppit de anpassnings-svårigheter, som möta den, som utskrivits från anstalt.

Genom behandling på polikliniker och kliniker för alkoholskadade har man ofta på ett mera verksamt sätt kunnat angripa följderna av alkoholmissbruket och uppnå goda resultat medan den alkoholskadade kvarstått i arbetet. Denna behandling har därför ur olika synpunkter stora fördelar gentemot anstaltsvården, som tidigare varit så gott som enda utvägen vid svårare fall av alkoholmissbruk.

Med hänsyn till behovet av en relativt snabb upprustning av nykterhetsvårdens olika resurser och då en del kommuner står i begrepp att inrätta inackorderingshem för alkoholskadade förutsätter fullmäktige, att vissa retroaktiva bidrag skall kunna utgå.

De kommunala nykterhetsnämndernas anslagsbehov budgetåret 1954/55.

Som tidigare nämnts utgår f. n. understödet till de kommunala nykterhetsnämnderna ur anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet. Detta anslag utgör för löpande budgetår 382 500 kronor. Av detta belopp skall 350 000 kronor — den i sammanhanget relevanta siffran — disponeras för understöd åt kommunala nykterhetsnämnder, 20 000 kronor för konferenser och kurser, 10 000 kronor för understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder samt 2 500 kronor för understöd för utgivande av Tidskrift för nykterhetsnämnderna m. m.

Förevarande anslag uppgick för budgetåret 1952/53 till 382 000 kronor.

Yrkanden.

Socialstyrelsen föreslår, att understödet åt kommunala nykterhetsnämnder skall utgå från ett särskilt förslagsanslag — *Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder* — och har beräknat detsamma till 2 250 000 kronor.

Till motivering av sitt yrkande anför styrelsen — efter en summarisk redogörelse för alkoholistvårdsutredningens och nykterhetskommitténs överväganden i ämnet — att behovet av upprustning av de kommunala nykterhetsnämnderna redan nu vore mycket stort. Komme så motboksransoneringen av spritdrycker att inom de närmaste åren upphävas, vore det särskilt angeläget, att förstärkningen av nykterhetsnämnderna genomfördes dessförinnan. Upprustningen beräknades ske på så sätt, att nykterhetsnämndernas huvudmän, primärkommunerna, genom avsevärda statsbidrag stimulerades att förse nämnderna med erforderlig arbetskraft och i övrigt ge dem goda arbetsmöjligheter.

Kostnaderna för de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet under år 1954 har av styrelsen uppskattats till drygt tre miljoner kronor. Med ett statsbidrag av 75 % — som den nyss lämnade framställningen utvisar har styrelsen beträffande bidragets storlek anslutit sig till alkoholistvårdsutredningens förslag härutinnan — erfordrades sålunda av statsmedel 2 250 000 kronor.

Yttrande.

Statskontoret, som hänvisar till vad ämbetsverket anfört i sitt utlåtande över nykterhetskommitténs betänkanden, uttalar, att förevarande yrkande vore beroende av blivande ställningstagande till nykterhetskommitténs förslag i dess helhet.

Frivilliga medhjälpare i de kommunala nykterhetsnämndernas tjänst.

Nuvarande förhållanden.

Enligt en av nykterhetskommittén gjord undersökning rörande förekomsten av frivilliga övervakare inom nykterhetsvården uppgick antalet övervakare år 1948 till 383 i städerna och till 884 i landskommunerna, inalles således till 1 267. Mot bakgrunden av denna siffra, sedd i relation till hela antalet av nykterhetsnämnderna behandlade fall, på vilka 1 § alkoholistlagen vore tillämplig — 12 701 år 1951, 12 379 år 1949 — konstaterar nykterhetsnämndssakkunniga, att det är uppenbart att frivilliga övervakare endast i ringa utsträckning anlitas i nykterhetsvårdsarbetet. Man hade också anledning att förmoda, att dessa övervakare till stor del vore ledamöter av nykterhetsnämnder, i varje fall på landsbygden. De sakkunniga hade i en enkät till ett begränsat antal nykterhetsnämnder — svar hade erhållits från 23 nykterhetsnämnder i städer och 25 nämnder i landskommuner — ävensom genom förfrågan till samtliga länsnykterhetsnämnder sökt bilda sig en uppfattning om det aktuella läget på detta område. Det framginge härav, att användning av frivilliga övervakare förekomme i någon mån i flertalet kommuner, såväl i städer som i landskommuner, men att omfattningen vore mycket varierande. I större omfattning, 20 eller flera övervakare, förekomme vårdarbete genom frivilliga medhjälpare i fyra städer och en landskommun av dem som lämnat uppgift, medan nykterhetsnämnderna i tio städer hade frivilliga övervakare till ett antal av 6—19 per nämnd. De övriga nykterhetsnämnderna använde endast en eller annan frivillig övervakare.

Det må här vidare nämnas, att särskilda statsbidrag till anordnande av övervakning för budgetåret 1952/53 utgick för tillhoppa 849 övervakningsfall.

Frivilliga övervakare erhåller för sitt uppdrag i allmänhet viss ersättning av nykterhetsnämnderna, som i sin tur kan få statsbidrag för ändamålet. Statsbidrag till övervakning skall, enligt kungl. brev den 31 maj

1946, till beloppet bestämmas med beaktande av övervakningstidens längd, övervakningsuppdragets besvärlighet och det sätt, varpå uppdraget fullgjorts. För ett och samma övervakningsfall må bidrag utgå med högst 50 kronor, socialstyrelsen dock obetaget att, där särskilda skäl föreligger och övervakningstiden överstiger ett år, bevilja bidrag med högre belopp, dock högst 100 kronor. De ersättningar, som av nykterhetsnämnderna utgives till övervakare, utgöres i flertalet fall av statsbidraget. I åtskilliga fall utgår emellertid ersättning till övervakaren med högre belopp, stundom med det dubbla. Ibland erhåller övervakaren ersättning med visst belopp per tidsenhet, såsom 10 kronor eller 5 kronor för månad.

För budgetåret 1953/54 har anslaget till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen upptagits till 38 000 kronor.

Nykterhetsnämndssakkunniga.

Enligt de sakkunniga kan man icke urskilja någon entydig tendens i fråga om användningen av frivilliga övervakare. Medan i vissa kommuner stora ansträngningar gjordes från nykterhetsnämndernas sida för att vinna flera lekmän som medhjälpare för övervakningsuppgifter, kunde man i andra kommuner konstatera en motsatt utveckling, i det att anställandet av särskild arbetskraft (inspektörer, assistenter) medfört, att övervakning genom frivilliga krafter helt upphört. Tjänstemännen vore stundom föga intresserade av att erhålla sådana medhjälpare. Denna inställning, som ibland torde ha sin grund i ogynnsamma erfarenheter, vore förstäelig. Nykterhetsvården vore av så krävande natur, att särskilda insikter och stor rutin erfordrades. Det torde emellertid inte vara möjligt för nämnderna att erhålla fasta medarbetare i så stor utsträckning, att all nödig verksamhet kunde ombesörjas av dessa. Vidare vore det nödvändigt att vinna en viss elasticitet i organisationen, så att denna kunde anpassas efter behovet vid olika tillfällen. I detta avseende vore det särskilt aktuellt att räkna med de påfrestningar, som kunde uppstå under övergångstiden i samband med eventuell omläggning till fri försäljning av alkoholdrycker. För att erhålla en sådan arbetsorganisation, som kunde utvidgas eller krympas alltefter behovet, torde det vara den enda möjliga vägen att räkna med frivilliga medhjälpare. De sakkunniga vore också av den uppfattningen, att sådana medhjälpare kunde användas i större omfattning än vad som skett hittills. Det gällde emellertid att använda dem på rätt sätt, för sådana arbetsuppgifter, som lämpade sig för dem. Genom att utnyttja lekmän i nykterhetsvården borde det vara möjligt att avlasta de fasta medarbetarna åtskilligt arbete, varigenom dessa finge möjlighet att ägna sig åt organisationsarbete och andra uppgifter, som inte kunde överlämnas åt mera tillfälliga medhjälpare. Man borde också kunna förmoda, att dessa frivilliga medhjälpare, som inte vore anställda funktionärer utan ett slags kontaktmän mellan allmänheten och nykterhetsnämnden, inte skulle mötas med det misstroende, för vilket nykterhetsnämnden mångenstädes vore utsatt.

Beträffande fördelningen av arbetsuppgifterna mellan den fasta personalen och de frivilliga medhjälparna yttrar de sakkunniga, att det torde vara uppenbart, att det arbete av organisatorisk och expeditionell natur, som innebure mottagande av handlingar, korrespondens, registrering, omhänderhavande av register och handlingar m. m. måste ombesörjas av fast arbetskraft. Även uppgiften att lämna råd och upplysningar till enskilda personer, som hänvände sig till nämnden, borde åligga denna personal liksom samarbetet med systembolag och andra försäljare av alkoholhaltiga drycker. Det upplysningsarbete, som ginge ut på att sprida kännedom om nykterhetsnämndens uppgifter och arbets sätt, och upptagandet av kontakter med arbetsgivare och arbetstagargrupper samt samhällseliga organ och funktionärer m. fl. borde jämväl omhänderhavas av denna arbetskraft. Också verkställandet av undersökningar för utrönande av alkoholmissbruk borde ombesörjas av tjänsteman eller nämndledamot.

För att närmare åskådliggöra, hur frivillig medverkan lämpligen låter sig anordna, anger de sakkunniga följande exempel.

Nykterhetsnämnden i en medelstor mellansvensk stad arbetade till för några år sedan under ytterst ogynnsamma förhållanden. Arbetet ombesörjdes i huvudsak av en deltidsanställd person, som visserligen var mycket intresserad därav och hade åtskillig erfarenhet av nykterhetsvård, men dock var alldeles otillräcklig för uppgiften, varför verksamheten var mycket otillfredsställande. Nykterhetsnämnden erhöi så en tjänst som inspektör, och som förste innehavare av denna tjänst förvärvades en socialarbetare med tidigare erfarenhet från nykterhetsnämndsarbete. Denne inspektör grep sig med friskt mod an uppgiften att få till stånd ett ordentligt arbete. Han organiserade upp nämndens expedition, fick på rätt kort tid ordning på dess register och handlingar och kunde så ge sig i kast med det direkta vårdarbetet. Han fann emellertid mycket snart, att det inte var möjligt för honom att sköta arbetet tillfredsställande. Han överhopades med rent administrativa uppgifter, såsom remisser i körkorts- och motboksärenden, förfrågningar från alkoholistanstalter i vårdärenden och annan korrespondens, vartill kom telefonsamtal, registreringsarbete m. m. Det hör till bilden, att inspektören hade tillgång till biträdes hjälp i mycket ringa omfattning. När han utöver ovannämnda arbete hade verkställt undersökningar i trängande ärenden, var knappast någon tid över för direkt vårdarbete. Samtalen med övervakade personer avbröts ständigt av telefonsamtal, och s. k. hembesök hos klienter medhanns sällan. Denne inspektör insåg sålunda mycket snart, att det inte var möjligt för honom att ensam ombesörja allt arbete. Då anställande av ytterligare personal var utesluten, riktades hans intresse mot frivilliga medhjälpare. Han lyckades också få kontakt med några för uppgiften intresserade personer. Efter någon tid hade skaran av sådana frivilliga medhjälpare vuxit till omkring femton, vilket var tillräckligt för nämndens till c:a 75 uppgående övervakningsfall.

Inspektören överlät praktiskt taget allt övervakningsarbete till de frivilliga medhjälparna. Dessa fick emellertid inte sköta uppgiften alldeles på egen hand. De stod i regelbunden kontakt med inspektören, och om några komplikationer inträffade, ingrep denne. Det kunde exempelvis inträffa, att övervakaren tog sin klient med upp på nämndens expedition till inspektören, varefter dessa tre, inspektören, övervakaren och klienten, tillsammans diskuterade igenom frågan, hur man skulle komma tillrätta med ett uppkommet

problem. Därjämte samlades övervakarna regelbundet, i allmänhet en gång i månaden, på nykterhetsnämndens expedition, då, förutom inspektören, nykterhetsnämndens ordförande eller annan ledamot stundom var närvarande. Vid dessa sammankomster utbyttes erfarenheter och diskuterades uppkomna problem. Härigenom lärde också inspektören känna de olika medhjälparna synnerligen väl, vilket blev till god hjälp, när övervakare skulle utses i nytillkommande övervakningsfall. Resultatet av detta arbete blev synbarligen mycket gott. Övervakarna visade sig mestadels kunna handhava sina vårdsuppgifter på ett utmärkt sätt. De blev stundom goda vänner med sina skyddslingar, som gärna vände sig till övervakarna, när bekymmer och svårigheter uppträdde. Under ett halvår gavs de ovannämnda sammankomsterna karaktären av studiecirkelsammanträden, då såväl alkoholistvård som andra sociala vårdområden behandlades liksom medicinska och psykologiska frågor, varvid specialister från de olika områdena medverkade. Denna uppläggning av verksamheten medförde, att vårdarbetet blev bättre utfört och inspektören fick erforderlig tid över för det administrativa och organisatoriska arbetet.

Enligt de sakkunnigas mening bör frivilliga medhjälpare ha särskilda förutsättningar för vårdarbete bland lindrigare alkoholmissbrukare. Detta vårdarbete skilde sig ej mycket från övervakningsarbetet, när detta bedreves riktigt. Det skulle framför allt ha karaktären av stöd och hjälp. Det gällde att klargöra för klienten, att det för många personer vore riskabelt att överhuvud taget använda alkohol. Ofta behövdes råd och hjälp med hänsyn till missförhållanden och besvärligheter, som föranlett alkoholmissbruket eller vore ett avgjort hinder för en förbättring. Den frivilliga medhjälparen borde här kunna göra en god insats. Han borde kunna bli en god kontaktman till den vårdbehövande och komma på vänskaplig fot med denne. En medhjälpare med goda förbindelser i föreningslivet, t. ex. i nykterhetsförening, i facklig eller politisk organisation, i idrottsrörelsen, kunde intressera sin skyddsling att följa med till sådan sammanslutning och på detta sätt hjälpa honom fram till särskilda intressen, som kunde fylla ut den fritid som särskilt innebure frestelse till alkoholbruk. Fritidsproblemen vore för dessa människor ej sällan särskilt besvärliga.

I fråga om rekryteringen av övervakare och andra medhjälpare anför de sakkunniga, att svårigheten att vinna och för uppgiften intressera lämpliga personer hittills torde ha utgjort det största hindret för användningen av sådana medhjälpare. Det vore också känt, att vissa nykterhetsnämnder hade gjort försök att vinna frivilliga medhjälpare genom att taga kontakt med föreningar och sammanslutningar av olika slag men med synnerligen klen resultat. De bästa framgångarna hade åstadkommits genom rent personliga förbindelser. Detta vore måhända fullt förklarligt, då nykterhetsnämnderna och deras tjänstemän haft god personkännedom och urvalet av medhjälpare därför hade blivit gott. Den kritiska inställning till systemet med frivilliga övervakare, som framträtt hos en del nykterhetsnämnder, samt det i vissa kommuner otillfredsställande resultatet av sådana medhjälparens verksamhet torde emellertid ha sin grund i att dessa frivilliga krafter på

grund av den specialutbildade personalens arbetsbörda måst anlitas för arbetet med ett mera allvarligt alkoholskadat klientel, för vilket skärpta åtgärder måst komma ifråga. Som de sakkunniga förordat skulle de frivilliga medhjälparna emellertid anlitas endast i arbetet med ett mindre avancerat klientel, däribland yngre personer. Medhjälparen borde på ett kamratligt och förtroendefullt sätt närma sig sin klient samt sträva efter att upprätta och bevara personlig kontakt med denne. Han skulle söka vara sin skyddsling till råd och hjälp, söka väcka hans intresse för föreningsliv, hjälpa honom till lämpliga fritidsförströelser o. s. v. Medhjälparen skulle sålunda bedriva en huvudsakligen preventiv verksamhet av terapeutisk art.

För att utröna huruvida man inom organisationslivet är villig att etablera samarbete med de kommunala nykterhetsnämnderna genom att på begäran av sådana nämnder lämna uppgift på personer, lämpliga att biträda nämnden med vårdarbete bland alkoholmissbrukare, har nykterhetsnämndssakkunniga förhört sig i angivna hänseende hos ett antal större organisationer, av vilka tjuguförklarar sig villiga att lämna dylik medverkan, nämligen Godtemplarorden, Nationaltemplarorden, Motorförarnas Helykterhetsförbund, Sveriges Blåbandsförening, Vita Bandet, Nykterhetsorden Verdandi, Sveriges Godtemplares Ungdomsförbund, Sveriges Blåbandsförenings Ungdomsförbund, Svenska Missionsförbundet, Metodistkyrkan i Sverige, Svenska Baptistsamfundet, Svenska Kyrkans Diakonistyrelse, Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens Folk, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Riksidrottsförbund, Folkpartiets Ungdomsförbund, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, Högerens Ungdomsförbund och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund.

Vissa av de nu nämnda organisationerna har till sina svar å de sakkunnigas förfrågan fogat särskilda uttalanden, beträffande vars närmare innehåll torde få hänvisas till betänkanDET.

Efter omnämnande att ett visst samarbete sedan något år äger rum mellan vissa ungdomsorganisationer, å ena, samt socialstyrelsen och fångvårdsstyrelsen, å andra sidan, i syfte att inom organisationernas led finna personer, som är lämpade för frivilligt övervakningsarbete på barna- och ungdomsvårdens, nykterhetsvårdens och fångvårdens område, och under hänvisning till den verksamhet, som sedan 1939 bedrivs av kommittén för samarbete mellan nykterhets- och fackföreningsrörelsen anmärker de sakkunniga, att förutsättningarna för förvärvandet av frivilliga medhjälpare åt nykterhetsnämnderna genom medverkan av organisationer av olika slag numera får anses vara goda.

De sakkunniga tillfogar:

I enlighet med vad som tidigare anförts bör sådana medhjälpare kunna få i uppdrag att biträda inte blott som hittills med övervakning utan jämväl med hjälpåtgärder, särskilt i vad avser de grupper av alkoholmissbrukare av relativt lindrig karaktär, med vilka nykterhetsnämnderna i framtiden beräknas komma att taga befattning. Förfarandet blir alltså det, att den kommunala nykterhetsnämnden söker kontakt med lämpliga organisationer på orten och föreslår ett samarbete. Även länsnykterhetsnämnden kan och bör vid behov

taga sådan kontakt. Organisationen lämnar därefter till nykterhetsnämnden anvisning på personer, som är lämpliga och villiga att medverka i nykterhetsvården, eventuellt uppgift på av organisationen utsedd representant med uppdrag att hålla kontakt med nykterhetsnämnden. Däremot skall organisation inte äga att direkt utse övervakare eller annan medhjälpare åt nykterhetsnämnd. Denna uppgift måste tillkomma nykterhetsvårdsorganet, som har att taga hänsyn till dels den föreslagna medhjälparens allmänna lämplighet, dels hans förutsättningar för vårdarbete just i det aktuella fallet. Nykterhetsnämnden skall givetvis äga att som medhjälpare utse även annan lämplig person än sådan, som har föreslagits av organisation.

Förutom den allmänna rekommendation till samarbete med organisationer, som bör utgå till nykterhetsnämnderna, bör vissa anvisningar härom inryckas i tillämpningskungörelsen till lagen om nykterhetsvård. Därjämte erfordras emellertid viss upplysnings- och propagandaverksamhet. Initiativ härtill bör tagas av länsnykterhetsnämnderna samt de kommunala nykterhetsnämnderna i större och medelstora städer och andra större kommuner. Där förutsättningar finns kan givetvis även sammanslutningar av nykterhetsnämnder (distrikt av Svenska Nykterhetsvårdsförbundet) medverka i detta arbete. Denna verksamhet anknytes, där så är lämpligt, till det arbete, som redan utföres av den ovan nämnda kommittén för samarbete mellan nykterhets- och fackföreningsrörelserna. Särskilda kostnader för verksamheten, i första hand arvoden till föreläsare och andra medverkande, bör bestridas genom Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

I fråga om ersättning till övervakare och andra medhjälpare föreslår de sakkunniga, att någon åtskillnad ej göres mellan dessa kategorier. Med hänsyn till de krav ifråga om lämplighet för uppgiften och intensitet i vårdarbetet, som man måste ställa på medhjälparen, borde ersättningen inte vara alltför obetydlig. Enligt de sakkunnigas mening borde ersättningen vidare göras enhetlig och utgå med visst belopp per månad, lika för första och de därefter följande månaderna. Detta syntes för övrigt överensstämma med en på ett flertal platser redan utbildad praxis. Ett lämpligt belopp syntes vara 10 kronor för månad.

Det f. n. utgående anslaget till bidrag till övervakning föreslås av de sakkunniga skola upphöra, varvid nykterhetsnämnderna i stället skulle bli gottgjorda av statsverket genom det allmänna bidrag — 75 eller 80 % av kostnaderna för nykterhetsnämndernas verksamhet — som från och med budgetåret 1954/55 beräknades skola utgå. En sådan anordning stode enligt de sakkunnigas mening också såtillvida i samklang med allmänna statsbidragsutredningens förslag om förenkling av formerna för statsbidrag till kommunerna, att ett särskilt bidrag för detta ändamål med därav följande arbete för statliga och kommunala organ undvekes. Kostnaderna för ersättning till frivilliga medhjälpare åt nykterhetsnämnderna borde sålunda upptagas bland de kostnader för nykterhetsnämndernas verksamhet, som bleve understödsberättigade.

Rörande medelsbehovet anför de sakkunniga att det givetvis är en vanskelig uppgift att nu söka bedöma, i vilken omfattning frivilliga medhjälpare kunde komma att medverka i nykterhetsvården. Om man emellertid räknade med, att antalet fall med medverkan av sådan arbetskraft under

budgetåret 1954/55 komme att i genomsnitt uppgå till 1 500, skulle medelsåtgången belöpa sig till 180 000 kronor, varav 75 (eventuellt 80) % eller 135 000 kronor (144 000 kronor) skulle utgå av statsmedel. De sakkunniga föreslår med hänsyn härtill, att för budgetåret 1954/55 ett belopp av 150 000 kronor beräknas för ändamålet att ingå i anslaget till understöd åt kommunala nykterhetsnämnder.

Yttranden.

Förslaget att frivilliga medhjälpare i större utsträckning än hittills skall anlitas i nykterhetsvårdsarbetet har vid remissbehandlingen praktiskt taget enhälligt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Socialstyrelsen* ansluter sig sålunda helt till de sakkunnigas uppfattning, att dessa medhjälpare bör kunna utföra ett värdefullt arbete i nykterhetsvården, avseende den fortsatta kontakten mellan nykterhetsnämnden och dess klienter. Man måste emellertid räkna med att, även om tanken att anlita frivilliga medhjälpare skulle slå mycket väl ut, det icke bleve möjligt att överlämna all dylik vårdverksamhet till dessa medarbetare. Nykterhetsvårdens klientel omfattade nämligen ett icke ringa antal svårskötta vårdfall, som måste handhavas av personer med större erfarenhet på detta område än som kunde påräknas hos de frivilliga medhjälparna. Till de uppgifter, som måste ankomma på nämndledamöterna själva eller på nämndernas fasta personal, hörde vidare vägledning och tillsyn av de frivilliga medhjälparna. Om det skulle visa sig, att arbetskraftsfrågan, särskilt för de stora nykterhetsnämndernas del, icke kunde lösas genom anlitan­de av dylika medhjälpare, vore det ofrånkomligt, att också den fasta personalen ökades. *Nykterhetsnämnden i Göteborg*, som förklarar sig hittills i endast några enstaka fall ha använt sig av frivilliga medhjälpare, finner de sakkunnigas argumentering för anlitan­de av sådan arbetskraft i nykterhetsvårdsarbetet så tungt vägande, att nämnden anser det väl motiverat att ytterligare pröva denna möjlighet till hjälp inom nykterhetsvården, icke minst därför att de frivilliga medhjälparna komme att sprida kunskap om och skapa bättre förståelse för nykterhetsnämndens ofta mycket svåra och grannliga arbete. De frivilliga medhjälparna kunde genom sin förankring i olika organisationer och institutioner medverka till skapandet av sådana kontakter, som kunde bli fruktbringande för det framtida nykterhetsvårdsarbetet.

Enligt vad *nykterhetsnämnden i Malmö* upplyser har frivilliga medhjälpare — övervakare — i ganska hög grad tagits i anspråk i Malmö sedan några år tillbaka. De erfarenheter, som nämnden haft av de frivilliga övervakarnas arbete, hade övervägande varit gynnsamma. Vissa av nämndens klienter, som haft en negativ inställning till den officiella nykterhetsvården, hade ibland lättare kunnat förlika sig med att ha att göra med en utanför nämnden stående person, som intoge en mera obunden ställning än tjänstemannen. Nämnden framhåller emellertid, att det funnes ett stort

antal vårdfall, som ej lämpade sig för övervakning av frivilliga krafter. Det kunde finnas olika anledningar härtill. Klienter, som inte gärna kunde ha frivilliga övervakare (medhjälpare) vore t. ex. de, som saknade fast bostad eller hade sin verksamhet förlagd till olika orter eller som av annan orsak vore svåra att komma i kontakt med. Vidare funnes det en del recidiverande alkoholmissbrukare, som vore helt oemottagliga för påverkan. Hos vissa klienter toge sig slutligen alkoholvanorna sådana former, att den övervakade under supperioderna krävde tillsyn under de mest skilda tider på dygnet — det arbetet kunde ju lekmanen-övervakaren, som hade sin dagliga gärning att sköta, ej åtaga sig. Nämnden tillägger, att det vore ofrånkomligt, att övervaknings- och rådgivningsarbetet krävde ett visst antal fast anställda tjänstemän.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning, som intar en klart positiv ställning till förslaget, anser det riktigt, som de sakkunniga rekommenderat, att den första kontakten med en klient bör tagas av en ledamot av nämnden eller en till nämnden knuten tjänsteman med större erfarenhet.

Åt en något kritisk inställning ger *nykterhetsnämnden i Örebro* uttryck. Förslaget vore givetvis värdefullt men innebure knappast någon större nyhet, eftersom vad de sakkunniga föreslagit redan med nu gällande lagstiftning på sina håll kunnat praktiseras. Förslaget berörde dock en förhållandevis liten del av alkoholistproblemet, låt vara att denna vore viktig.

I åtskilliga yttranden betonas betydelsen av att de frivilliga medhjälparna är kvalificerade för uppgiften. *Länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* understryker angelägenheten av att medhjälparna utses bland personer med gott omdöme och förståelse för det grannliga värv, som kommer att anförtros dem. Även om medhjälparna skulle handha fall av endast lindrigare karaktär, torde det icke råda något tvivel om att även dessa ärenden tidvis kunde bli mycket svårbemästrade och kräva avsevärda insatser i form av tid och tålmod. Också *nykterhetsnämnden i Malmö* framhåller kravet på höga kvalifikationer hos dem, som skall ha hand om hjälpåtgärderna. Arbetet bland de mera avancerade missbrukarna vore ofta hårt och pressande, men de svårigheter, som mötte, då det gällde att angripa de mera lindriga formerna av alkoholmissbruk, finge icke underskattas. Framförallt borde man akta sig för att tro, att de unga alkoholmissbrukarna skulle utgöra ett mera tacksamt objekt för ingripande från samhällets sida. Helt visst vore det angeläget, att allt vad som kunde göras gjordes för att bekämpa spritmissbruk bland ungdomen. Man måste emellertid ha blicken öppen för de speciella vanskligheter, som här mötte, svårigheten att få ordentlig insyn i de ungas alkoholvanor samt den icke sällan sega kamp, som vore erforderlig för att kunna skingra den negativism, som hos ungdomen vore betydligt mera framträdande än hos det äldre klientelet.

Att de frivilliga medhjälparna bör vara kunniga och för uppgiften lämpliga understrykes i ytterligare ett antal yttranden. *Nykterhetsnämnden i Umeå* anser, att dessa nytillkomna arbetskrafter komme att bli till välsignelse en-

dast under förutsättning att deras psykologiska och pedagogiska egenskaper är fullgoda för det arbete, varom är fråga.

Nykterhetsnämnden i Örebro påpekar, att goda kvalifikationer är nödvändiga särskilt med hänsyn till den tystnadsplikt, som de frivilliga medhjälparna måste iakttaga rörande det individuella vårdarbetet. Vikten av att sekretessen blir fullt betryggande vid anlitan av sådana medhjälpare framhålls jämväl av *länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län*.

Behovet av instruktion och utbildning av de frivilliga medhjälparna understrykes av flera remissinstanser, bl. a. av *socialstyrelsen* som uttalar, att instruktions- och kursverksamheten icke får vara av engångskaraktär utan måste vara återkommande, enär man måste räkna med en ständig avgång av medhjälpare. *Nykterhetsnämnden i Umeå* anser det nödvändigt, att de frivilliga arbetskrafterna underkastas en betydande skolning för sitt uppdrag, innan de erhåller några arbetsuppgifter. Ingen finge insättas i nykterhetsarbetet utan att nämnden vore fullt övertygad om, att vederbörande komme att ombesörja sin arbetsuppgift på sådant sätt, att syftmålet med nykterhetsarbetet komme att uppnås. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* är däremot av den mening, att den bästa metoden är, att vederbörande får deltaga i en kurs först sedan han någon tid hållit på med sitt arbete och hunnit skaffa sig vissa grundläggande erfarenheter.

Utbildningen av de frivilliga medarbetarna bör enligt *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* ske under ledning av socialstyrelsen och länsnykterhetsnämnderna.

Beträffande rekryteringen av medhjälparna uttalar *socialstyrelsen* sin tillfredsställelse över att ett så betydande antal lämpliga organisationer tillkännagivit beredvillighet till samarbete. Detta måste nämligen betraktas såsom en nödvändig förutsättning för att en någorlunda omfattande kader av frivilliga medhjälpare skulle kunna skapas. Tillförande av frivilliga medhjälpare åt nykterhetsnämnderna skulle vara av stor betydelse för nämnderna icke blott med hänsyn till deras vidgade arbetsuppgifter genom den nya lagstiftningen och den motsedda ökningen av alkoholmissbruket i samband med spritdrycksförsäljningens omläggning utan även, och icke minst, såsom ett medel för att vinna ökad förståelse i vidare kretsar av allmänheten för nykterhetsvården och dess uppgifter. Styrelsen funne det därför angeläget, att nykterhetsvårdens organ av olika slag med allvar och energi utnyttjade det rådande gynnsamma läget för en dylik utbyggnad av de personliga resurserna inom nykterhetsvården. Även om det komme att kräva mycket arbete, och säkerligen mången gång mycket gagnlöst arbete, innan det hade kunnat skapas en kader av pålitliga och tillräckligt utbildade medhjälpare till nykterhetsnämndernas tjänst, och om det ännu stode i vida fältet, huruvida det psykologiska klimatet i vårt land över huvud taget vore gynnsamt för fortbeståndet i längden av en dylik frivillig rörelse av filantropisk karaktär, så borde detta enligt styrelsens mening icke avvähålla nykterhetsvårdens organ från att med iver gripa det tillfälle till ökad kontakt utåt, som nu syntes vara för handen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län rekommenderar nykterhetsnämnderna att söka kontakt och samarbete med befintliga föreningar och organisationer inom kommunen. Genom en sådan kontakt vunnas, förutom villiga och lämpliga medhjälpare, även den fördelen att insikten om nykterhetsvårdens mål och medel komme ut till en vidare krets än tillförne. Man kunde förmoda, att detta kunde få till resultat, att personer inom organisationerna, vilka bleve intresserade av nykterhetsvårdsarbetet, komme att personligen söka hjälpa kamrater, som vore på väg att bli offer för sitt alkoholbruk, utan att nykterhetsnämnderna behöfve kontaktas eller ingripa med korrektiva åtgärder.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning ifrågasätter, om icke också utanför organisationslivets led finnes möjligheter att värva tillfälliga arbetskrafter. På sådana arbetsplatser, där särskilda nykterhetsgrupper saknades, kunde det i vissa fall vara lämpligt att söka få fram medhjälpare i samarbete med företagsledningen. Ofta syntes man emellertid, även när det gällde arbetsplatserna, kunna anlita de fackliga sammanslutningarna såsom kontaktorgan. Jämväl *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* finner det möjligt att de frivilliga arbetskrafterna hämtas även från annat håll än från föreningsvärlden. Förbundet yttrar:

De sakkunniga göra gällande att »den enda möjliga vägen» för att skapa en arbetsorganisation för den kommunala nykterhetsvården, vilken efter behovet kan utvidgas respektive krympas, är att utnyttja frivilliga krafter. I städer med socialinstitut eller sociala läroanstalter av annat slag bör det dock icke vara omöjligt att genom tillfällig arvodesanställning eller förordnande att uppehålla vakanssatta befattningar taga elever vid sådana anstalter i anspråk för att periodvis förstärka personalen. För en god rekrytering av personal till nykterhetsvården skulle det också vara av stort värde, om personer, som utbildat sig för socialt arbete, kunde beredas tillfälle att i en dylik något fastare position än som frivilliga övervakare eller medhjälpare samla erfarenheter inom nykterhetsvården. En del av dessa tillfälligt tjänstgörande skulle måhända på detta sätt kunna intresseras för en mera varaktig tjänstgöring inom nykterhetsvården.

I fråga om ersättningen till de tillfälliga medhjälparna har delade meningar framförts. *Socialstyrelsen* anser det vara angeläget, att de frivilliga medhjälparna i någon mån honoreras för sin medverkan. Deras verksamhet medförde nämligen ofta utgifter, t. ex. för buss- eller spårvägsresor, måltider utom hemmet, som lätt kunde överstiga de föreslagna ersättningsbeloppen. Styrelsen skulle därför gärna ha sett att nykterhetsnämnds-sakkunniga hade ansett sig kunna förorda något högre ersättningsbelopp. Emellertid måste frågan om bidrag till nykterhetsnämndernas frivilliga medhjälpare ses i sammanhang med andra liknande ersättningar, exempelvis till övervakare inom kriminalvården. Styrelsen kunde därför icke motsätta sig nykterhetsnämndssakkunnigas förslag på denna punkt. Också *länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* ansluter sig till de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende.

Flera remissinstanser anser ersättningen otillräcklig. Så är fallet med bl. a.

länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län, som anför att de frivilligas uppdrag ofta vore förenade med resekostnader, som borde ersättas. I storstäderna kunde spårvagns- och bussavgifter bli rätt kännbara, och på landsbygden kunde det bli nödvändigt med rätt långa färder för att övervakare och klient skulle kunna nå kontakt med varandra. *Nykterhetsnämnden i Örebro* yttrar rent allmänt, att ersättningen borde vara högre än vad de sakkunniga föreslagit. Visserligen funnes dess bättre ideellt intresserade personer för ifrågavarande uppgifter, men på dessa vågade man dock i längden icke helt stödja sig, ty sedan den första entusiasmen för uppgiften lagt sig, förlorades dessa medarbetare ganska lätt, om de ej bibringades den känslan att deras insatser betydde något och honorerades därefter. Enligt *svenska nykterhetsvårdsförbundet* kunde man icke förvärva frivilliga och lämpliga övervakare till erforderligt antal om inte arvodena kunde göra uppgiften mera tilltalande än den i sig själv vore. Från dessa utgångspunkter funne förbundet det föreslagna beloppet av 10 kronor per månad vara för lågt, även om det skulle komma att överskrida vad som kunde bli gällande för andra övervakningsuppdrag. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* anmärker, att det givetvis ej kunde bli tal om att ge de frivilliga medhjälparna en ersättning, som fullt ut skulle motsvara den tid och det arbete, som ägnades åt de nykterhetsvårdande uppgifterna. Ersättningen torde snarare få betraktas såsom ett stimulansbidrag. Även som sådant förefölle emellertid den föreslagna ersättningen vara väl låg. De sakkunnigas förslag i förevarande avseende tillstyrkes visserligen av *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*, men förbundet tror det blir nödvändigt att efter hand höja arvodena för att under längre tid för uppgiften kunna bevara sådana medhjälpare, som visat sig särskilt framgångsrika i sin gärning. *Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län* föreslår, att ersättningen sättes till 15 kronor per månad och att nykterhetsnämnderna beredes möjlighet att vid särskilt besvärliga fall kunna betala ut högre ersättning. *Nykterhetsnämnden i Umeå* förordar en ersättning om minst 50 kronor i månaden.

Från *statskontorets* sida har påyrkats att ersättningen anpassas till efter vad som utgår inom kriminalvården, d. v. s. 10 kronor för första månaden och 5 kronor för varje följande. Därest den sålunda fixerade ersättningen helt gäldades av statsmedel, torde de av de sakkunniga beräknade kostnaderna för frivilliga medhjälpare — 150 000 kronor — kunna beräknas nedgå till omkring 100 000 kronor.

Departementschefen.

De kommunala nykterhetsnämnderna har ställningen av den öppna nykterhetsvårdens primärorgan. Det är till alldeles övervägande grad på dessa nämnder, som de direkta vårduppgifterna vilar. Gentemot de kommunala nykterhetsnämnderna skall sålunda den i lagen stadgade anmälningsskyldigheten fullgöras. Och även där dylik anmälningsskyldighet ej uttryckligen föreligger, är det i allmänhet den kommunala nykterhetsnämnden, som först

får kännedom om uppkomna fall av alkoholmissbruk. Med denna får alkoholmissbrukaren vanligen också i fortsättningen att göra. Den undersökning, som skall företagas, exempelvis på grund av gjord anmälan, skall verkställas av den kommunala nykterhetsnämnden. Det ankommer i främsta rummet på denna att vidtaga de åtgärder, vartill undersökningen kan föranleda. Hela skalan av hjälpåtgärder och, vid gravare fall av alkoholmissbruk, de mer ingripande åtgärder, som kan anlitas, utgör instrument främst i de kommunala nykterhetsnämndernas tjänst.

Sådan ter sig rent allmänt och i korta drag de kommunala nykterhetsnämndernas ställning redan enligt gällande alkoholistlagstiftning. Den föreslagna lagen om nykterhetsvård åsyftar härutinnan ingen ändring. Om motiv nu förefinnes att i materiellt avseende upprusta dessa nämnder, bottnar dessa således icke däri, att de kommunala nykterhetsnämndernas ställning kommer att omgestaltas. Som jag i föregående avsnitt utförligt utvecklat, förestavas en förstärkning av nykterhetsnämnderna i första hand av att deras arbetsuppgifter kommer att öka högst väsentligt, främst på grund av den föreslagna skyldigheten att ingripa på ett tidigt stadium av missbruk.

I nämnda avsnitt har jag också uttalat, att denna förstärkning bör åvägbringas genom att staten ökar sina bidrag till den kommunala nämndorganisationen. Av den under förevarande avsnitt upptagna redogörelsen rörande det ekonomiska stöd, som staten f. n. ger de kommunala nykterhetsnämnderna, framgår, att detta stöd är synnerligen blygsamt. Enligt gällande författning i ämnet — kungörelsen den 27 maj 1932 om understöd av statsmedel till nykterhetsnämndernas verksamhet — utgår sålunda statsbidrag med ett belopp av högst 1 000 kronor för år eller, där särskilda omständigheter föranleder därtill, med högst 1 500 kronor. Beloppet får icke överstiga tre fjärdedelar av de utgifter, som kommunal nykterhetsnämnd fått vidkännas under det år understödet avser. För innevarande budgetår har ett belopp av 350 000 kronor beräknats för nu ifrågavarande ändamål. Då det statsanslag, vari nyssnämnda belopp inrymmes — anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. — icke har förslagsanslagskaraktär, har det under senare år dessutom visat sig ogörligt att till fullo utbetala de belopp, som författningsenligt kunnat utgå.

I anslutning till det nu sagda vill jag med några relativt färskta siffror belysa, i vilken omfattning de kommunala nykterhetsnämnderna för åren 1951 och 1952 — de senaste år för vilka uppgifter är tillgängliga — ansökt om statsbidrag, samt därvid också något uppehålla mig vid storleken av de utgifter, som kommunerna haft för den nykterhetsvårdande verksamheten. Denna framställning bildar i viss mån underlag för den i det följande lämnade uppskattningen av medelsbehovet för nästkommande budgetår. Antalet nykterhetsnämnder, som ansökte om bidrag för verksamheten under 1951, uppgick till 1 235. Utgifterna för dessa nykterhetsnämnder under angivna år belöpte sig till i runt tal 3 275 000 kronor. På grund av den vid årsskiftet 1951/52 genomförda kommunindelningsreformen nedgick givetvis an-

talet ansökningar för verksamheten 1952 högst väsentligt. Antalet nykterhetsnämnder, som begärde bidrag, uppgick sålunda blott till 959. Denna siffra representerar emellertid drygt 92 % av samtliga nykterhetsnämnder, under det att icke fullt halva antalet nykterhetsnämnder ansökte om bidrag för år 1951. Den sammanlagda utgiftssumman för angivna 959 nykterhetsnämnder under år 1952 uppgick till 4 001 166 kronor, d. v. s. till omkring 725 000 kronor mer än år 1951.

Den nu lämnade redogörelsen ger alltså vid handen, att kommunernas sammanlagda kostnader för den nykterhetsvårdande verksamheten i dagens läge måste överstiga 4 miljoner kronor. Nu är emellertid att märka, att denna siffra baserar sig enbart på de utgifter, som de *understödssökande* nykterhetsnämnderna redovisat. Icke mindre än 78 nykterhetsnämnder — varav tre i mindre städer och fyra i köpingar — underlät att begära bidrag för år 1952. Vidtages nu en kraftig höjning av det statliga understödet — vilket i förevarande proposition föreslås — torde man få räkna med att jämväl dessa nykterhetsnämnder framdeles kommer att begära statsbidrag. Till siffran 4 miljoner bör därför läggas ett belopp, som kan anses representera summan av sådana nykterhetsnämnders utgifter. Folkmängden i de aktuella 78 kommunerna utgör omkring 3 % av hela folkmängden i riket. De sammanlagda utgifterna för nykterhetsnämnderna i dessa kommuner torde kunna uppskattas till någon procent av utgiftssumman för de understödssökande nykterhetsnämnderna eller till omkring 40 000 kronor. Samtliga nykterhetsnämnders kostnader för sin verksamhet under år 1952 kan alltså schematiskt beräknas till omkring 4 040 000 kronor. Mot bakgrunden av denna siffra framträder särskilt markant, i vilken ringa utsträckning staten bidrager till den kommunala nykterhetsvården.

Det är givetvis att förvänta, att kommunernas utgifter för den öppna nykterhetsvården kommer att ytterligare stiga, allt eftersom denna verksamhet undan för undan intensifieras. Till vilket ungefärligt belopp utgifterna kan komma att stabiliseras, sedan organisationen utbyggts och dess funktionärer vuxit in i sina nya och vidgade arbetsuppgifter, låter sig tydligen ej med någon större grad av exakthet fixera. I främsta rummet torde det vara kostnaderna för nykterhetsnämndernas personal, som kommer att öva inflytande på kostnadssumman. I ett tidigare sammanhang har jag uttalat, att det torde bli nödvändigt att nykterhetsnämnderna, särskilt i större och medelstora samhällen, i betydligt större utsträckning än f. n. betjänar sig av fast anställd personal. Nykterhetskommittén har t. o. m. utfört vissa schematiska beräkningar rörande det framtida behovet av fast anställd personal (hel- och deltids- samt arvodesanställd) och på grundval av dessa beräkningar kommit fram till att de totala kostnaderna för de kommunala nykterhetsnämnderna vid fullt utbyggd kommunal nämndorganisation torde komma att belöpa sig till omkring 5,5 miljoner kronor. I vilken omfattning dessa beräkningar rörande personalbehovet blir normgivande för kommunerna i deras anställningspolitik, är uppenbarligen svårt att förutsäga. Även om de i viss

mån kan tjäna till vägledning, är det dock tydligt, att speciella förhållanden inom en kommun måste kunna föranleda avsteg från de av nykterhetskommittén uppdragna riktlinjerna. Med full insikt härom har kommittén också anmärkt, att dess beräkningar i nu angivna hänseende främst tjänar syftet att få en uppfattning om storleken av det statsanslag, som framdeles skulle erfordras för den kommunala nykterhetsvården. Hur personalorganisationen i varje enskild nykterhetsnämnd utformas är otvivelaktigt kommunens egen angelägenhet, som måste lösas med hänsynstagande till de speciella förhållanden, som är rådande i varje särskild kommun.

Av vad jag tidigare anfört framgår, att kostnaderna för senaste redovisningsår — 1952 — kan beräknas till något mer än fyra miljoner kronor. I yttrande över nykterhetsnämndssakkunnigas förslag har socialstyrelsen kalkylerat med att utgiftsbeloppet stigit under 1953 och ytterligare kommer att öka under 1954. Enligt socialstyrelsens mening, vilken synes mig vara befogad, är en trolig utgiftssumma för sistnämnda år cirka 4 250 000 kronor. Om i belysning av den nu skisserade kostnadsutvecklingen beaktas vad tidigare anförts om den tillämnade ökningen av nykterhetsnämndernas arbetsuppgifter, är det tydligt, att kostnaderna för den kommunala nykterhetsvårdande verksamheten med säkerhet kommer att uppgå till de av nykterhetskommittén antagna. Som kommitténs beräkningar dessutom baseras på den pris- och lönenivå, som gällde 1950, är det troligt att kostnadssumman t. o. m. kommer att överstiga det belopp om 5,5 miljoner, varmed kommittén kalkylerat.

Statens ökade stöd åt de kommunala nykterhetsnämnderna kräver, att den statliga medelsanvisningen för bidrag till nykterhetsnämndernas verksamhet ökas. I fråga om statsbidragets storlek har skilda yrkanden framställts. Alkoholistvårdsutredningen har föreslagit, att statsbidraget bestämmas till 75 % av nykterhetsnämndernas kostnader. Nykterhetskommittén, som pålagt nykterhetsnämnderna vissa nya arbetsuppgifter utöver vad alkoholistvårdsutredningen räknat med, har vidgat anspråket till att avse 80 % av nämnda kostnader. Vid remissbehandlingen har dessa båda förslag vunnit praktiskt taget enhällig anslutning. Socialstyrelsen har emellertid biträtt alkoholistvårdsutredningens ståndpunkt, och i enstaka remissvar har förslag framförts om både högre och lägre bidrag.

Vid övervägande av de synpunkter, som påverkar spörsmålet om statsbidragets storlek, må till en början ånyo erinras, att den primära nykterhetsvården är en kommunal angelägenhet. Kommunerna bör således även i fortsättningen svara för en ej alltför obetydlig andel av ifrågavarande kostnader. Å andra sidan bör statsbidraget sättas så högt, att detsamma, åtminstone i uppbyggnadsskedet av den kommunala nämndorganisationen, medför en kraftig stimulans för kommunerna att öka sina egna ekonomiska insatser. Framdeles torde emellertid denna stimulanseffekt bli av underordnad betydelse. Ytterligare några omständigheter må här beröras. Så-

lunda må nämnas, att jag i det följande ämnar föreslå dels att kostnaden för slutna vård av å allmän vårdanstalt tvångsvis intagna eller frivilligt ingångna alkoholmissbrukare — en kostnad, som belöper sig till närmare 600 000 kronor — helt skall övertagas av staten, dels att de arvoden, som avses skola utgå till tillfälliga medhjälpare inom nykterhetsnämnderna, till fullo skall gäldas av statsverket. Under beaktande av samtliga nu angivna omständigheter har jag kommit till den uppfattningen, att ett statsbidrag om 60 % av nykterhetsnämndernas övriga kostnader — utan maximering till visst belopp — utgör en skäligen avvägning av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Av vad nu sagts följer, att statsbidraget åtminstone tills vidare avses skola utgå separat. Huruvida detsamma framdeles bör inarbetas i ett allmänt kommunalt statsbidrag får bli beroende på prövningen av statsbidragsutredningens fortsatta överväganden.

Liksom f. n. avses statsbidrag skola utgå jämväl till fattigvårdsstyrelser, som fungerar som nykterhetsnämnd, såvida vederbörande kommuner visat nit och intresse för den nykterhetsvårdande verksamheten.

I det föregående har förutsatts, att statsbidrag skall utgå med viss del av kommunens kostnader för nykterhetsvård och således icke med schematiskt bestämda fixa belopp. Det kan visserligen icke bestridas att, som bl. a. landskommunernas förbund framhållit, sistnämnda bidragsform har väsentliga fördelar framför allt därutinnan att den är enkel, att den förbilligar och delvis onödiggör den statliga kontrollen och granskningen samt att den eliminerar de tillämpningssvårigheter, som är förbundna med systemet med procentbidrag. Emellertid torde det vara svårt att innan erfarenhet vunnits om formerna för och omfattningen av den nykterhetsvårdande verksamhet, som bör vara bidragsberättigad, få ett lämpligt underlag för en rättvis bestämning av ett dylikt fixt bidrag. Härtill kommer, att det i avbidan på statsbidragsutredningens kommande förslag knappast torde vara lämpligt att i detta sammanhang ändra systemet för ifrågakvarande bidrag till primärkommunerna. Jag har därför stannat för att bibehålla den nuvarande ordningen med ett bidrag, som utgår med viss procent av nykterhetsnämndens kostnader.

En särskild fråga är vilka kostnader, som i förevarande ordning bör vara ersättningsgilla. Härutinnan bör enligt min mening gälla — bortsett från i det följande angivet undantag — att kommun liksom hittills bör kunna erhålla ersättning för samtliga de skilda slag av kostnader, som erfordras för fullgörande av de uppgifter, vilka enligt gällande författningar åligger nykterhetsnämnd. Erhåller kommun i annan ordning vederlag av statsmedel — exempelvis för anordnande av inackorderingshem eller för viss upplysningsverksamhet — bör statsbidrag i nu förevarande ordning ej utgå.

Bland typiska ersättningsgilla kostnader må nämnas sammanträdeskostnader (219 000 kronor)¹, innefattande traktamenten, om sådana utgår jämväl

¹ Inom parentes anmärkta siffror avser de kostnader, som samtliga bidragssökande kommuner redovisat för angivna ändamål under 1952.

till ledamöter i andra jämförliga kommunala organ inom kommunen, samt kostnader för arvoden till ordförande och annan verkställande ledamot av nykterhetsnämnd (310 000 kronor.) Statsbidrag bör dock utgå endast i den mån traktamenten och arvoden kan anses skäligen i förhållande till vederbörande kommunala organs arbetsbörda. Den största posten utgöres givetvis av personalkostnaderna (2 200 000 kronor). Denna kommer uppenbarligen att bli än större, sedan nykterhetsnämnderna förstärkts i personellt hänseende. I den mån arbetskraften — som på åtskilliga orter är fallet — anlitas också på andra områden inom socialvården, är det av vikt, att nykterhetsvården endast svarar för de kostnader, som härrör från denna. Jag har emellertid tidigare förutskickat, att heltidsanställd arbetskraft, såväl kvalificerad som okvalificerad, i betydligt större utsträckning än f. n. torde komma att erfordras inom den kommunala nykterhetsvården. Vad beträffar den kvalificerade arbetskraften är det uppenbarligen av största betydelse, att för uppgiften lämpliga personer knytes till nykterhetsvården. Detta innebär dock icke, att formella meriter bör utgöra villkor för anställning inom denna gren av socialvården. Det viktigaste torde vara viss erfarenhet och social ansvarskänsla i förening med praktiskt handlag. Vad angår den okvalificerade personalen är det mig angeläget att nu endast understryka önskvärdheten av att i görligaste mån den arbetskraft tages i anspråk, som friställes genom reformerna på rusdrycksförsäljningens område.

Ytterligare ersättningsgilla kostnader utgöres av kostnaderna för hyra av tjänstelokal (50 000 kronor). Där hyresutgiften avser kostnader för lokal, som tillhör kommunen, bör kostnaden ej ersättas. Om lokalen utnyttjas jämväl för annat ändamål, bör kostnaden fördelas efter graden av de skilda organens nyttjande av lokalen eller efter annan lämplig grund. Också kontorskostnader (280 000 kronor) torde böra hänföras till de ersättningsgilla kostnaderna. I den mån kontorsorganisationen är gemensam med annat organ bör självfallet dock endast den del som belöper på nykterhetsvården vara bidragsberättigande.

Kostnaderna för anstaltsvård utgör f. n. den näst största posten av de ersättningsgilla kostnaderna (580 000 kronor). En rationell förenkling av statsbidragsgivningen skulle det otvivelaktigt innebära, om — i enlighet med alkoholistvårdsutredningens förslag — denna totalt sett relativt obetydliga kostnad helt bestredes av statsmedel. Då statsverket redan f. n. svarar för huvudparten av kostnaderna för anstaltsvården, synes mig en sådan omläggning ej inge några betänkligheter. De erkända vårdanstalternas härav föranledda inkomstbortfall bör kompenseras genom höjda driftbidrag. Jag förordar därför en ändring av nu angiven innebörd. Denna bör emellertid ej träda i tillämpning förrän i samband med ikraftträdandet av den föreslagna lagen om nykterhetsvård, d. v. s. den 1 oktober 1955. Intill denna tidpunkt bör kommunerna sålunda erhålla ersättning för vårdkostnaderna på samma sätt som för övriga ersättningsgilla utgifter. Kostnaderna för vård å enskild anstalt bör även framgent ersättas i denna ordning. Statens övertagande av

vårdkostnaderna bör avse såväl de tvångsvis intagna som de frivilligt ingångna alkoholmissbrukarna.

Som tidigare antytts kan enligt gällande bestämmelser kommun, som är ansvarig för vårdkostnaden för å allmän alkoholistanstalt intagen person, erhålla statsbidrag till och ersättning för vårdkostnaden under vissa förutsättningar. För att erhålla statsbidrag skall kommunen ha ringa ekonomisk bärkraft samt vårdtagaren före intagandet ha begått brott, för vilket han blivit ådömd frihetsstraff; ersättning för hela vårdkostnaden utgår i vissa fall då vårdtagaren saknar hemortsrätt i kommunen. För innevarande budgetår har under elfte huvudtiteln, Vissa kostnader för vård av alkoholister, för ifrågavarande ändamål anvisats ett förslagsanslag av 20 000 kronor. Med hänsyn till den nu föreslagna ökade statsbidragsgivningen samt då statsverket avses framdeles skola helt övertaga kostnaderna för slutna nykterhetsvård föreligger knappast fog för ett bibehållande av detta särskilda statsbidrag. Jag föreslår följaktligen, att detsamma slopas fr. o. m. den 1 juli 1954.

Ett viktigt led i den nykterhetsvårdande verksamheten anses med fog inrättandet av enkelt utrustade alkoholistpolikliniker utgöra. Kostnaderna här för samt för driften av dessa bör enligt min mening räknas till de ersättningsgilla. Till spørsmålet om inrättandet av alkoholistpolikliniker ämnar jag återkomma i ett senare avsnitt.

Den nu lämnade exemplifieringen av ersättningsgilla kostnader är naturligtvis icke uttömmande. Ytterligare exempel på sådana kostnader torde kunna andragas, såsom av alkoholistvårdsutredningen särskilt omnämnda kostnader betingade av miljöombyte, omskolning och yrkesutbildning samt kostnader för övriga förebyggande och eftervårdande åtgärder, läkararvoden etc. Socialstyrelsen torde periodvis böra lämna nykterhetsnämnderna närmare anvisningar om arten av de kostnader, som berättigar till statsbidrag. Som tidigare påpekats betingas rätten till statsbidrag — liksom f. n. — därav att kostnaderna nedlagts för fullgörande av sådana uppgifter, vilka det författningsmässigt åligger nykterhetsnämnderna att ombesörja.

Slutligen må i förevarande hänseende tilläggas, att även de särskilda kostnader, som för nykterhetsnämnden i Stockholm föranledes därav, att nämnden har att fullgöra vissa på länsnykterhetsnämnd ankommande uppgifter, bör i av mig nu föreslagen utsträckning täckas av statsmedel.

Statsbidrag enligt de nya grunderna bör endast utgå för kostnad, som uppkommit efter ingången av nästkommande budgetår.

Ej heller ifråga om proceduren vid statsbidragsgivningen synes mig några väsentliga modifikationer böra vidtagas i förhållande till vad som nu gäller. Vid prövningen av inkomna ansökningar om statsbidrag bör såsom alkoholistvårdsutredningen föreslagit hänsyn tagas såväl till skäligheten av de inom vederbörande kommun uppkomna kostnaderna för nykterhetsnämndernas verksamhet som också till ändamålsenligheten av de härvid vidtagna anordningarna. Kontrollstyrelsens medverkan vid denna prövning — vilken medverkan synes ha nedsjunkit till en formalitet utan påtagligt värde —

torde dock kunna undvaras. Socialstyrelsen bör liksom hittills äga uppställa de villkor, som styrelsen finner påkallade i samband med beviljandet av statsbidrag. Sedan organisationen utbyggt och erfarenheter vunnits om hur verksamheten lämpligen bör utformas i kommuner av olika typ, synes det dock böra övervägas, om icke denna befogenhet kan slopas. Såsom stadsförbundet påpekat, kan den komma att medföra opåkallade ingrepp i kommunernas rörelsefrihet. Det nu gällande villkoret för erhållande av statsbidrag att nykterhetsnämnd kvartalsvis till länsnykterhetsnämnden skall avgiva redogörelse för sina åtgärder mot personer, som blivit sakfällda för fylleri eller på annat sätt ådagalagt alkoholmissbruk, torde redan nu kunna utgå. Det är nämligen avsett, att viss begränsad uppgiftsplikt i annan ordning skall åläggas nykterhetsnämnd gentemot länsnämnd.

Då upprustningsperioden avslutats, synes även frågan om en decentralisering av prövningen av statsbidragsansökningar från socialstyrelsen till länsstyrelserna böra upptagas till övervägande.

Tillfälliga medhjälpare inom nykterhetsvården synes f. n. anlitas endast i relativt ringa utsträckning. Det är huvudsakligen endast såsom övervakare, som sådan arbetskraft verkar i nykterhetsvårdens tjänst. Antalet frivilliga övervakare torde sammanlagt uppgå till omkring 1 200. För andra uppdrag än övervakningsuppdrag torde frivilliga medhjälpare endast i undantagsfall utnyttjas. Det är dock tydligt, att man på vissa orter i ganska hög grad tagit i anspråk sådan arbetskraft. Erfarenheterna av denna synes ha varit övervägande gynnsamma. Detta sammanhänger måhända därmed — som i ett remissyttrande uttalats — att vissa av nykterhetsnämndernas klienter, vilka har en negativ inställning till den officiella nykterhetsvården, ibland lättare förlikar sig med att ha att göra med en utanför nykterhetsnämnden stående person, som intager en mer obunden ställning än tjänstemannen.

Nykterhetsnämndssakkunniga har föreslagit, att frivilliga medhjälpare i betydligt stegrad omfattning skall tagas i tjänst inom nykterhetsvården. För detta förslag talar givetvis främst de befarade svårigheterna i samband med övergången till ett friare försäljningssystem samt vidare det förhållandet, att nykterhetsnämndernas arbetsbörda så högst väsentligt kommer att öka genom den nya nykterhetsvårdslagstiftningen. Förutsättningarna för ökad medverkan av frivilliga hjälpkrafter har av de sakkunniga betecknats som goda. Dess förslag rörande tillfälliga medhjälpare inom nykterhetsvården har vid remissbehandlingen i allmänhet hälsats med tillfredsställelse.

För egen del hyser jag den uppfattningen, att det skulle vara synnerligen värdefullt, om de sakkunnigas förslag i nu angivna hänseende vunne efterföljd. Särskilt för de större städernas del, där den ökade arbetsbelastningen måste bli särskilt kännbar, torde det i själva verket bli oundgängligen nödvändigt, att nykterhetsnämnderna i betydande utsträckning betjänar sig av frivilliga medhjälpare. Som närmare framgår av propositionen med förslag

till lag om nykterhetsvård har alkoholistvårdsutredningen befarat, att just nykterhetsnämnderna i de större städerna av praktiska skäl skulle få svårt att ingripa mot lindrigare fall av alkoholmissbruk. Om dessa nämnder på grund av det stora antalet missbruksfall nödgades begränsa omfattningen av sin utredningsverksamhet, rekommenderade utredningen nämnderna att i första hand koncentrera uppmärksamheten till de ungdomliga alkoholmissbrukarna, en begränsning av ingreppsskyldigheten som nykterhetskommittén däremot icke kunnat godtaga. I nämnda proposition har jag anslutit mig till nykterhetskommitténs mening samt i samband därmed uttalat, att de praktiska olägenheter, som på större orter kunde bli följden av den vidgade ingreppsskyldigheten, torde kunna bemästras bl. a. genom ökad medverkan av frivilliga hjälpkrafter. Det nu sagda innebär självfallet icke, att sådana hjälpkrafter icke också inom mindre kommuner skulle kunna göra nyttiga insatser. Förevarande spörsmål är nämligen icke en fråga, som ensidigt kan ses ur synpunkter, som sammanhänger med nykterhetsnämndernas arbetsbelastning. Som de sakkunniga uttalat föreligger motiv för dylik frivillig medverkan jämväl däri, att de tillfälliga medhjälparna icke kommer att mötas med det misstroende, för vilket nykterhetsnämnderna mångenstädes är utsatta. Det kan nämligen förväntas, att dessa medhjälpare i allmänhet har anknytning till föreningar och organisationer — t. ex. till idrotts- eller fackföreningsrörelsen — gentemot vilka alkoholmissbrukaren känner en viss solidaritet, som gör honom benägen att mottaga det stöd som medhjälparen förmår lämna.

Sådana tillfälliga hjälpkrafter bör — som också påpekats i propositionen nr 158 med förslag till lag om nykterhetsvård — sättas in framför allt vid själva övergångstiden till ett friare försäljningssystem. Framför allt torde de frivilliga arbetskrafternas befattning med hjälpåtgärder komma att bli nykterhetsnämnderna till verksamt stöd under övergångstiden.

Vilka arbetsuppgifter, som bör kunna anförtros åt de frivilliga medhjälparna, beror uppenbarligen på den enskilde medhjälparens kvalifikationer. Vanligen torde han från början ha ingen eller ringa praktisk erfarenhet av nykterhetsvårdsarbete. Härav följer, att endast vissa enklare arbetsuppgifter bör påläggas de frivilliga. Allteftersom erfarenheten växer och särskild duglighet dokumenteras torde något mer ansvarsfulla uppgifter kunna anförtros dem. Att uttömmande ange hur arbetsfördelningen mellan fasta och tillfälliga medarbetare bör gestaltas låter sig näppeligen göra. Tydligt är emellertid, att alla svårartade fall av alkoholmissbruk bör handläggas av de fasta tjänstemännen. De frivilliga hjälpkrafternas arbetsfält utgöres främst av de lindrigare fallen. Som de sakkunniga förordat, bör dock alltid gälla, att den första kontakten med en alkoholmissbrukare tages av de fasta funktionärerna. Huvudsakligen torde det vara befattningen med hjälpåtgärder av skilda slag samt övervakningsuppdrag, som bör handhas av de frivilliga medhjälparna. Men även andra enklare arbetsuppgifter torde kunna åläggas dem, t. ex. vissa sysslor av expeditionell natur. De torde också kunna bi-

träda i olika avseenden vid utredningar i alkoholistärenden, t. ex. införskaffa uppgifter om alkoholmissbrukare från andra organ. Uppenbarligen bör de dock ej anlitas vid förhör med alkoholmissbrukare eller denne närstående personer. Detta är en så ömtålig och grannlaga uppgift, att densamma bör tillkomma de fasta medarbetarna. Över huvud taget bör de tillfälliga medhjälparna sättas in på varje område, där man med visshet kan utgå ifrån att de tillfredsställande förmår lösa sina uppgifter. Det bör ankomma på nykterhetsnämndernas ledning att med beaktande av den enskilde medhjälparens insikter och åtgärdernas beskaffenhet avgöra, vilka arbetsuppgifter denne bör tilldelas. Klokt och effektivt utnyttjade torde de frivilliga medhjälparna kunna väsentligt avlasta de fasta tjänstemännens ofta betungande arbetsbörd.

Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av att de frivilliga medhjälparna utses med stor omsorg och urskillning. Endast den bör komma ifråga, som har gott omdöme och intresse för hithörande uppgifter. Det bör vidare vara personer med naturliga förutsättningar att få kontakt med sina medmänniskor. En medhjälpare bör naturligtvis ha klar uppfattning om och förståelse för de strävanden, som besjalar nykterhetsvården. Däremot bör ej uppställas som krav, att han själv ej nyttjar alkoholhaltiga drycker.

De frivilliga medhjälparna bör givetvis ges viss handledning och utbildning. Under den första tiden av medhjälparens verksamhet torde det vara lämpligt att han enbart följer arbetet i nämnden. Först sedan han nått viss förtrogenhet med nämndens göromål, bör han gradvis sättas in i det aktiva arbetet. Intresset av utbildning torde främst tillgodoses genom vad medhjälparna själva kan lära av fasta funktionärer och erfarnare kamrater. Den fasta personalen bör därför vinnlägga sig om att sätta medhjälparna in i sådana arbetsuppgifter, varmed dessa avses skola taga befattning. Det är emellertid min avsikt — som i ett senare avsnitt kommer att föreslås — att de tillfälliga medhjälparna också skall beredas möjlighet att delta i den kursverksamhet, som står öppen för nykterhetsvårdspersonal.

Det är tydligt, att nykterhetsnämndernas förseende med tillfällig arbetskraft kan äventyra sekretessen inom nykterhetsvården. Det måste ankomma på nykterhetsnämndernas ledning att vid anställandet av tillfälliga medhjälpare ingående klargöra vad sekretesskravet innebär samt allvarligt erinra dem om vikten av att tystnadsplikten iakttages.

Som de sakkunniga tänkt sig anser jag det vara en riktig lösning, att rekryteringen av de frivilliga främst sker ur organisationslivets led. Jag finner det glädjande, att så många olikartade landsomfattande sammanslutningar visat ett så påtagligt intresse att ställa medlemmar till förfogande för nu ifrågavarande verksamhet. Det blir nu nykterhetsnämndernas sak att uppta kontakt med dessa sammanslutningar, så att rekryteringsbehovet blir tillgodosett. Som länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller, kan man måhända räkna med att personer inom organisationerna, vilka blir intresserade av nykterhetsvårdsarbetet, kommer att personligen söka hjälpa kamrater,

som är på väg att bli offer för sitt alkoholmissbruk, utan att nykterhetsnämnderna behöver inblandas och ingripa med korrektiva åtgärder. Men det är även tänkbart, att värdefulla kontakter kan knytas utanför föreningslivet. I ett remissyttrande har exempelvis anvisats den möjligheten, att man på orter med sociala institut låter eleverna där auskultera såsom medhjälpare inom nykterhetsvården.

De frivilliga medhjälparna bör enligt min mening erhålla viss gottgörelse för sin verksamhet. De sakkunniga har föreslagit, att den statsbidragsberättigande ersättningen bestämmes till 10 kronor per månad och vårdfall. Detta förslag har i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Ett flertal remissinstanser har emellertid funnit ersättningen för låg; i ett fall har t. o. m. förordats en ersättning av 50 kronor per månad. Statskontoret däremot menar, att ersättningen bör fastställas till vad som gäller inom kriminalvården, d. v. s. till 10 kronor för första månaden och till 5 kronor för varje följande. För egen del ansluter jag mig till den sist anförda ståndpunkten. Även om vissa skilligheter föreligger i fråga om arbetets natur mellan alkoholistvård och kriminalvård, är dock likheterna i fråga om metoderna i vårdarbetet och dess omfattning så stora, att ersättningarna enligt min mening bör utgå med enahanda belopp. Dessa belopp — 10 kronor för första månaden och 5 kronor för varje följande — bör emellertid helt gäldas av statsmedel. Vad nu sagts om ersättning till frivilliga medhjälpare gäller självfallet för övervakningsuppdrag överhuvudtaget utom när nykterhetsnämnds ledamot eller tjänsteman anlitas härför. Jämväl i de fall, då övervakare förordnats av annan än nykterhetsnämnd — exempelvis av länsstyrelse eller anstaltsstyrelse — bör arvudet förskottas av vederbörande kommun, som sedermera har att härför utfå gottgörelse av statsmedel. Uppenbarligen skall kommun liksom f. n. kunna utbetala högre ersättning än vad som gäldas av statsverket.

Medelsbehovet för budgetåret 1954/55, avseende nykterhetsnämndernas verksamhet, torde få bestämmas med utgångspunkt från de överväganden, för vilka redogjorts i det föregående och med beaktande av att statsbidraget utbetalas i efterskott för kalenderår. Som socialstyrelsen angivit, bör de kostnader, för vilka nämnderna i princip är berättigade till statsbidrag från anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m., för år 1954 beräknas till 4 250 000 kronor. Då emellertid omläggningen av statsbidragssystemet avses i väsentliga delar skola ske först fr. o. m. den 1 juli 1954, torde statsbidrag enligt de nya grunderna böra beräknas endast på hälften av detta belopp eller 2 125 000 kronor. För statsbidrag om 60 % av sistnämnda belopp skulle alltså erfordras 1 275 000 kronor. Härtill bör läggas vad som för kommunernas del kan beräknas åtgå i arvoden till tillfälliga medhjälpare under sista halvåret 1954. Detta belopp finner jag böra uppskattas till 60 000 kronor. De medel, som sålunda erfordras för statsbidrag till kommunernas nykterhetsvårdande verksamhet, torde böra anvisas under ett förslagsanslag, benämnt Under-

stöd åt kommunala nykterhetsnämnder. Från detta anslag synes för nästa budgetår jämväl böra utgå statsbidrag enligt nu gällande grunder, avseende första halvåret 1954, till understöd åt kommunala nykterhetsnämnder, till vissa kostnader för vård av alkoholister samt till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen. Det bör framhållas att, i och med att medlen till understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för första halvåret 1954 sålunda överföres från det nuvarande obetecknade anslaget till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet till det föreslagna förslagsanslaget belastningen i denna del torde komma att öka väsentligt. Jag beräknar medelsbehovet härför till 400 000 kronor. Till vissa kostnader för vård av alkoholister samt till bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen för sistnämnda tid beräknar jag 10 000 resp. 20 000 kronor. Totalt skulle således anslaget till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för nästa budgetår böra upptagas med $(1\,275\,000 + 60\,000 + 400\,000 + 10\,000 + 20\,000)$ 1 765 000 kronor eller avrundat 1 750 000 kronor.

De i gällande riksstat upptagna anslagen till Vissa kostnader för vård av alkoholister och Bidrag till övervakning enligt alkoholistlagen bör som en följd av vad jag nu föreslagit avföras från riksstaten.

Under hänvisning till det anförda får jag hemställa, att Kungl Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna de av mig förordade grunderna för understöd åt kommunerna för deras nykterhetsvårdande verksamhet;
- b) till *Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder* för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor.

II. LÄNSNYKTERHETSÄMNDERNA.

Nuvarande förhållanden.

Personalorganisationen hos länsnykterhetsnämnderna består f. n. av en heltidsanställd *ombudsman* i lönegraden Ce 25 hos envar av femton nämnder. Hos länsnämnden i vart och ett av övriga län finnes en deltidsanställd *ombudsman* med arvode. Enligt instruktionen för länsnykterhetsnämnderna må högre arvode än 325 kronor icke utgå utan Kungl. Maj:ts medgivande. Sedan den 1 juli 1952 har beviljats tillägg med 20 % på arvodesbeloppen. Fördelningen på de olika arvodena bestämmas av socialstyrelsen.

Frågan om personal till skrivhjälp åt länsnykterhetsnämndernas *ombudsman* är ej närmare reglerad. Ingen av länsnämnderna har till sitt förfogande annat än tillfälliga biträden för utförande av skrivarbeten. Statsverkets kostnader för dessa biträden har de senaste åren belöpt sig till i genomsnitt 50 000 kronor per år.

Anslaget till länsnykterhetsnämnderna uppgår för innevarande budgetår till 544 000 kronor, varav 399 000 kronor avser avlöningar och 145 000 kronor omkostnader.

Alkoholistvårdsutredningens och nykterhetskommitténs förslag.

Rörande personalorganisationen hos länsnykterhetsnämnderna konstaterar alkoholistvårdsutredningen inledningsvis, att länsnämndernas verksamhet erfarenhetsmässigt varit effektivare i de län, där länsnämnderna förfogat över *heltidsanställda* tjänstemän. Det skulle sålunda — menar utredningen — vara till stor fördel för den nykterhetsvårdande verksamheten, om samtliga länsnykterhetsnämnder hade tillgång till sådana tjänstemän. I flertalet län vore arbetsuppgifterna numera så omfattande, att länsnämnderna väl behövde och därför även borde utrustas med var sin heltidsanställd tjänsteman. Några mindre län borde dock två och två kunna sammanslås till distrikt med en heltidsarbetande tjänsteman för varje dylikt distrikt. Dessa län vore enligt utredningens mening Uppsala—Västmanlands, Södermanlands—Örebro, Kronobergs—Blekinge samt Hallands—Göteborgs och Bohus län. Som stationeringsorter föreslås i respektive distrikt Uppsala, Örebro, Växjö och Göteborg. För Gotlands län syntes det vara lämpligt att bibehålla den nuvarande ordningen med en arvodesanställd tjänsteman enbart för detta län. Länsnämndernas tjänstemän borde sålunda — med undantag för Gotlands län — icke som f. n. vore fallet med de halvtidsanställda ombudsmännen jämsides med nykterhetsvårdande arbete vara sysselsatta på något annat arbetsområde. Därigenom eliminerades en i de flesta fall oundviklig risk för att tjänstemannen splittrade sitt intresse på vitt skilda arbetsuppgifter.

Utredningen har tänkt sig, att tjänsteman, vars distrikt utgjordes av två län, borde anordna regelbunden mottagning även i det län, där han icke vore stationerad.

De heltidsanställda tjänstemännen föreslås skola benämnas konsulenter; den nuvarande benämningen syntes utredningen lätt ge anledning till förväxling med tjänstemän, som vore privatanställda och arbetade på helt andra områden än det sociala. Utredningen har ansett det som *önskvärt*, att konsulent hos länsnämnd avlagt examen vid socialinstitut eller på annat sätt förvärvat jämförlig kompetens. För att erhålla anställning som länskonsulent borde alltså icke viss examen uppställas som ovillkorligt kompetenskrav.

För Västerbottens och Norrbottens län har föreslagits — på grund av dessa läns stora ytvidd — att till vederbörande konsulents biträde anställas en heltidsanställd assistent med placering i Umeå respektive Boden. Utredningen förutspår, att även beträffande vissa andra vidsträckta och tätbefolkade län behov av en biträdande tjänsteman framdeles kunde komma att yppas.

Vad gäller lönegradsplaceringen för konsulenter och assistenter har utredningen ansett de förra böra jämsställas med statens skyddskonsulenter, vilka vore placerade i 24 lönegraden, och de senare böra placeras i Ce 20. Enligt utredningens uppfattning bör konsulenterna förlänas ställningen av ordinarie tjänstemän.

Utredningen har också berört frågan angående skrivhjälp inom länsnämndsorganisationen och uttalar härom, att detta spörsmål i princip måste lösas genom anställande av ett kontorsbiträde på heltid vid varje expedition, så att länsnämndens tjänsteman icke betungades med maskinskrivnings- och registreringsarbete, som med fördel kunde utföras av mindre kvalificerad arbetskraft. I de distrikt, där möjlighet yppade sig att tillgodose behovet av skrivhjälp genom samarbete med annan myndighet, borde självfallet en sådan möjlighet utnyttjas. En särställning intogs länsnykterhetsnämnden i Gotlands län, vid vars expedition icke torde erfordras annat än deltidsarbetande kontorsbiträde. Som ett ytterligare skäl för att länsnämndernas expeditioner i allmänhet borde utrustas med egna kontorsbiträden åberopar utredningen, att det vore av synnerlig vikt att telefonpassningen å länsnämndernas expeditioner vore ordnad på ett tillfredsställande sätt, då ju polismyndigheter och nykterhetsnämnder i ej sällan förekommande brådskande ärenden behöfde snabbt komma i telefonförbindelse med länsnämndens tjänsteman. Om denne befunde sig på tjänsteresa, funnes f. n. å de flesta expeditioner ingen hos nämnden anställd person, som kunde besvara telefonförfrågningar från myndigheter eller den rådsökande allmänheten och giva anvisning om var eller när tjänstemannen vore att anträffa.

I anslutning till de sålunda framlagda organisationsplanerna tillfogar utredningen, att dessa toge sikte på att göra länsnykterhetsnämnderna till fullt funktionsdugliga organ i stånd att övervaka nykterhetstillståndet, bistå och råda de kommunala nykterhetsnämnderna i arbetet samt se till, att dessa nämnder fullgjorde sina skyldigheter och att vidtagna åtgärder vore ändamålsenliga liksom att hjälpåtgärder, särskilt övervakningen, genomfördes på ett rationellt sätt. Ville man nå detta syfte, syntes en personalorganisation av minst den föreslagna omfattningen vara erforderlig.

Också för nykterhetskommittén har gällande personalorganisation framstått som otillräcklig redan för att länsnykterhetsnämnderna skulle kunna fullgöra sina *nuvarande* arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Mot bakgrunden av de nya och vidgade arbetsuppgifter, som skulle tillkomma läsnämnderna enligt kommitténs förslag — vars närmare innebörd framgår av propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård — har kommittén funnit erforderligt, att personalstyrkan avsevärt utökas, icke blott i förhållande till vad nu gäller utan även jämfört med vad alkoholistvårdsutredningen föreslagit.

Kommittén har utgått från att vid uppbyggnaden av den utav kommittén föreslagna personalorganisationen den blivande försäljningsorganisationen inom rusdrycksväsendet så utformas, att systembolagen avskaffas och

ersättes av ett centralt utminuteringsbolag med nödigt antal distriktskontor och med butiker på i stort sett samma platser som f. n. (det s. k. *alternativ I*).

Kommittén föreslår — under nu angivna förutsättning — att vid varje länsnykterhetsnämnd inrättas en befattning för en ledande tjänsteman, förslagsvis benämnd *kanslichef* (sekreterare). Denne borde leda det dagliga arbetet på länsnykterhetsnämndens expedition, utarbeta förslag till framställningar och remissvar, ombesörja utredningsarbetet i ärenden angående utskänkningstillstånd samt föra länsnämndens protokoll. Han borde även ha ansvaret för anmärkningsregistret. Befattningarna borde i allmänhet placeras i lönegrad Ce 29, men i de minsta länen borde befattningen kunna placeras i lönegrad Ce 27. I Gotlands län borde det vara tillräckligt med en halvtidsanställd kanslichef i lönegrad Ce 27.

För kontakten med de kommunala nykterhetsnämnderna föreslår kommittén, att en befattning som *konsulent*, placerad i lönegrad Ce 26, inrättas. I de större länen borde därjämte finnas en *assistent* i befordringsgången för amanuenser. I de minsta länen borde befattningarna som kanslichef och konsulent dock kunna sammanslås till en befattning som kanslichef, tillika konsulent, i lönegrad Ce 27¹. Vid lönegradsplaceringen av konsulenterna hade fattigvårds- och barnavårdskonsulenternas löneställning tagits till utgångspunkt.

Beträffande *biträdespersonalen* yttrar kommittén:

Biträdespersonal torde erfordras för förande av anmärkningsregistren samt för skrivarbete och andra kontorsgöromål. Såväl registerpersonalens som skrivpersonalens antal torde bero av eller i vart fall sammanhånga med storleken av det missbrukarklientel, som kan väntas falla inom länsnykterhetsnämndernas arbetsområde. Det kan antagas, att personalbehovet kommer att bli ungefär lika stort för båda arbetsuppgifterna. Överslagsvis har kommittén beräknat behovet av biträdespersonal vid en länsnykterhetsnämnd till *en* arbetskraft, om missbrukarklientelet kan beräknas uppgå till högst 5 000 personer, *två* arbetskrafter, om det ligger mellan 5 000 och 10 000, samt *tre* à *fyra* arbetskrafter vid ett klientel överstigande 10 000 alkoholmissbrukare. Härutöver kan i de större länen komma att uppstå behov av särskild biträdespersonal för de uppgifter, som sammanhänger med tillståndsärendena.

Av biträdespersonalen torde vid varje länsnämnd en böra givas ställning som arbetsledare och placeras som kanslibitråde i lönegrad Ce 11. Övriga biträden torde böra placeras i befordringsgången för skrivbiträden.

Sammanlagt har kommittén beräknat personalbehovet hos länsnykterhetsnämnderna till

21	kanslichefer (sekreterare) i	Ce 29
2 ¹ / ₂	kanslichefer, tillika konsulenter, i	Ce 27
20 ¹ / ₂	konsulenter i	Ce 26
11	assistenter i befordringsgången	
24	kanslibiträden i	Ce 11
17	skrivbiträden i befordringsgången.	

¹ I Uppsala, Gotlands och Blekinge län.

Hur kommittén tänker sig denna personal skola fördelas på de olika länsnämnderna framgår av följande uppställning.

L ä n	Kvalificerade befattningshavare				Biträdespersonal	
	a. nuv. antal	b. föreslaget antal			föreslaget antal	
		kansli- chefer	konsu- lenter	assistenter	kansli- biträden	skriv- biträden
Stockholms	1	1	1	1	1	1
Uppsala	$\frac{1}{2}$	1 ¹	—	—	1	—
Södermanlands	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	—
Östergötlands	1	1	1	1	1	1
Jönköpings	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	1
Kronobergs	$\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	—	1	—
Kalmar	1	1	1	—	1	1
Gotlands	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ ¹	—	—	1	—
Blekinge	$\frac{1}{2}$	1 ¹	—	—	1	—
Kristianstads	1	1	1	—	1	—
Malmöhus	1	1	1	1	1	2
Hallands	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	—
Göteborgs och Bohus	1	1	1	1	1	2
Älvsborgs	1	1	1	1	1	1
Skaraborgs	1	1	1	—	1	—
Värmlands	1	1	1	1	1	1
Örebro	$\frac{1}{2}$	1	1	1	1	1
Västmanlands	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	1
Kopparbergs	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	1
Gävleborgs	1	1	1	1	1	1
Västernorrlands	1	1	1	1	1	1
Jämtlands	$\frac{1}{2}$	1	1	—	1	—
Västerbottens	1	1	1	1	1	1
Norrbottens	1	1	1	1	1	1
Summa	13	23$\frac{1}{2}$	20$\frac{1}{2}$	11	24	17
	heltid					
	11					
	deltid					

¹ Tillika konsulent, lönegrad Ce 27.

För det fall att försäljningsorganisationen i stället komme att uppbyggas på 24 länsystembolag (*alternativ II*) tänker sig kommittén en något mindre vidlyftig organisation. Vid detta alternativ tillkomme nämligen i varje län en systembolagsdirektör, vilken finge ansvaret för tillståndsärenden m. m. Under sådana förhållanden borde man enligt kommitténs mening kunna nöja sig med något mindre kvalificerade sekreterare i stället för kanslicheferna. Man kunde då också möjligen tänka sig att utöka antalet konsulenter och assistenter och slopa sekreterarebefattningarna. Härigenom skulle en viss besparing kunna uppnås, vilken emellertid mer än väl uppvägdes av den fördyrade systembolagsorganisationen.

Kostnaderna för den föreslagna länsnämndsorganisationen enligt alternativ I har beräknats enligt följande.

	Budgetåret 1949/50	Kommitténs förslag
Års- och dagarvoden	30 000	¹ 100 000
Personalkostnader	214 000	927 000
Sjukvård m. m.	1 500	3 000
Reseersättningar	58 000	100 000
Expenser	55 500	200 000
Summa	359 000	1 330 000

Remissyttrandena.

Då den blivande personalorganisationen för länsnykterhetsnämnderna får ses mot bakgrunden av det läge inom nykterhetsvård och rusdrycksförsäljning, som uppstått efter framläggandet av nykterhetskommitténs förslag, skall i den följande framställningen främst de yttranden återgivas som avgivits över kommitténs förslag i berörda del.

Det må emellertid nämnas, att redan vid remissbehandlingen av alkoholstivårdsutredningens förslag behovet av en förstärkning av länsnykterhetsnämnderna — i huvudsak efter de riktlinjer utredningen utstakat — praktiskt taget allmänt vitsordats. *Socialstyrelsen* påpekar exempelvis, att länsnämndernas personalorganisation alltsedan dessa nämnders tillkomst varit otillfredsställande. Vissa förbättringar hade under årens lopp kommit till stånd, men dessa hade icke varit tillräckliga. Utredningens förslag härutinnan innebure ett stort framsteg. Styrelsen är emellertid kritisk mot tanken, att länsnämnderna i vissa län skulle ha gemensam konsulent. Det kunde icke råda något tvivel om — yttrar styrelsen — att arbetsresultatet måste bli lidande av att en tjänsteman nödgades dela sig mellan två län. Länsnykterhetsnämnderna hade så stor betydelse för nykterhetsvården ute i landet, att de tämligen obetydliga merkostnaderna för åstadkommandet av en tillfredsställande personalorganisation hos dessa nämnder icke borde få stå i vägen för ordnandet av denna viktiga angelägenhet. Enligt styrelsens mening — som för övrigt delades av länsnämnderna själva — borde alla länsnämnder, med undantag dock för länsnämnden i Gotlands län, utrustas med heltidsanställd tjänsteman, lämpligen benämnd konsulent.

Här må inskjutas att de länsnykterhetsnämnder, som direkt berörts av förslaget om gemensam konsulent, i allmänhet motsatt sig detsamma. Samma är förhållandet med några av länsstyrelserna i ifrågakomma län.

Socialstyrelsen anmärker vidare på att konsulenterna i lönehänseende jämställts med skyddskonsulenterna. Enligt styrelsens mening vore konsulenterna — som i det följande för tydlighetens skull kommer att benämnas *nykterhetsvårdskonsulenter* — i fråga om arbetsuppgifter och ansvar icke närmast att likställas med skyddskonsulenterna utan med fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna. Sistnämnda konsulentgrupps ställning till de kommunala myndigheterna vore i hög grad likartad med nykterhetsvårdskonsulenternas. Båda slagen av konsulenter skulle giva de kommunala nämnderna

¹ Kommittén har räknat med en avsevärd höjning av ordförandens och övriga ledamöters arvoden.

råd i fråga om den kommunala vårdverksamhetens allmänna uppläggning och bedrivande samt beträffande behandlingen av enskilda vårdfall. De skulle vidare företaga inspektioner av de kommunala nämnderna, vilket krävde personlig auktoritet hos konsulenterna samt att dessa ägde stor erfarenhet och ingående sakkunskap inom sitt verksamhetsområde. Slutligen hade de skyldighet att självständigt taga initiativ såväl i fråga om den allmänna verksamheten i kommunerna som beträffande åtgärder i enskilda vårdfall. På nykterhetsvårdskonsulenterna ställdes härvid alldeles särskilt stora krav på omdöme och handlingskraft, då det ej sällan vore fråga om att medverka till snabba ingripanden mot farliga alkoholmissbrukare till förhindrande av våldshandlingar. Sådana ingripanden måste enligt sakens natur ofta företagas under den senare delen av dygnet och på sön- och helgdagar. Att en stor del av arbetet sålunda måste fullgöras å annan tid än under den egentliga arbetstiden ställde uppenbarligen ökade fordringar på dessa tjänstemän.

Vad socialstyrelsen sålunda anfört utmynnar i en hemställan, att nykterhetsvårdskonsulenterna placeras i lönegraden Ca 26 i stället för — som föreslagits — i Ca 24. Ett flertal av länsnykterhetsnämnderna har framfört enahanda yrkande.

Såvitt nykterhetskommitténs förslag rent allmänt syftar till en förstärkning av länsnykterhetsnämndernas personella utrustning, har det samma nästan överlag tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Rörande länsnämndsorganisationen uttalar sålunda *länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län*, att personalförstärkning givetvis blir nödvändig i och med att nämnderna får vidgade arbetsuppgifter. *Länsnykterhetsnämnden i Östergötlands län* förklarar, att den föreslagna personalutrustningen i själva verket gör det möjligt för nämnderna att fylla dessa uppgifter. *Svenska landstingsförbundet* anser motiv föreligga för en förstärkning av de nykterhetsvårdande åtgärderna och finner de förslag, som i sådant hänseende framlagts, i det stora hela lämpliga. — Ett mycket stort antal remissorgan ger i skiftande ordalag uttryck åt en liknande positiv inställning till förslaget, låt vara att vissa skiljaktigheter föreligger i fråga om enskildheterna.

I några yttranden ställer man sig skeptisk till möjligheten att i förväg göra några bestämda uttalanden om tillräckligheten av den föreslagna personalförstärkningen. *Länsnykterhetsnämnden i Kronobergs län* menar, att den nya organisationen först närmare måste prövas. Vissa smärre erinringar kunde dock redan nu göras. Efter en erinran att kommitténs förslag till personalplan främst byggde på antalet missbrukare frågar sig länsnämnden, om icke kommittén fäst alltför ringa vikt vid länens ytstorlek. Också *länsstyrelsen i Örebro län* anser, att man vid länsnykterhetsnämndernas upprustning bör pröva sig fram. Det gällde vidare att tillse, att personalorganisationen ej bleve överdimensionerad. *Stadsfullmäktige i Jönköping* understryker vikten av att länsnämnderna ej göres mer omfattande än vad som krävdes för fullgörande av dess arbetsuppgifter.

Betydelsen av en viss återhållsamhet vid uppbyggnaden av länsnykterhetsnämnderna betonas med skärpa av *statskontoret*. Ämbetsverket erinrar om att spørsmålet om länsnämndernas personalsammansättning stode i direkt samband med frågan om försäljningskontrollens organisation. Vid realiserandet av den organisationsform, som statskontoret förordade, komme några utredande funktioner icke att åvila länsnykterhetsnämnderna utan dessa komme i stället att anförtros åt riksbolaget med dess distriktsorganisation. Några kanslichefstjänster torde i så fall icke vara påkallade. Enligt statskontorets mening borde en viss försiktighet iakttagas vid avvägningen av länsnykterhetsnämndernas personalorganisation och utbyggnaden av nämnderna borde ske successivt, allteftersom det erfarenhetsmässigt visade sig att behov föreläge av ytterligare tjänster.

Ett flertal remissinstanser — i allmänhet de som företräder uppfattningen, att länsnämnderna enbart skall fullgöra rent nykterhetsvårdande uppgifter och sålunda vara befriade från befattningen med utminuterings- och utskänkningsärenden — föreslår en något modifierad personalorganisation. Till denna grupp hör — förutom statskontoret — *socialstyrelsen*, som anser att den ledande tjänstemannen bör vara, icke en kanslichef utan en nykterhetsvårdare med adekvat utbildning och stor erfarenhet i praktiskt nykterhetsvårdsarbete. En lämplig tjänstebeteckning för denne vore nykterhetsvårdskonsulent. Enligt styrelsens mening vore det nödvändigt, att en heltidsanställd nykterhetsvårdskonsulent vore knuten till varje länsnykterhetsnämnd, med undantag av länsnykterhetsnämnden i Gotlands län. Det vore viktigt, att dessa konsulenttjänster erhöles en sådan löneställning, att de bleve eftersökta av väl kvalificerade nykterhetsvårdare. Enligt styrelsens mening borde de placeras i lönegrad Ce 27. I flertalet län behövede nykterhetsvårdskonsulenterna kvalificerade medhjälpare i vårdarbetet ute i kommunerna samt i expeditjonsarbetet. En sådan tjänsteman, lämpligen med tjänstebeteckningen assistent, borde därför tillföras länsnykterhetsnämnderna i dessa län. Assistenten erfordrades dock icke hos länsnykterhetsnämnderna i Gotlands, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Hallands och Jämtlands län. Länsnykterhetsnämnderna i några av de folkrikaste länen hade emellertid behov av två assistenter. Detta vore fallet i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus och Älvsborgs län. Dessa assistenter borde dock icke avlönas enligt befodringsgången för amanuenser utan inneha verkliga tjänster. Härigenom skulle rekryteringen av dessa befattningar med fullt lämpliga krafter avsevärt gynnas. Då dessa tjänstemän måste fylla höga krav i fråga om allmän kompetens och speciell lämplighet för uppgiften, borde de enligt styrelsens mening icke placeras i lägre lönegrad än Ce 23. — I stort sett enahanda organisation förordas i de yttranden, som avgivits av *länsnykterhetsnämnderna i Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Kopparbergs län*. Länsnämnden i sistnämnda län finner det vara av största betydelse, att chefstjänstemannens kvalifikationer vore av social natur. Förslaget om inrättandet av särskilda kanslichefsbefattningar avstyrktes följaktligen. För

länsnykterhetsnämnden i Älvsborgs län framstår det som naturligt, att ombudsmannen placeras som chefstjänsteman. Denne skulle ha till uppgift att leda och fördela arbetet inom nämnden samt att inom nämnden och inför ordföranden vara föredragande. Den löneplacering, som av kommittén föreslagits för kanslichefen, borde därför tillkomma ombudsmannen. *Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län* yttrar i förevarande fråga:

Det framstår för länsnämnden som närmast självklart, att de nuvarande ombudsmännen — förändringen av titeln till konsulent tillstyrker länsnämnden — bära såsom utomordentliga kännare av olika förhållanden och personer inom respektive län också vara chefer för vederbörande länsnämnds-expedition. Detta gäller i synnerhet om — som länsnämnden tidigare förordat — alternativ II till försäljningsorganisation godtages. Länsnämnden anser för övrigt rent principiellt, att denne tjänsteman, som reser ute på fältet och därigenom uppehåller den nära och fortlöpande kontakten med de kommunala nykterhetsnämnderna och funktionärerna samt polismyndigheter och andra myndigheter, läkare o. s. v., avgjort är den lämpligaste att som chef handhava länsnämndens utredande, verkställande och rådgivande arbetsuppgifter. Länsnämnden avstyrker sålunda bestämt, att särskilda kanslichefsbefattningar inrättas. Lika övertygad är emellertid länsnämnden, att den blivande konsulenten-chefen för expeditionen kommer att bli i stort behov av relativt högt kompetenta biträden i sitt arbete, vilket icke behöver betyda ensidigt teoretiskt kompetenta biträden. Praktisk erfarenhet av det slag de nuvarande ombudsmännen förvärvat betyder på detta område oftast mer än teoretisk utbildning. För att lämna konsulenten erforderligt biträde bör enligt länsnämndens bestämda mening i stället för kanslichefsbefattningen inrättas en tjänst som sekreterare vid varje länsnämnd med uppgift att för länsnämndens räkning utarbета svar på inkomna remisser, skrivelser i förekommande ärenden i övrigt samt länsnämndens protokoll och att närmast under konsulenten leda registreringsarbetet och all korrespondens i anslutning till detta. Sekreteraren bör dessutom i konsulentens frånvaro förestå expeditionen. Vidare bör konsulenten i enlighet med nykterhetskommitténs förslag ha en assistent vid sin sida för det alltmer betungande och viktiga fältarbetet. Länsnämnden ifrågasätter emellertid, om en assistent räcker för att på ett tillfredsställande sätt lösa de i framtiden starkt ökade arbetsuppgifterna. Länsnämnden anser i varje fall för Gävleborgs läns vidkommande — ett av de större länen, vilket därtill har ett ur nykterhetsvårds-synpunkt på grund av belägenheten vid kusten och förefintligheten av ett flertal hamnstäder mycket utsatt läge — bära påyrka inrättande av två assistentbefattningar.

Att chefstjänstemannen främst bör leda nykterhetsvårdsarbetet och icke syssla med enbart administrativa göromål förfäktas jämväl av *länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län* och *de kristna samfundens nykterhetsrörelse*.

I några yttranden har förordats en personalorganisation, som går utöver vad nykterhetskommittén föreslagit. För *länsnykterhetsnämnden i Skaraborgs län* ter sig kommitténs förslag om upprustning av länsnämnderna som föräldrat och otillräckligt. Även om kommunerna tillförsäkrades det av kommittén föreslagna statsbidraget till nykterhetsnämndernas verksamhet, komme det att ta årtionden och mera innan den kommunala nykterhetsvården finge en sådan personell utrustning, att länsnykterhetsnämndernas arbetsuppgifter minskades eller hölles oförändrade. Ett ökat ekonomiskt

bidrag till den kommunala nykterhetsvården komme i första hand att utlösa en ytterligare press på länsnykterhetsnämnderna genom att kommunerna inför bristen på arbetskraft vände sig till länsnämnderna med hemställan om hjälp i det direkta vårdarbetet. Länsnämnden anser, att de senaste årens erfarenheter bestyrkte denna förmodan och även om utvecklingen ej vore önskvärd, kunde den hindras först sedan utbildad arbetskraft funnes att tillgå och sedan kommunerna fått upp ögonen för nödvändigheten att ställa sådan arbetskraft till nykterhetsnämndernas förfogande. Också *länsnykterhetsnämnden i Hallands län* finner kommitténs förslag till personalstat otillräckligt. Behovet av biträdespersonal torde t. ex. bli större än det beräknade. Enbart ett omfattande och betydligt utvidgat expeditorsarbete för registrering, tillsyn och rådgivning m. m. krävde en icke obetydlig personalförstärkning. Tillräckliga anslag borde därför redan från början ställas till förfogande och ekonomiska garantier skapas, om en sådan förstärkning skulle kunna genomföras utan onödig tidsutdräkt. Länsnykterhetsnämnderna måste nämligen redan från början vara inställda och beredda på en kraftinsats. De kommunala nykterhetsnämnderna vore redan i dagens läge långt ifrån bärkraftiga i personellt hänseende och särskilt för de länsnykterhetsnämnder, som till sitt förfogande alltjämt hade endast en deltidsanställd ombudsman, vore situationen otillfredsställande. Med den ansvallning av arbetsuppgifter, som undan för undan sedan länsnämndernas tillkomst gjort sig gällande, vore den nuvarande situationen ej längre hållbar.

Några remissinstanser framför konkreta förslag om förstärkningar i speciella hänseenden. *Länsstyrelsen i Uppsala län* — liksom *länsnykterhetsnämnden därstädes* — gör gällande, att det vore nödvändigt för att länsnämnden i länet skulle kunna fullgöra de arbetsuppgifter, som kommittén pålagt länsnämnderna, att denna finge en särskild konsulentbefattning och icke — såsom föreslagits — en gemensam kanslichefs- och konsulenttjänst. *Länsnykterhetsnämnden i Gotlands län* — som enligt förslaget skulle erhålla en halvtidsanställd kanslichef, tillika konsulent — anser behov föreligga av en heltidsanställd konsulent eller assistent. Denna ståndpunkt delas av *civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund*. Vad beträffar sistnämnda länsnykterhetsnämnd är *socialstyrelsen* för sin del av den meningen, att det åtminstone tills vidare skulle föreslå med en deltidsanställd cheftjänsteman; eljest vore den lösningen att föredraga, att socialvårdens, nykterhetsvårdens och kriminalvårdens uppgifter på Gotland sammanfördes till en gemensam heltidsanställd tjänsteman. *Länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* anmärker på att någon assistentbefattning icke föreslagits för länsnämnden i detta län. Utöver konsulenttjänsten syntes för ett län av Kopparbergs läns storlek och struktur böra inrättas två assistenttjänster. Jämväl *länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* — som enligt förslaget skulle erhålla en assistent — uttalar önskemål om två sådana tjänster. Rent allmänt förklarar *de kristna samfundens nykterhetsrörelse*, att det i de största länen torde bli nödvändigt med två assistenter, särskilt som

nämndernas arbetsbörda måste komma att ökas i den mån som frivilliga krafter från folkrörelserna komme att inträda som frivilliga övervakare. En av assistenterna torde få nog med arbete att handleda dessa frivilliga krafter, sköta den nödiga kursverksamheten inom länen etc. Därjämte torde en mera sekreterarebetnad tjänst i princip behövas å varje länsnämnds expedition för arbete med remisser, protokollskrivning, ledningen av anmärkningsregistret etc.

I fråga om länsnykterhetsnämndernas behov av biträdespersonal delar *socialstyrelsen* nykterhetskommitténs uppfattning, att det erfordras ett kanslibitråde hos varje länsnykterhetsnämnd. I flera län vore länsnykterhetsnämnderna enligt styrelsens uppfattning i behov av ytterligare biträdespersonal utöver kanslibiträdet. Detta vore fallet med länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län, där denna personal borde utgöras av ett kanslibitråde och ett skrivbiträde. För länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län, vilken vore synnerligen arbetstyngd, förordar styrelsen inrättandet av en kanslibiträdets tjänst och två skrivbiträdestjänster. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* hävdar emellertid, att mindre än tre skrivbiträden under inga förhållanden kunde ifrågakomma. Därjämte borde biträdespersonalen bestå av en kanslist i tjänsteställning motsvarande landskanslist samt ett kanslibitråde.

Behovet av biträdespersonal synes *civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund* — i vars yttrande *tjänstemännens centralorganisation* instämt — vara alltför snävt beräknat särskilt med hänsyn till denna personals arbetskrävande uppgifter i samband med ett utvidgat registrerings-, tillsyns- och rådgivningsarbete. Anslag borde därför ställas till förfogande i sådan utsträckning, att eventuell oundgänglig och brådskande personalförstärkning skulle kunna genomföras utan alltför stor tidsutdräkt. Därjämte ifrågasatte förbundet, huruvida icke högre biträdestjänst än Ce 11 i framtiden torde komma att visa sig oundgänglig.

Också *länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Gotlands och Kopparbergs län* ger uttryck åt åsikten att kommittén uppskattat behovet av biträdespersonal i underkant.

Beträffande länsnämndspersonalens löneplacering har i ett antal yttranden framförts yrkanden, som innefattar avvikelser från kommitténs förslag. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* finner det sålunda motiverat, att konsulenten — såsom länsnämndens ledande tjänsteman — placeras något högre än fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, förslagsvis i Ca 29. Länsnämnden räknade nämligen med att en viss knapphet på lämpliga chefs-tjänstemän permanent måste komma att finnas med hänsyn till de krav på psykologiskt handlag, som obönhörligen måste ställas på dem. Förvånansvärt vore — yttrar nämnden vidare — att befattningen med de relativt fåtaliga utskänknings- och avstängningsärendena skulle motivera den av kommittén förordade differensen i tjänsteställning mellan kanslichefen och konsulen-

ten, vilken senare tydligen skulle ha hand om det ömtåliga och krävande nykterhetsvårdsarbetet. *Länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* framhåller vikten av att konsulenttjänsten placerades så, att den lockade för uppdraget väl kvalificerade personer. Kommitténs förslag om löneplacering av kanslichefstjänsterna syntes därför böra tillämpas beträffande ifrågavarande tjänster, varjämte hänsyn borde tagas till de förändringar, som efter förslag av den statliga tjänsteförteckningskommittén vidtagits för jämförbara tjänster. *Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län* finner det för sin del befogat, att konsulenterna i lönehänseende jämställas med fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna.

Civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund erinrar om, att fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna fr. o. m. den 1 januari 1953 är placerade i lönegrad 27, varför nykterhetsvårdskonsulenterna borde erhålla samma löneställning. Beträffande kanslichefsbefattningen har förbundet hemställt, att denna icke placeras lägre än i 31 lönegraden.

Länsnykterhetsnämnderna i Stockholms och Gävleborgs län hör också till dem, som påfordrar en fördelaktigare löneställning för länsnämndstjänstemännen än vad kommittén föreslagit. Till utveckling av sin ståndpunkt härutinnan anför länsnämnden i sistnämnda län, att det vore nödvändigt med en högre lön än den föreslagna för att länsnämndsorganisationen skulle kunna förvärva och behålla lämplig personal för detta ansvarsfulla och alltmer krävande arbete. Som ett tecken på att verkliga svårigheter att rekrytera länsnämndspersonalen med för uppgiften lämpliga personer redan nu föreläge, kunde hänvisas till det förhållandet, att det för varje år syntes bli allt besvärligare att vid vakanser för ombudsmännen hos länsnämnderna — även längre sådana vakanser — anskaffa vikarier. Länsnämnden upplyser i anslutning till det sagda, att dessa ombudsmäns arbete på grund av sakens natur ej sällan måste förläggas till lördagar—söndagar (sammanträden, konferenser, kurser o. s. v.) och därtill ofta måste utföras efter vanlig arbetstids slut och t. o. m. nattetid, särskilt vid helger.

I åtskilliga yttranden har framställts krav på att länsnämndstjänstemännens tjänster får ställningen av ordinarie. Så är fallet med bl. a. de yttranden, som avgivits av *länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Kronobergs, Kopparbergs och Västerbottens län* samt *civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund*. Förbundet yttrar, att en ordinariesättning vore förestavad dels med tanke på att nämndernas provisoriska karaktär ej längre torde föreligga dels på grund av att befattningshavarna befunde sig i en mycket utsatt ställning genom sitt grannliga arbete, som ofta finge fullgöras under tryck och bristande förståelse och intresse från allmänhetens sida och ibland också under mer eller mindre aktivt motstånd från lokala myndigheter och organ. En ordinariesättning skulle innebära, att ökad trygghet gäves tjänstemännen och att garanti skapades för att dessa ej utsattes för obehörig påverkan i sitt arbete.

I anledning av förslaget att de förordade assistenttjänsterna skulle inpla-

ceras i den för amanuenspersonalen gällande reglerade befordringsgången anmärker *statskontoret* att såsom förutsättning härför borde uppställas att vederbörande hade den utbildning, som krävdes av tjänstemän med avlöning efter befordringsgångens bestämmelser.

Önskemål att länsnämndstjänstemännen skall besitta särskilda för sina tjänster lämpliga kvalifikationer har framställts i ytterligare ett antal yttranden. *Länsstyrelsen i Örebro län* uttrycker en viss oro för att bl. a. de hos länsnykterhetsnämnderna anställda, som finge taga personlig kontakt med klientelet, icke alltid komme att vara personligen skickade för sin grannlaga och mycket svåra uppgift. Ovisa om ock välmenta ingrepp kunde ofta mer skada än gagna. Generellt borde av både nämndmedlemmar och anställda med kontakt med allmänheten fordras ej blott positivt intresse för folknykterhetens sak utan även stor människoerfarenhet, gott omdöme samt känsla för den enskildes rättssäkerhet och för privatlivets helgd. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* framhåller, att mycket höga krav måste ställas på länsnämndernas personal, enär denna ju skulle vara rådgivande och ledande inom nykterhetsvården på länsplanet. Enligt vad *länsnykterhetsnämnden i Älvsborgs län* håller före, bör såväl chefstjänstemannen som assistenten äga en god teoretisk utbildning samt ha förvärvat ingående kännedom om samhällets socialvård med tyngdpunkt lagd på nykterhetsvård. De borde därjämte ha en god administrativ erfarenhet samt ha visat sig äga förutsättningar att praktiskt kunna utföra det arbete, som förekomme inom nämnderna. I enahanda riktning har *länsnykterhetsnämnden i Västmanlands län* uttalat sig.

Några remissinstanser har uppställt ett direkt krav på att de ledande länsnämndstjänstemännen skall ha genomgått socialinstitut. Så är bl. a. fallet med *civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund*, som anser att såväl chefstjänstemannen som dennes närmaste man bör ha genomgått sådant institut eller äga därmed jämförlig utbildning samt ha goda vitsord rörande lämplighet, kunnighet och intresse. För att länsnykterhetsnämnderna rätt skulle kunna sköta sina arbetsuppgifter vore det av vikt, att vid dessa knötes personer med stor livserfarenhet och initiativrikedom med ingående kännedom om de sociala aspekterna på alkoholfrågans område samt hade förmåga att samarbeta och nå kontakt. Också *länsnykterhetsnämnderna i Stockholms och Norrbottens län* kräver examen från socialinstitut eller därmed jämförlig utbildning som villkor för innehav av befattning som kanslichef och konsulent. Länsnämnden i sistnämnda län är av den uppfattningen att samma bör vara förhållandet jämväl med assistentbefattningarna. Dessutom vore det med hänsyn till tvåspråkigheten i länet önskvärt, att antingen konsulenten eller assistenten vore finsktalande.

I några yttranden vänder man sig emot att tjänsterna vid länsnykterhetsnämnderna skulle besättas med personal, som i samband med ett reformerat försäljningssystem skulle frigöras från systembolagen. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* påpekar, att denna personals erfarenheter av prak-

tiskt nykterhetsvårdsarbete vore så obetydlig, att det ej borde komma ifråga att överföra densamma till ledande poster inom nykterhetsvården. *Svenska nykterhetsvårdsförbundet* anser, att ett överförande av systembolagens personal borde ske endast då vederbörande vid jämförelse med andra aspiranter vore mer meriterad. Liknande påpekande har gjorts av *länsnykterhetsnämnderna i Södermanlands, Göteborgs och Bohus* samt *Skaraborgs län* ävensom av *direktören för alkoholistanstalten Åsbrohemmet*.

Länsnykterhetsnämndernas medelsbehov budgetåret 1954/55.

1. Avlöningar.

Yrkanden.

Som tidigare nämnts har till Länsnykterhetsnämnderna: Avlöningar för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 399 000 kronor. Anslaget för budgetåret 1952/53 utgjorde 310 000 kronor. Nettoutgifterna sagda år belöpte sig till 372 594 kronor.

I. *Socialstyrelsen* (skr. 25/8 1953) hemställer, att anslaget höjes med 454 000 kronor på sätt framgår av följande uppställning.

	Ökning
1. Årsarvoden till ordförande och vissa andra ledamöter samt dag-arvoden till ordförande, ledamöter och suppleanter	66 000
2. Omorganisation:	
a) 23 nykterhetsvårdskonsulenter i Ce 27 i st. f. 15 ombudsmän i Ce 25 och 8 deltidanställda ombudsmän med arvode	112 833
b) 5 assistenter i Ce 23	69 108
c) Arvodeshöjning till en deltidanställd tjänsteman (konsulent)	2 600
d) 24 kanslibiträden i Ce 11 och 1 skrivbiträde i Ce 4 i st. f. tillfällig skrivhjälp	143 964
e) Ev. löneklassuppflyttningar på grund av sneddnung	14 000
3. Löneklassuppflyttningar	4 569
4. Vikarier och övertidsersättning.....	40 926

II. *Norrbottnens distrikt av svenska nykterhetsvårdsförbundet* (skr. 19/12 1953) hemställer, att länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län måtte erhålla personalförstärkning med en assistent för att nöjaktigt kunna bidra till effektiviseringen av nykterhetsvården i de svårarbetade tornedalskommunerna.

Motiv.

I. 1) Av anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar disponeras 27 000 kronor till årsarvoden till ordförande och vissa andra ledamöter och 7 000 kronor till dagarvoden till ordförande och andra ledamöter samt suppleanter för dem. Vid en utökad personalorganisation och ett effektivare arbete från dennas sida får man räkna med större krav även på själva länsnykterhetsnämnderna med större insatser, särskilt av ordförandena, och tätare sammanträdesordning. Årsarvodena bör därför höjas till förslagsvis i genomsnitt 2 500 kronor per länsnykterhetsnämnd, vilket innebär ett medelsbehov av 60 000 kronor. Dagardvet till ledamot eller suppleant föreslås höjt från

15 kronor till 30 kronor per sammanträde. Om varje länsnykterhetsnämnd beräknas hålla tio sammanträden per år, uppgår årskostnaden till 43 500 kronor, vilket synes böra avrundas till 40 000 kronor. Medelsbehovet å anslagsposten beräknas sålunda till $(60\ 000 + 40\ 000)$ 100 000 kronor.

2) Behovet av personal vid en fullt utbyggd länsnykterhetsnämndsorganisation beräknas i enlighet med vad som framförts i yttrandet över nykterhetskommitténs förslag eller till 23 nykterhetsvårdskonsulenter i Ce 27, 22 assistenter i Ce 23, 24 kanslibiträden i Ce 11 och 10 skrivbiträden med avlöning enligt befordringsgången. Med hänsyn till de uppgifter, som nu åvilar länsnykterhetsnämnderna, och till att ytterligare krav kommer att ställas på dessa in fråga om direkt nykterhetsvård, medverkan vid uppbyggandet av den kommunala nykterhetsnämndsorganisationen, utbildning av och tillsyn över frivilliga medhjälpare m. m. bör upprustning ske av länsnykterhetsnämndsorganisationen redan från och med budgetåret 1954/55. Det torde emellertid icke låta sig göra att omedelbart genomföra utbyggnaden i hela den nyss angivna omfattningen. Bl. a. lär det icke vara möjligt att på en gång eller inom loppet av ett budgetår tillsätta 30 nytillkommande konsulent- och assistenttjänster med kompetenta personer. Med hänsyn härtill föreslås, att uppbyggandet av länsnykterhetsnämndsorganisationen påbörjas under budgetåret 1954/55 genom följande åtgärder.

a) Hos samtliga länsnykterhetsnämnder utom den i Gotlands län inrättas tjänster som nykterhetsvårdskonsulenter i Ce 27. Dessa tjänster ersätter de befintliga 15 ombudsmannatjänsterna i Ce 25 och 8 arvodestjänster som ombudsmän med deltidstjänstgöring.

b) Hos länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus och Älvsborgs län, som torde vara de mest arbetstygda av länsnämnderna, inrättas därjämte assistenttjänster i Ce 23.

c) För länsnykterhetsnämnden i Gotlands län, som icke beräknas erhålla heltidsanställd konsulent, uppräknas arvodet till deltidanställd tjänsteman med 2 600 kronor till 5 000 kronor, varigenom utsikterna att erhålla en välkvalificerad kraft bör ökas. Även denne befattningshavare föreslås erhålla titeln nykterhetsvårdskonsulent. Förslaget är framlagt under förutsättning, att någon sammanslagning av denna konsulenttjänst med socialvårdskonsulenttjänsten för Gotland icke kommer till stånd.

d) För kansliarbete av olika slag inrättas hos samtliga länsnykterhetsnämnder kanslibiträdestjänster i Ce 11. Hos länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län, vars expedition visat sig vara särskilt arbetstygad, inrättas jämväl en tjänst som skrivbiträde i befordringsgången. Denna beräknas under budgetåret 1954/55 komma att avlönas enligt löneklass 4. Kanslibiträdes- och skrivbiträdestjänsterna ersätter den arvoderade skrivhjälp, som nu användes och som under budgetåret 1953/54 beräknas draga en kostnad av 57 000 kronor.

e) Vid beräkningen av kostnadsökningen under a) har avlöningen till konsulenterna överlag beräknats enligt löneklass 27. Man torde kunna

förutse, att de nuvarande ombudsmännen i Ce 25 kommer att anmäla sig som sökande till de föreslagna nya konsulenttjänsterna. Åtta av dessa ombudsmän innehar nu en sådan löneklassplacering, att de, om de förordnas till konsulenter, kan påräkna särskild löneklassplacering enligt sneddningsregeln. Den härigenom uppkommande merkostnaden beräknas maximalt till 14 000 kronor under budgetåret 1954/55. Anslaget bör höjas med detta belopp, då eljest posten till avlöningar till icke-ordinarie personal kan bli otillräcklig.

3) På grund av löneklassuppflyttningar beräknas nio av de nuvarande heltidsanställda ombudsmännen erhålla löneökning med tillhoppa 4 569 kronor.

4) Till avlöning till semestervikarier beräknas åtgå tillhoppa 53 881 kronor. Härutöver måste medel beräknas till sjukvikarier och till eventuella övertidsersättningar. Behovet av medel för dessa ändamål uppskattas till 11 110 kronor. Hela behovet av medel för avlöning till vikarier och för övertidsersättning beräknas sålunda uppgå till 65 000 kronor. Av i staten för budgetåret 1953/54 anvisade medel beräknas ett belopp av 24 074 kronor för avlöning till vikarier. Ökningen uppgår sålunda till 40 926 kronor.

I enlighet med vad nu anförts har förevarande anslag sålunda beräknats till 853 000 kronor, varav *förslagsvis* 100 000 kronor (+ 66 000) avser arvodet och särskilda ersättningar, 492 700 kronor (+ 222 500) avser avlöningar till icke-ordinarie personal samt *förslagsvis* 260 300 kronor (+ 165 500) rörligt tillägg.

Yttranden.

I. Enligt *statskontorets* mening bör socialstyrelsens yrkanden ej övervägas, innan ställning tagits till nykterhetskommitténs förevarande förslag.

II. *Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län* anser det vara synnerligen angeläget, att en assistenttjänst hos nämnden inrättas redan från budgetåret 1954/55.

Socialstyrelsen yttrar.

Faktorer av betydelse för omfattningen av en länsnykterhetsnämnds behov av kvalificerad arbetskraft äro länets folkmängd och ytvidd, kommunantalet och de kommunala nykterhetsnämndernas tillgång på särskild arbetskraft med möjlighet att ägna sig åt nämndernas fortlöpande verksamhet mellan sammanträdena. Tillgången på sådan arbetskraft förutsätter i regel, att kommunen har uppnått en viss storleksordning, såsom framgår av följande sammanställning, avseende förhållandena i detta avseende i de fem län, som redan för budgetåret 1954/55 föreslagits skola erhålla assistenttjänst vid länsnykterhetsnämnderna, samt i Norrbottens län och, till jämförelse med detta, småkommunlänets Skaraborgs län:

Län	Areal km ²	Folkmängd	Antal kommuner	Därav med minst 5 000 invånare	Antal nykterhetsnämnder med tillgång på tjänsteman
Stockholms	7 690	371 598	55	21	18
Östergötlands	11 083	351 967	47	11	10
Kalmar	11 616	237 978	50	13	7

Län	Areal km ²	Folkmängd	Antal kommuner	Därav med minst 5 000 invånare	Antal nykterhetsnämnder med tillgång på tjänsteman
Malmöhus	4 864	589 591	72	15	13
Älvsborgs	12 764	363 361	67	20	14
Skaraborgs	8 450	249 066	56	11	6
Norrbottnens	105 544	246 534	30	18	17

Härav framgår, att särställningen för länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län ifråga om utsträckningen av nämndens verksamhetsområde i viss mån uppväges av relativt gynnsamma förhållanden beträffande folkmängd, kommunantal och nykterhetsnämndernas tillgång på arbetskraft.

Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län har emellertid otvivelaktigt en mycket dryg arbetsuppgift på grund av de stora avstånden, den glea bebyggelsen och länets karaktär av gränsland. I sistnämnda hänseende erbjuder särskilt Tornedalen uppgifter av särpräglad beskaffenhet. Dessa omständigheter har också varit bestämmande för socialstyrelsen, då styrelsen förordat, att denna länsnykterhetsnämnd skall erhålla förstärkning med en assistent, trots att länets folkmängd och kommunantal samt de kommunala nykterhetsnämndernas tillgång på särskild arbetskraft icke erbjuder skäl härför. Då styrelsen emellertid icke har upptagit Norrbottens läns länsnykterhetsnämnd bland dem, som i första hand böra komma i åtnjutande av sådan förstärkning, har bidragande orsaker härtill varit, att denna länsnykterhetsnämnd förfogar över en mycket driftig och effektiv ombudsman samt att styrelsen utgått från att dess förslag om förstärkning av länsnykterhetsnämnden med heltidsanställd biträdespersonal blir genomfört.

Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län bör enligt socialstyrelsens mening icke erhålla assistenttjänst före någon av de fem länsnykterhetsnämnder, som av styrelsen föreslagits till erhållande av sådana tjänster fr. o. m. budgetåret 1954/55. Styrelsen tillstyrker däremot, att denna länsnykterhetsnämnd jämte nämnda fem länsnykterhetsnämnder får till förfogande en assistent fr. o. m. nämnda budgetår.

2. Omkostnader.

Yrkande.

Socialstyrelsen (skr. 25/8 1953) hemställer, att anslaget höjes med 174 000 kronor.

	Utgifter 1952/53	Anslag 1953/54	Förslag	Ökning
1. Sjukvård m. m.	891	1 000	4 000	3 000
2. Reseersättningar	70 607	72 000	140 000	68 000
3. Expenser, hyror m. m.	74 793	72 000	175 000	103 000

Summa 174 000

Motiv.

1) Belastningen å anslagsposten till sjukvård under budgetåret 1952/53 hänför sig till en personalorganisation på 15 personer. Med en personalorganisation på 53 personer, som föreslagits under föregående anslag, torde posten böra höjas till 4 000 kronor.

2) Anslagsposten till reseersättningar har under flera budgetår visat sig otillräcklig. Brist på medel har i själva verket begränsat ombudsmännens

möjlighet att giva de kommunala nykterhetsnämnderna råd och hjälp och att aktivt deltaga i det nykterhetsvårdande arbetet i länen. Om anslagsposten sålunda är otillräcklig redan med nuvarande organisation, blir ökning av densamma än mera nödvändig i samband med den föreslagna upprustningen av länsnykterhetsnämnderna. Styrelsen har i sitt förenämnda yttrande över nykterhetskommitténs förslag uppskattat behovet av medel till reseersättningar vid en fullt utbyggd länsnykterhetsnämndsorganisation till 175 000 kronor för år. Med den begränsade organisation, som beräknas komma till stånd under budgetåret 1954/55, synes man kunna uppskatta behovet av medel till reseersättningar, avseende länsnämndernas reguljära verksamhet, till 125 000 kronor.

Sedan länsnykterhetsnämndernas tillkomst år 1939 har representanter för dessa nämnder tre gånger varit kallade till socialstyrelsen för överläggningar rörande verksamheten. Senast ägde en sådan konferens rum år 1949. Läsnämndernas ledamöter och ombudsmän har ett starkt behov av att komma samman för överläggningar och informationer. Helst borde möjlighet finnas för en årlig sådan sammankomst. Uppenbart är, att särskilda skäl föreligger för en konferens under budgetåret 1954/55, då en avsevärd upprustning av nykterhetsvården beräknas taga sin början. Styrelsen föreslår därför, att medel beräknas för en sådan konferens. Om man utgår från att, förutom tjänstemännen, två representanter för varje länsnykterhetsnämnd kommer att deltaga, exempelvis ordföranden och läkarledamoten, beräknas kostnaden för en sådan konferens under två dagar icke komma att överstiga 15 000 kronor. Socialstyrelsen hemställer, att medel beräknas härför. Behovet av medel till reseersättningar kommer då att uppgå till 140 000 kronor.

3) I sitt yttrande över nykterhetskommitténs betänkande har styrelsen uppskattat det normala årsbehovet av medel till expenser, hyror m. m. för en fullt utbyggd länsnykterhetsnämndsorganisation till 145 000 kronor. De löpande kostnaderna under budgetåret 1954/55, då läsnämnderna beräknas ha en något begränsad organisation, bör bli något lägre. Med hänsyn till, bl. a., att det kan visa sig fördelaktigt att redan från början söka erhålla lokaler för den organisation, som beräknas komma till stånd något år senare, torde behovet ej böra skattas lägre än till 125 000 kronor. Härtill kommer behovet av kontorsutrustning för den utökade organisationen, såsom möbler, armatur, skrivmaskiner m. m. Styrelsen har beräknat behovet för sådant ändamål till 50 000 kronor. Medelsbehovet för expenser, hyror m. m. uppgår sålunda till 175 000 kronor.

Yttrande.

Statskontoret har beträffande förevarande anslag intagit samma ståndpunkt som beträffande avlöningsanslaget.

Departementschefen.

Vid sidan av de kommunala nykterhetsnämnderna utgör länsnykterhetsnämnderna — under socialstyrelsens tillsyn — den återstående huvudgrup-

pen av organ, verksamma inom den öppna nykterhetsvården. Under det att den kommunala nykterhetsnämndsinstitutionen tillkom redan genom 1913 års alkoholistlag — såsom det allmännas organ för utövande av den individuella nykterhetsvårdande verksamheten — inrättades länsnykterhetsnämnderna först år 1938 (jfr. prop. nr 207). Deras uppgift angavs i första hand vara att stå de kommunala nykterhetsnämnderna till tjänst med råd och anvisningar i arbetet. Därjämte skulle de öva tillsyn samt äga rätt att ingripa i fall, då kommunal nykterhetsnämnd kunde anses ha eftersatt sin skyldighet.

Redan av vad nu sagts framgår att förhållandet mellan kommunala nykterhetsnämnder och länsnykterhetsnämnder bestämmes av deras skilda kompetensområden. Målsättningen i arbetet är givetvis densamma, den nämligen att i görligaste mån motverka uppkomsten av ett allvarligt alkoholmissbruk samt att, där sådant missbruk ådagalagts, söka finna bot för detsamma. Men medan de kommunala nykterhetsnämnderna utgör den öppna nykterhetsvårdens primärorgan jämväl i den bemärkelsen, att det individuella vårdarbetet åvilar dessa nämnder, utgör länsnykterhetsnämnderna närmast vägledande och samordande organ inom nykterhetsvårdsarbetet. Nu angivna skiljelinje har hittills i stort sett kunnat vidmakthållas och som framgår av propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård är det ej avsikten att framdeles ändra det inbördes förhållandet mellan ifrågavarande båda organ. Ej heller åsyftas att i någon mer väsentlig mån ändra länsnykterhetsnämndernas åligganden. Arbetsuppgifterna avses även i fortsättningen skola vara av nästan enbart nykterhetsvårdande karaktär. Det av nykterhetskommittén framförda förslaget, att länsnykterhetsnämnderna skulle anförtros vissa utredningsuppgifter med avseende å utskänkning av alkoholhaltiga drycker, har på skäl som närmare utvecklats i propositionen angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. avvisats. En nytillkommen uppgift är emellertid, att länsnykterhetsnämnderna skall föra ett särskilt anmärkningsregister samt vara remissorgan i utskänkingsärenden. Dessa uppgifter kan emellertid sägas falla inom ramen för länsnykterhetsnämndernas allmänt nykterhetsvårdande verksamhet.

En upprustning av länsnykterhetsnämnderna kan således icke, såsom fallet är med de kommunala nykterhetsnämnderna, bygga på att länsnämnderna avses skola få väsentligt ändrade uppgifter. Behovet av upprustning får i stället ses mot bakgrunden av brister i den nuvarande organisationen och den ansvällning av arbetsbördan, som sannolikt kommer att följa av bl. a. lagstiftningens omläggning. Att dylikt behov föreligger har så gott som genomgående vitsordats. Själv har jag i ett tidigare avsnitt uttalat, att en upprustning av den öppna nykterhetsvården jämväl måste taga sikte på länsnykterhetsnämnderna. I förevarande sammanhang återstår följaktligen att bestämma, hur denna upprustning lämpligen bör komma till stånd.

Det får sägas ligga i sakens natur, att härvid i första hand länsnykterhetsnämndernas personella resurser bör avsevärt förbättras. Nykterhetskommit-

tén har i det hänseendet föreslagit en tämligen vidlyftig organisation av länsnykterhetsnämnderna. Enligt förslaget skulle varje länsnykterhetsnämnd utrustas med en kanslichef. Inom flertalet nämnder skulle dessutom finnas en konsulent och hos åtskilliga nämnder en assistent. Härtill kommer biträdespersonal. Denna organisation bygger emellertid på förutsättningen, att länsnykterhetsnämnderna skulle i ej obetydlig omfattning taga befattning jämväl med utskänkingsärenden. Som jag nyss yttrat avses utredningen i dessa ärenden icke skola anförtros åt länsnykterhetsnämnderna. Den generella förstärkningen bör därför kunna väsentligt inskränkas i förhållande till vad nykterhetskommittén föreslagit.

Arbetsuppgifternas begränsning till det rent nykterhetsvårdande området motiverar, att länsnykterhetsnämndernas ledande tjänsteman är en person med insikter om och erfarenhet på detta område. Detta krav fylles av de tjänstemän, som enligt nuvarande organisation är länsnykterhetsnämndernas ombudsmän. Det synes mig därför rimligt, att dessa tjänstemän bildar stommen i den framtida organisationen. Som av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, är emellertid ej samtliga ombudsmän heltidsanställda. Ej mindre än nio länsnykterhetsnämnder sysselsätter sålunda endast deltidanställda ombudsmän med arvoden, som måste betecknas som relativt blygsamma. I betraktande av nu nämnda omständigheter och då ombudsmännen dessutom utgör länsnykterhetsnämndernas *hela* kontorspersonal, kan det med fog göras gällande, att personalutrustningen, redan med de anspråk som nykterhetsvården i dagens läge kan ställa, är långt ifrån tillfredsställande.

Som första åtgärd i syfte att förstärka länsnykterhetsnämnderna synes det mig erforderligt, att varje länsnykterhetsnämnd — med undantag för länsnykterhetsnämnden i Gotlands län — får en heltidsanställd tjänsteman med en ställning i huvudsak motsvarande den nuvarande ombudsmannens. Av effektivitetshänsyn anser jag det icke tillrådligt att, som alkoholistvårdsutredningen föreslagit, mindre län sammanslås till ett distrikt med gemensam tjänsteman. Detta förslag har för övrigt väckt stark kritik, särskilt från de berörda organen. Länsnykterhetsnämndernas heltidsanställda tjänsteman bör i enlighet med vad socialstyrelsen förordat erhålla tjänstebeteckningen nykterhetsvårdskonsulent. Några formella kvalifikationer anser jag icke böra uppställas för innehav av sådan befattning, även om det är önskvärt, att konsulenten examinerats från socialinstitut. Ingående praktisk erfarenhet av nykterhetsvårdsarbete bör han givetvis ha förvärvat. Då nykterhetsvårdskonsulenternas arbetsuppgifter på det hela taget sammanfaller med de nuvarande ombudsmännens, torde de böra placeras i samma lönegrad som dessa, således i Ce 25. Denna löneställning fixerades genom statsmakternas beslut så sent som 1952, och någon särskild anledning att nu ompröva densamma föreligger enligt min mening icke. Årsarvodet till den i Gotlands län anställde nykterhetsvårdskonsulenten torde böra bestämmas till 4 500 kronor. Samtliga nu föreslagna nya befattningar bör inrättas redan under nästkommande budgetår.

Det är emellertid tydligt, att länsnykterhetsnämnderna för att kunna bli de funktionsdugliga organ, som avses, måste tillföras ytterligare kvalificerad arbetskraft. De riktlinjer, som socialstyrelsen härutinnan uppdragit, synes i huvudsak böra följas. Sålunda bör särskilda assistenttjänster inrättas vid flertalet länsnykterhetsnämnder. I länsnämndsområden, där arbetsuppgifterna med hänsyn till folkmängdens storlek måste bli särskilt krävande, torde det bli erforderligt med två sådana tjänster. Så är fallet med länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus och Älvsborgs län. I mindre folkrika län — Gotlands, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Hallands och Jämtlands län — synes däremot nu ifrågavarande tjänster helt kunna undvaras. Jag föreslår således, att sammanlagda antalet assistentbefattningar vid fullt utbyggd länsnämndsorganisation bestämmes till 22. Assistenternas huvudsakliga arbetsuppgift bör vara att under konsulentens ledning biträda i såväl vårdarbetet som i arbete av administrativ och expeditionell natur. För behörighet till assistenttjänst bör ej krävas någon formell kompetens. Däremot bör fordras, att befattningshavaren besitter tidigare erfarenhet av social verksamhet, företrädesvis inom nykterhetsvården.

I och för sig hade det varit önskvärt, om länsnykterhetsnämnderna kunnat fullt utrustas med personal redan instundande budgetår, men som socialstyrelsen påpekat, är det knappast möjligt att redan då besätta samtliga de tjänster, vars inrättande nu föreslagits. För egen del håller jag före, att det ej heller är nödvändigt att på detta tidiga stadium fullt utrusta länsnykterhetsnämnderna. Assistenttjänster bör därför tillsvidare inrättas endast hos de länsnykterhetsnämnder, som är mest arbetstyngda. Jag syftar härvid på länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus och Älvsborgs län samt förordar, att i första hand dessa län kommer i fråga för de nya assistenttjänsterna, vilka tillsvidare torde böra placeras i lönegrad Ce 17. Tidpunkten för inrättande av de återstående sju tjänsterna torde få prövas i samband med budgetarbetet under följande år.

Av vad jag tidigare anfört framgår, att någon fast anställd biträdespersonal f. n. ej ingår i länsnykterhetsnämndernas personalorganisation. Länsnämnderna har hittills fått nöja sig med tillfällig skrivhjälp, för vilket ändamål ett genomsnittligt årligt belopp om sammanlagt 50 000 kronor stått till förfogande. Det är emellertid uppenbart, att detta är en väsentlig brist i organisationen. Behovet av biträdespersonal synes mig så angeläget, att detsamma redan i begynnelseskedet av uppbyggnadsarbetet bör bli i huvudsak tillgodosett. Med hänsyn till arten av de arbetsuppgifter, som bör åvila biträdespersonalen, bör det vara tillfyllest att denna genomgående utgöres av skrivbiträden i reglerad befordringsgång. En sådan tjänst bör redan fr. o. m. nästkommande budgetår inrättas vid varje länsnykterhetsnämnd. Som socialstyrelsen framhållit, torde det dessutom vara erforderligt att fr. o. m. samma budgetår inrättas ytterligare en biträdestjänst hos länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län, vars expedition visat sig vara särskilt

arbetstygnd. Vid fullt utbyggd personalorganisation hos länsnykterhetsnämnderna torde man få räkna med att ännu ett tiotal biträdestjänster i befordringsgången erfordras. Dessa synes mig emellertid icke böra inrättas förrän längre fram.

Vid remissbehandlingen har man på sina håll utgått från, att de nya tjänsterna inom länsnämndsorganisationen skulle komma att besättas av personal, som friställts i samband med rusdrycksförsäljningens omläggning. Man har förmenat, att denna personals erfarenheter av praktiskt nykterhetsvårdsarbete vore så obetydliga, att det ej borde komma ifråga att överföra densamma till ledande poster inom nykterhetsvården. För egen del har jag beträffande tjänstetillsättningen tidigare uttalat, att till innehavare av konsulent- och assistentbefattningar alltid bör utses personer, som har direkt erfarenhet av nykterhetsvårdsarbete eller annan likartad social verksamhet. Tidigare verksamhet på de nuvarande systembolagens sociala avdelningar — motboksavdelningarna — torde dock ofta grundlägga en tämligen ingående kännedom om det klientel, varmed också nykterhetsnämnderna sysslar. För mig synes därför den socialt verk samma bolagspersonal, vilken lösgjorts genom rusdrycksförsäljningsreformen, vara en välkommen rekryteringsbas för de befattningar, som kommer att inrättas inom den öppna nykterhetsvården och som måhända kan visa sig svåra att besätta från annat håll. Mitt ställningstagande innebär självfallet icke, att den friställda bolagspersonalen skall lämnas något företräde till nu ifrågavarande befattningar. Denna bör på lika villkor med andra kompetenta krafter kunna konkurrera om dessa. Vad biträdespersonalen beträffar bör denna i görligaste mån rekryteras ur motsvarande arbetsgrupp, som friställts från försäljningsorganisationen.

Ordförande i länsnykterhetsnämnd och suppleant för denne samt annan ledamot och suppleant, som på grund av förfall för sådan ledamot kallats att tjänstgöra i länsnykterhetsnämnden, äger — enligt gällande instruktion för länsnykterhetsnämnderna — att för varje dag han deltar i sammanträde med nämnden åtnjuta dagarvode med 15 kronor. Årsarvode till ordförande samt till annan ledamot av länsnykterhetsnämnd, som mera regelmässigt fullgör särskilda uppgifter inom nämnden, bestämmes av Kungl. Maj:t efter förslag av socialstyrelsen. För innevarande budgetår disponeras till årsarvoden 27 000 kronor samt till dagarvoden 7 000 kronor.

Som socialstyrelsen förutskickat, torde man vid utökad personalorganisation och ett effektivare arbete från dennas sida få räkna med att större krav måste ställas även på länsnykterhetsnämnderna själva. Kraftigare insatser, särskilt av ordförandena, kommer att krävas, och tätare sammanträdesordning torde bli följden. Dagarvodet har av styrelsen föreslagits till 30 kronor per sammanträde samt årsarvodena till 2 500 kronor per länsnykterhetsnämnd. För egen del finner jag det rimligt, att nu ifrågavarande ersättningar höjes något. Som jämförelse må nämnas att motsvarande ersättningar

till ledamot av länsbostadsnämnd och lantbruksnämnd utgår med 20 resp. högst 1 500 kronor. Samma bör enligt min mening gälla även för ersättningsberättigade ledamöter av länsnykterhetsnämnd.

Medelsanvisningen till länsnykterhetsnämndernas avlöningar bör bestämmas med utgångspunkt från nu framförda förslag. Till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, torde sålunda böra beräknas 64 800 (+ 30 800) kronor. För avlöningar till icke-ordinarie personal erfordras — inbegripet kostnader för löneklassuppflyttningar samt vikariats- och övertidsersättningar — ett belopp av 470 000 (+ 199 800) kronor. För rörligt tillägg torde upptagas 215 200 (+ 120 400) kronor. Totalt skulle alltså anslaget höjas med (30 800 + 199 800 + 120 400) 351 000 kronor.

Anslaget bestämmes alltså till (64 800 + 470 000 + 215 200) 750 000 kronor.

Länsnykterhetsnämndernas utbyggnad, som avses skola till största delen komma att genomföras redan under nästkommande budgetår, kan uppenbarligen ej undgå att i betydande grad påverka länsnykterhetsnämndernas omkostnadsanslag. Ersättningarna till sjukvård röner sålunda inflytande av den växande personalorganisationen. Mot att denna f. n. endast omfattar 15 heltidsanställda funktionärer, svarar en personalstyrka, som efter den första utbyggnadsetappen kommer att uppgå till 53 personer. Jag anser det följaktligen befogat — som socialstyrelsen föreslagit — att posten för sjukvård höjes till 4 000 (+ 3 000) kronor.

I annat sammanhang har jag betonat vikten av att länsnykterhetsnämndernas arbete mer inriktas på fältmässig verksamhet än på insatser av administrativ och expeditionell natur. En betydelsefull uppgift för dess konsulenter och assistenter är sålunda att genom besök på ort och ställe bringa de kommunala nykterhetsnämnderna råd och information. Särskilt inför den kommunala nämndorganisationens förestående upprustning måste anspråken på länsnykterhetsnämnderna i nu angivna hänseende ställas höga.

Det är således erforderligt, att medel ställes till förfogande, så att länsnykterhetsnämndernas ifrågavarande funktionärer verkligen kan fullgöra denna sin konsulterande verksamhet. Jag har därför intet att erinra emot att medelsanvisningen för härav betingade resekostnader bestämmas i enlighet med vad socialstyrelsen yrkat. — Som socialstyrelsen påpekat, föreligger onekligen — inför expansionen av länsnykterhetsnämndernas organisation — behov av en konferens inför styrelsen med länsnykterhetsnämndernas ledamöter och kvalificerade tjänstemän. Det torde emellertid ej vara nödvändigt, att samtliga länsnämndsledamöter deltar i denna konferens. Förutom ordföranden torde det vara tillfyllest om konferensen står öppen för ytterligare endast en ledamot. Medel härtill bör anvisas i den utsträckning socialstyrelsen föreslagit. — Det sammanlagda medelsbehovet för reseersättningar uppskattar jag alltså till 140 000 (+ 68 000) kronor.

Länsnykterhetsnämndernas utrustning med lokaler och kontorsinventarier

rier motsvarar näppeligen de anspråk, som måste ställas på densamma med hänsyn till den utbyggda personalorganisationen. Sålunda kan nämnas, att länsnykterhetsnämndernas expeditioner i åtskilliga fall är inrättade i vederbörande ombudsmans privata bostad eller i anslutning till denna. De separata lokaler, som finns, är i allmänhet ej sådana att de ger plats åt ytterligare arbetskraft. Nya lokaler måste därför i betydande utsträckning anskaffas. Möjligen kan vissa lokaler, som nu tjänar systembolagens verksamhet men som framdeles blir hyreslediga, övertagas. Så bör emellertid ej ske, om lokalen, som ofta torde vara fallet, ligger i nära grannskap med en utminuteringsbutik. Länsnykterhetsnämndernas expeditioner måste vidare förses med ny och kompletterande kontorsutrustning. Möbler, skrivmaskiner o. dyl. måste sålunda anskaffas. Medel härtill bör redan för nästkommande budgetår ställas till förfogande. Vissa av utgifterna är uppenbarligen av engångskaraktär, under det att andra — t. ex. hyror — även i fortsättningen kommer att belasta anslaget. Det må förutskickas, att ytterligare materialanskaffning torde bli erforderlig jämväl under budgetåret 1955/56. Så t. ex. kommer handhavandet av det i tidigare sammanhang berörda anmärkningsregistret att kräva ytterligare kostnader. Samma är delvis förhållandet med den fortsatta upprustningen i personellt hänseende av länsnykterhetsnämnderna. Lokal- och i viss mån materialutrustningen bör givetvis redan från början planeras med tanke på framtida förhållanden. För nästa budgetår torde medelsbehovet för expenser, hyror m. m., i överensstämmelse med socialstyrelsens uppskattning, kunna anges till 175 000 (+ 103 000) kronor.

Anslaget bestämmes således till (4 000 + 140 000 + 175 000) 319 000 kronor.

Under hänvisning till vad i det föregående anförts får jag sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna de grunder för länsnykterhetsnämndernas utbyggnad, som innefattas i vad jag under detta avsnitt anför;
- b) godkänna följande avlöningsstat för länsnykterhetsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av	
Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	64 800
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal	470 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	215 200
Summa förslagsanslag kronor 750 000;	

c) under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa:

- 1) till *Länsnykterhetsnämnderna*: *Avlöningar* ett förslagsanslag av 750 000 kronor;
- 2) till *Länsnykterhetsnämnderna*: *Omkostnader* ett förslagsanslag av 319 000 kronor.

III. VISSA YTTERLIGARE ÅTGÄRDER TILL FRÄMJANDE AV NYKTERHETSÅMNDERNAS VERKSAMHET M. M.

Ur anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. utgår för innevarande budgetår — bortsett från understödet åt kommunala nykterhetsnämnder — 20 000 kronor till konferenser och kurser, 10 000 kronor till understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder samt 2 500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för nykterhetsnämnderna m. m. Förslag angående höjning av medelsanvisningen för dessa ändamål har framförts av alkoholistvårdsutredningen, socialstyrelsen och nykterhetsnämndssakkunniga.

Alkoholistvårdsutredningen.

Alkoholistvårdsutredningen har, med hänsyn till bl. a. önskvärdheten av att flera kurser för nykterhetsnämndsledamöter, övervakare m. fl. kommer till stånd, föreslagit, att anslagsposten till konferenser och kurser höjes med 20 000 kronor. Anslaget till nykterhetsvårdens officiella informationsorgan Tidskrift för nykterhetsnämnderna borde likaledes höjas, förslagsvis till 8 000 kronor. Frivilliga sammanslutningar av nykterhetsnämnder borde stimuleras i sin verksamhet genom att det statliga understödet till dessa höjdes med 10 000 kronor.

Socialstyrelsen.

I sin petitaskrivelse för budgetåret 1954/55 har socialstyrelsen föreslagit en ökning av medelsanvisningen för ifrågasvarande ändamål med 30 000 kronor.

	Budgetåret 1953/54	Förslag	Ökning
Konferenser och kurser	20 000	40 000	20 000
Understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder	10 000	20 000	10 000
Understöd för utgivande av »Tidskrift för nykterhetsnämnderna» m. m.	2 500	2 500	—
			30 000

Vidare hemställer styrelsen om ett anslag av 20 000 kronor för anordnande av en särskild utbildningskurs för personal inom nykterhetsvården.

Beträffande anslagsposten till *konferenser och kurser* erinrar styrelsen, att posten avser kostnader för anordnande av konferenser med nykterhetsnämnder, resebidrag åt ombud för nykterhetsnämnder samt åt befattningshavare vid polisväsendet för att bevista dylika konferenser och s. k. allmänna upplysningskurser, kostnader för anordnande av praktiska utbildningskurser för ombud för nykterhetsnämnder ävensom reseersättning till deltagarna m. m.

Posten har varit oförändrad under ett flertal år. Den har särskilt under de senaste budgetåren visat sig helt otillräcklig. Behovet av och önskemålen om kurser för nykterhetsnämndernas tjänstemän och förtroendemän har nämligen starkt ökat. Styrelsen har under föregående budgetår nödgats avvisa ett flertal ansökningar av länsnykterhetsnämnder och sammanslutningar av nykterhetsnämnder om bidrag till kostnaderna för kurser, och under innevarande budgetår blir det, såvitt nu kan bedömas, icke möjligt att lämna bidrag till andra kurser än dem, som anordnas av centralförbundet för nykterhetsundervisning i samråd med socialstyrelsen. Med hänsyn icke minst till de övriga åtgärder för utbyggnad av nykterhetsvården, som planeras, föreligger behov av en intensifierad utbildnings- och informationsverksamhet under budgetåret 1954/55.

Aven posten till *understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder* har varit oförändrad under lång tid. Anspråken på bidrag från denna post har ej tillnärmelsevis kunnat tillmötesgåas. Då sammanslutningarna av nykterhetsnämnder gör en värdefull insats för att stimulera de enskilda nämnderna i arbetet, bör de gynnas.

Beträffande posten till *understöd för utgivande av »Tidskrift för nykterhetsnämnderna» m. m.* föreslås ingen ändring.

I fråga om *den särskilda utbildningskursen* för personal inom nykterhetsvården anför socialstyrelsen, att utbildningskurser för nykterhetsvårdspersonal under de tre senaste åren i begränsad omfattning anordnats av centralförbundet för nykterhetsundervisning i samråd med socialstyrelsen. Dessa kurser har otvivelaktigt varit av värde. Det torde emellertid icke vara möjligt att i fortsättningen anordna kurser, om ej särskilt anslag erhålles för ändamålet. Under åren 1951 och 1952 har styrelsen lämnat visst bidrag till kostnaden för kurserna från posten till konferenser och kurser. Sådant bidrag har dock ej kunnat lämnas för den kurs, som hållits i början av 1953.

Styrelsen nämner, att särskild utbildning för den socialvårdspersonal, som sysslar med alkoholistvård, eller för personer, som vill ägna sig däråt, förekommer ytterst sparsamt. Dock är behovet av sådan utbildning mycket stort, då detta vårdarbete är både svårt och särpräglat. Det kan förväntas bli allt större efter hand som nykterhetsvården utbygges och allt flera socialarbetare ägnar sig däråt. Det är därför synnerligen angeläget, att åtminstone fortbildningskurser av angivet slag alltjämt kan anordnas. Enligt styrelsens mening har dessa kurser i stort sett samma syfte inom nykterhetsvården som de läkepedagogiska fortbildningskurser, vilka med statsbidrag anordnas för personal vid ungdomsvårdsskolorna, ehuru nykterhetsvårdens kurser vänder sig till personalen såväl inom den öppna vården som vid anstalterna.

Kostnaden för den föreslagna kursen har av styrelsen uppskattats till 20 000 kronor, vilket belopp innefattar ersättning till deltagarna för resekostnader och bidrag till uppehållet under kurstiden.

Yttrande över socialstyrelsens förslag.

Statskontoret anser, att, då förslag om höjning av medelsanvisningen till konferenser och kurser samt om ökat understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder prövats av 1953 års riksdag utan att vinna bifall, socialstyrelsens nu ånyo framförda yrkande härom bör lämnas utan åtgärd.

Ej heller har statskontoret funnit anledning understödja förslaget om anordnande av en särskild utbildningskurs för personal inom nykterhetsvården.

Nykterhetsnämndssakkunniga.

De sakkunniga har anslutit sig till socialstyrelsens hemställan, att medelsanvisningen till konferenser och kurser för budgetåret 1954/55 bör bestämmas till 40 000 kronor. De sakkunniga avse, att dessa medel i viss mån skall tillgodose jämväl de frivilliga medhjälparnas behov av utbildning, varvid de förutsätter, att posten icke som under de senaste åren belastas med kostnader för omförmälda särskilda utbildningskurs för tjänstemän inom nykterhetsvården utan att särskilda medel anvisas för detta ändamål.

De sakkunniga har även tagit upp frågan om undervisning per korrespondens angående nykterhetsvården. De sakkunniga framhåller, att korrespondenskurser i socialvård tidigare upplagts av olika korrespondensinstitut. Även för nykterhetsvården har sådan kurs diskuterats, dock hittills utan resultat. Enligt de sakkunnigas mening skulle en korrespondensundervisning på nykterhetsvårdens område vara värdefull. En brevkurs torde lämpligen böra omfatta cirka 10 studiebreve om 20 à 30 sidor vardera. Den bör avses för såväl ledamöter av nykterhetsnämnder och tjänstemän inom nykterhetsvården som frivilliga medhjälpare i vårdarbetet och andra intresserade. En sådan kurs skulle säkerligen vara av värde även ur propagandasynpunkt. Med hänsyn till att den delvis skulle rikta sig till människor, som man räknade med att få till medhjälpare i arbetet mot endast ringa ersättning, bör kursen åsättas ett lågt pris, förslagsvis 10 kronor för enskild elev och 3 kronor för deltagare i studiecirkel. Att lämna en kurs helt avgiftsfritt är enligt de sakkunnigas uppfattning ej tillrådligt av psykologiska skäl.

Kostnaderna för den föreslagna brevkursen har av de sakkunniga beräknats på sätt framgår av följande.

Om man räknar med tio studiebreve, vart och ett omfattande 20 sidor i A 5-format, kostar kursen i framställning i en upplaga på 15 000 exemplar 31 000 kronor, vari ingår författararvoden, tryckning och redigering. En uppräkning till exempelvis 40 000 kronor torde vara lämplig, då man inte kan med säkerhet bedöma kursens omfattning, innan den utarbetats. Detta är en engångskostnad. Distributionen (administration, lärarersättningar, porton m. m.) går för hela kursen till 30 kronor för enskild elev och 9 kronor för cirkeldeltagare. Härav beräknas emellertid enskild elev komma att bidra

med 10 kronor och cirkeldeltagare betala 3 kronor i kursavgift. Sålunda kvarstår att täcka en kostnad av 20 kronor resp. 6 kronor. Om man räknar med, att av kursupplagan en tredjedel kommer att utgå till enskilda elever och två tredjedelar blir använd i cirkel, blir kostnaden ($5\,000 \times 20 + 10\,000 \times 6$) 160 000 kronor.

Nu angivna belopp föreslås av de sakkunniga skola täckas av statsmedel. Statens bidrag kan emellertid uppdelas på olika år. I avbidan på närmare erfarenhet torde i distributionskostnad för första året böra anvisas ett belopp om 75 000 kronor. Under detta år torde också erfordras ett belopp, förslagsvis om 10 000 kronor, till reklam för brevkursen. Statens kostnader för brevkursen skulle alltså för budgetåret 1954/55 belöpa sig till 125 000 kronor, sålunda fördelade:

Framställningskostnader	kr.	40 000
Distributionskostnader	»	75 000
Reklamkostnader	»	10 000
		<hr/>
	Summa kronor	125 000

Yttranden över de sakkunnigas förslag.

Beträffande kursverksamheten för de frivilliga medhjälparna framhåller *socialstyrelsen*, att denna icke har engångskaraktär utan måste vara fortgående, enär man måste räkna med en ständig avgång av medhjälpare och alltså behov av nytillskott för de avgångna.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning yttrar rent allmänt beträffande instruktionsverksamhet av olika slag, att denna bör ge en verklig undervisning om alkoholens verkningar. Den planerade undervisningsverksamheten bör icke ensidigt avse nykterhetsnämndernas formella handläggning av ärenden utan bör även inriktas på teoretisk undervisning i alkoholfrågan. Det är också av största vikt, att undervisningen behandlar psykologiska problem med betydelse för nykterhetsvården.

Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län föreslår, att ett mindre anslag ställes till länsnykterhetsnämndernas förfogande för anordnande av kurser och upplysningsverksamhet.

Förslaget om ett särskilt anslag för anordnande av undervisning per korrespondens har i stort sett rönt gillande. Bland dem som tillstyrker förslaget, må nämnas *länsstyrelsen i Norrbottens län*, som framhåller, att en korrespondenskurs skulle bli till väsentlig nytta för att åstadkomma större förståelse för och upplysning om nykterhetsfrågor. *Länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* förmenar, att denna undervisningsform kommer att bli till stor nytta för kommuner, som på grund av stora avstånd och därmed sammanhängande olägenheter har svårt att låta sig representeras vid upplysningskurser av olika slag. Man torde därjämte kunna räkna med att brevkursen upptages på kursprogrammet hos organisationer, som icke direkt är engagerade inom nykterhetsvården t. ex. nykterhetsorganisationer, ABF m. fl. Detta skulle bidra till en ökad kännedom om nykterhetsnämndernas verksamhet

och föra ut ansvaret för den samhälleliga nykterhetsvården i allt vidare kretsar. Såsom förespråkare för anordnandet av en brevkurs framstår jämväl *länsnykterhetsnämnden i Stockholms län*.

Förslaget tillstyrkes i princip av *centralförbundet för nykterhetsundervisning*, som dock ifrågasätter om kursen bör vara så omfattande som tio studiebrev. Det är visserligen i hög grad önskvärt, att nykterhetsvårdens företrädare tillägnar sig ett omfattande kunskapsstoff. Erfarenheten visar emellertid, att många icke fullföljer en kurs av den längd, som här föreslagits. Det vore önskvärt, att kursen begränsades till 5 à 6 brev. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* finner den föreslagna brevkursen vara en utmärkt utbildningsmetod men uttalar en viss tvekan inför den höga kostnaden. Också *svenska nykterhetsvårdsförbundet* har påtalat de höga kostnaderna och förordat, att i stället för en korrespondenskurs ökade medel ställes till förfogande för kurser av sedvanligt slag. En väsentlig fördel med utbildning i form av kurser och konferenser är att deltagarna kan utbyta erfarenheter och erhålla omedelbara och uttömmande svar på frågor rörande konkreta vårdproblem. De personliga kontakter, som är karakteristiska för kollektiva studier, har också sin särskilda betydelse i en verksamhet, där det inte bara gäller att berika kunskapsförråd utan även att stimulera och stärka viljan till nya ansträngningar i ett personligt påfrestande vårdarbete. *Statskontoret*, som ställer sig tveksamt till förslaget, anser kostnaden för kursen för högt beräknad. Ämbetsverket har beträffande denna fråga rådfört sig med försvarets brevskola. Med ledning av därvid erhållna upplysningar beräknar ämbetsverket, att en brevkurs av föreslagen omfattning i brevskolans regi och med utnyttjande av tjänstebrevsrätten skulle påkalla ett statsanslag under budgetåret 1954/55 av 65 000 kronor. Om en enskild brevskola skulle svara för verksamheten, borde kostnaden härför skäligen icke överstiga 90 000 kronor.

Departementschefen.

Den nykterhetsvård, vars framtida utformning behandlats dels i föregående avsnitt dels i propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård, innefattar åtskilliga betydelsefulla och omfattande förändringar i förhållande till vad nu gäller. Vissa av dessa ligger på det legislativa planet. Sålunda rymmer den tillämnade lagstiftningen ett flertal principiella nyheter. Dessa sammanhänger i främsta rummet med lagstiftningens omläggning att i större utsträckning än f. n. tillgodose det förebyggande vårdbehovet och den därmed sammanhängande utvidgningen av lagens tillämpningsområde med ökad anmälnings- och undersökningsplikt. Även många av de övriga ändringarna i lagen är i och för sig relativt genomgripande. Härtill kommer vid sidan av lagen om nykterhetsvård åtskilliga nyheter av ekonomisk och organisatorisk natur.

För att den blivande lagstiftningen verkligen skall komma att handhas på rätt sätt samt för att de skilda praktiska problem, som uppstår i samband

med upprustningen av nykterhetsvården, skall kunna mötas och bemästras, är det givetvis av vikt, att förtroendemän, befattningshavare och medhjälpare inom nykterhetsvården informeras om reformens innebörd och de olika nyheterna i lagstiftning och organisation.

Behov av upplysning och utbildning gör sig naturligtvis gällande redan under nu rådande förhållanden. Detta är i viss mån tillgodsett genom den kursverksamhet, som bedrivs av svenska nykterhetsvårdsförbundets länsdistrikt. De kurser, som dessa länsdistrikt under samverkan med vederbörande länsnykterhetsnämnd anordnar, är lokalt arrangerade och brukar i allmänhet endast omfatta en eller ett par dagar, vanligen endast en söndag. Dessa kurser står öppna bl. a. för nykterhetsnämndernas ledamöter och tjänstemän. Kursverksamheten bekostas av de medel — 20 000 kronor — som under anslaget till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. utgår till konferenser och kurser. Också de medel, som står till förfogande för understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder — 10 000 kronor — är avsedda att främja upplysningsverksamheten. Utöver nu nämnda kurser, vilkas syfte med hänsyn till kursernas kortvarighet med nödvändighet måste begränsas till en översiktlig och högst allmän upplysning om aktuella förhållanden, har de senaste åren brukat hållas en mer djupgående utbildningskurs för nykterhetsvårdspersonal i öppen och sluten vård. Dessa kurser, vilka är av internatkaraktär, brukar pågå i 10 dagar eller två veckor. Kurserna anordnas av centralförbundet för nykterhetsundervisning i samråd med socialstyrelsen och finansieras med medel, som står till centralförbundets disposition — stundom dock med smärre bidrag av eventuellt tillgängliga medel för konferenser och kurser.

Enligt min mening är det erforderligt att inför förestående reformer inom nykterhetsvården och såsom ett led i upprustningen av denna avsevärt intensifiera upplysnings- och utbildningsverksamheten. Jag har därför intet att erinra mot de förslag härutinnan, som socialstyrelsen framfört. Till de länsvis organiserade kurserna och den verksamhet i övrigt, som nu bekostas av till konferenser och kurser anvisade medel, bör medelsanvisningen för nästkommande budgetår alltså fördubblas. Till uppläggning och karaktär bör dessa kurser bibehållas vid sin nuvarande utformning. Kursverksamheten bör emellertid även avse de tillfälliga medhjälparna. För dessa måste det onekligen bli av påtagligt värde att få tillfälle till kontakt med mer erfarna och rutinerade förtroendemän och funktionärer inom nykterhetsvården.

I enlighet med socialstyrelsens förslag bör utbildningsbehovet för den fasta personalen tillgodoses genom att medel anvisas till den särskilda kurs av internatskaraktär, som hittills anordnats under ledning av centralförbundet för nykterhetsundervisning. Bidraget torde enligt förslaget få bestämmas till 20 000 kronor.

Tillhoppa bör alltså till konferenser och kurser anvisas (40 000 + 20 000) 60 000 (+ 40 000) kronor.

Till understöd åt sammanslutningar av nykterhetsnämnder torde enligt socialstyrelsens framställning få upptagas en medelsanvisning av 20 000 (+ 10 000) kronor. Understödet för utgivande av »Tidskrift för nykterhetsnämnder» bör likaledes enligt nämnda framställning anvisas med oförändrat belopp.

Det under remissbehandlingen framkomna förslaget, att ett särskilt anslag skulle ställas till länsnykterhetsnämndernas förfogande för anordnande av kurser och annan upplysningsverksamhet, kan jag ej biträda.

Ej heller kan jag tillstyrka nykterhetsnämndssakkunnigas förslag om statsbidrag till ordnande av undervisning per korrespondens närmast för de tillfälliga hjälpkrafterna. Då det gäller denna personal, torde behovet av information och utbildning bättre kunna tillgodoses i annan ordning. Sålunda håller jag före, att det nödvändigaste kunskapsstoffet mest effektivt förmedlas genom handledning från den fasta personalen inom nykterhetsnämnderna. Härtill kommer den kursverksamhet, som enligt vad jag nyss anfört framdeles skall stå öppen jämväl för de frivilliga hjälpkrafterna. En ytterligare kunskapskälla blir den populärt avfattade handbok för nykterhetsnämnderna, som — enligt vad jag inhämtat — under socialstyrelsens ledning skall i anslutning till nykterhetsreformen utarbetas som ersättning för den numera föråldrade »Råd och anvisningar till nykterhetsnämnderna», utgiven 1933. Medel till en sådan handbok anvisades redan av 1943 års riksdag (jfr femte huvudtiteln, p. 69) men har ännu ej tagits i bruk för det avsedda ändamålet. Beloppet — 5 000 kronor disponeras f. n. av föreningen för främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet, åt vilken socialstyrelsen anförtrott att reservera detsamma intill den lämpliga tidpunkten för handbokens utgivande. Kostnaden härför bör jämväl kunna finansieras genom intäkter av bokens försäljning.

Enligt i det föregående gjorda beräkningar skulle förevarande anslag för nästkommande budgetår få upptagas till (60 000 + 20 000 + 2 500) 82 500 kronor.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.* för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 82 500 kronor.

IV. ÖKADE STATS BIDRAG TILL DEN S. K. LÄNK RÖRELSEN.

Nykterhetsnämndssakkunnigas förslag.

Nykterhetsnämndssakkunniga framhåller att den s. k. länkrörelsen (Sällskapet Länkarna, Kamratföreningen Länken, Anonyma Alkoholister) i Sverige är en jämförelsevis ny företeelse. Den har sin motsvarighet i den internationella, ursprungligen amerikanska, rörelsen Alcoholics Anonymous, som började sin verksamhet för omkring tjugu år sedan och numera torde omfatta cirka 100 000 personer.

Om denna rörelses närmare karaktär, dess verksamhet, omfattning och organisation yttrar de sakkunniga bl. a.

En länkförening är i princip en helnykterhetsförening, öppen endast för alkoholister (företvarande alkoholmissbrukare). Härigenom behöver ingen känna sig underlägsen, utan alla kan umgås på samma villkor. Medlemmarna skall erkänna sin oförmåga att använda alkohol utan överdrifter. Detta är för deras del motivet till helnykterhet. De skall hjälpa och stödja varandra och gemensamt skapa förutsättningar för ett liv utan alkohol och utan alkoholfrestelser. De försöker därför bereda sig möjlighet att tillbringa fritiden tillsammans. De har föreningslokaler (klubblokaler), som står öppna för medlemmarna om möjligt alla kvällar och alla söndagar. De ordnar sammankomster med diskussioner och underhållning, särskilt på de »farligaste» dagarna, fredagar, lördagar och söndagar. Till bilden hör, att medlemmarna om möjligt inom organisationens ram skall ha utlopp för sitt behov av fritidssysselsättning. De ordnar själva med sina lokaler, snickrar, målar m. m., och på några orter har länkföreningarna skaffat sig egna sommarhem, som de inrett själva med mycket arbete och många omsorger.

Länk-idén innebär sålunda, att man inom rörelsen söker övertyga alkoholmissbrukaren om omöjligheten för honom att använda alkohol utan att skada vållas härigenom och därjämte komma tillrätta med hans fritidsproblem, bl. a. genom att ge honom till uppgift att hjälpa olycksbröder.

Länkarbetet har bedrivits med växlande framgång. Föreningar har bildats och lagts ner och tagits upp igen. Principen, att endast företvarande alkoholmissbrukare får tillhöra rörelsen, är väl i vissa avseenden en styrka men i andra en svaghet. F. n. synes ett fyrtiotal föreningar vara i verksamhet. Varje förening arbetar i stort sett självständigt, och rörelsen har ingen riksorganisation. Trots vissa organisatoriska svagheter i organisationen och en stundom framträdande benägenhet för oenighet och splittring — som bl. a. medfört, att på några orter flera föreningar bildats, som inte bara konkurrerat med utan bekämpat varandra — får rörelsen nu anses vara säkert förankrad.

Enligt de sakkunniga har länkföreningarna icke sällan haft att kämpa med ekonomiska bekymmer och lokalsvårigheter. De förra sammanhänger med att medlemmarna oftast är obemedlade personer eller personer med små inkomster, varför verksamheten icke såsom i Amerika kunnat finansieras genom medlemmarnas egna bidrag. På flera platser har länkföreningarna av de kommunala myndigheterna erhållit hjälp med lokaler och jämväl ekonomiska bidrag, vilket ofta blivit en förutsättning för deras existens och arbete. Därjämte utgår fr. o. m. budgetåret 1952/53 ett statsanslag med 5 000 kronor per år vilket utbetalas genom socialstyrelsen. Detta anslag har hittills huvudsakligen använts för bidrag av tillfällig natur till föreningar, som behövt hjälp till inköp av möbler och annan utrustning till sina lokaler. Nu utgående bidrag från stat och kommun är dock enligt de sakkunnigas mening icke tillräckliga för att säkra rörelsens existens.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är länkrörelsen en så värdefull tillgång i vårdarbetet med alkoholmissbrukare, att densamma bör uppmuntras från samhällets sida. Ett samarbete mellan länkrörelsen och den offentliga nykterhetsvårdens organ bör eftersträvas. Med hänsyn till rörelsens karaktär och inställning torde dock dess medlemmar i regel icke böra an-

vändas som övervakare eller eljest medhjälpare åt nykterhetsnämnd i direkt vårdarbete för nämndens räkning. Däremot bör sådana klienter inom nykterhetsvården, vilka synes lämpliga härför, sammanföras med representanter för länkföreningen och uppmanas att taga sin tillflykt dit. Ifråga om särskild hobbyverksamhet för personer med tendenser till alkoholmissbruk och oregelbundet levnadssätt i samband härmed fyller länkrörelsen otvivelaktigt en uppgift. Den torde emellertid lämpa sig endast för människor över ungdomsåldern. För ungdomarna vore frågan i stort sett ännu olöst.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts föreslår de sakkunniga, att anslaget till de olika länkorganisationerna höjes, förslagsvis till 25 000 kronor. Om verksamheten stabiliseras eller utökas, får man räkna med högre statsbidrag framdeles.

Yttranden.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande länkrörelsen har av det övervägande flertalet hörda myndigheter och organisationer tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Socialstyrelsen nämner, att frågan om ökat statligt stöd till länkrörelsen tidigare behandlats av utredningen angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Denna utredning hade upptagit sällskapet Länkarna såsom en sådan organisation utanför den egentliga nykterhetsrörelsen, vilken skulle kunna komma i åtnjutande av specialbidrag (s. k. stimulansbidrag) från det av utredningen föreslagna anslaget till upplysningsverksamhet bland speciella befolkningskategorier med högst 50 % av kostnaderna för viss särskild aktion för ökad nykterhet.

I likhet med de sakkunniga anser styrelsen, att flertalet länkorganisationer är förtjänta av statligt stöd. Styrelsen har också i sina anslagsäskanden för budgetåret 1954/55 föreslagit, att statens bidrag till dessa organisationer skulle höjas från nuvarande belopp, 5 000 kronor, till 10 000 kronor. Styrelsen har icke något att erinra mot att anslaget höjes till det av de sakkunniga föreslagna beloppet 25 000 kronor.

Enligt *nykterhetsnämnden i Malmö* råder det intet tvivel om att länkorganisationerna på många håll varit en god tillgång för nykterhetsvården. Någon möjlighet att skapa sig en uppfattning, vilken omfattning rörelsen nått, finnes emellertid knappast. Medlemmarna är enligt rörelsens principer anonyma, och på sina håll har man t. o. m. slopat medlemsavgifterna, vilka skulle kunna ge ett visst besked om organisationernas styrka. Det är emellertid riktigt, att länkrörelsen lyckats med en del — dock relativt sett ej särskilt många — vårdfall, där den officiella nykterhetsvården kommit till korta. Friktioner mellan länkrörelsen och nykterhetsvårdsorganen har emellertid ej kunnat helt undvikas. Inom länkrörelsen har tendenser funnits att göra organisationen till något slags alkoholmissbrukarnas fackförening, och det torde icke kunna förnekas, att ganska mycket missnöjesspridning beträffande nykterhetsnämnderna förekommit från detta håll. I en del fall

har det kunnat förmärkas, att klienter, som tidigare varit hyggliga och resonliga, efter inträde i länkförening intagit en negativ inställning till nämnden och dess tjänstemän. — Det stöd, som kan ges åt Länkarna, bör närmast bestå däri, att lokaler och för dessa erforderliga inventarier ställes till förfogande. Dylig hjälp har länkrörelsen erhållit på flera håll genom de kommunala myndigheternas medverkan. I den mån ytterligare hjälp skulle ges, torde emellertid en viss kontroll över medlens användning böra ske med hänsyn till den instabilitet, som rörelsen visat.

Länsstyrelsen i Norrbottens län upplyser, att inom länet tidigare icke funnits någon länkförening men att under år 1953 bildats en dylig i Luleå med omkring femton medlemmar, samtliga förutvarande alkoholistvårdsfall. Av dessa har en del varit mycket svärbemästrade, men efter föreningens bildande har dess medlemmar kunnat tills vidare avstå från sitt alkoholmissbruk. Föreningen har nu varit i verksamhet omkring 9 månader. Länkrörelsen synes länsstyrelsen vara en organisation, som är väl värd uppmuntran från statsmakternas sida. — Samma inställning präglar det yttrande, som avgivits av *länsnykterhetsnämnden i länet*.

Statskontoret — som hänvisar till det förslag i förevarande hänseende, som avgivits av utredningen angående stöd åt nykterhetsorganisationer m. m. — anser sig icke nu böra förorda en uppräknig av det för innevarande budgetår utgående bidraget till länkrörelsen.

Departementschefen.

Länkrörelsen är en i Sverige relativt ung företeelse, som ännu knappast fått någon större utbredning. Sistnämnda förhållande torde delvis sammanhänga med att rörelsens ekonomiska bärkraft är synnerligen svag; dess medlemmar är vanligen personer med ringa eller ingen inkomst. Medlemmarnas möjlighet att genom egna tillskott säkra rörelsens existens är därför i det närmaste obefintlig. Ett flertal länkföreningar har också under årens lopp nödgats nedlägga sin verksamhet. Ett fyrtiotal föreningar — med ett ovisst antal medlemmar — är dock alltjämt i funktion. I viss utsträckning åtnjuta de stöd från kommunalt håll, och från budgetåret 1952/53 har också staten lämnat bidrag. Det statliga understödet uppgår för innevarande budgetår till 5 000 kronor.

Oaktat de svårigheter, varmed rörelsen sålunda haft att kämpa, har den ådagalagt en livskraft som synes visa, att den fyller en uppgift. Den uppbäres även av en idé, som otvivelaktigt kan rymma en lösning i många svåra fall av alkoholmissbruk. Denna idé innebär, att den enskilde medlemmens svaghet jämväl är hans styrka, då denna svaghet sammanlänkas med andras och allvarlig uppsåt finnes att komma till rätta med svagheten. Länkrörelsen har också kunnat uppvisa vissa prov på framgång i sin verksamhet. Där den officiella nykterhetsvården kommit till korta, har länkrörelsen sålunda stundom kunnat ge ett tillfredsställande resultat. För det allmänna

framstår det därför som angeläget, att denna rörelse stärkes och vinner ytterligare utbredning.

Mot bakgrunden av det nu sagda har jag intet att erinra emot att staten i större utsträckning än f. n. stöder länkrörelsen. Nykterhetsnämndssakkunniga har föreslagit, att det statliga bidraget bestämmes till 25 000 kronor per år. Detta förslag har i stort sett godtagits vid remissbehandlingen. För egen del anser jag emellertid, att för nästa budgetår bidraget bör begränsas till 15 000 kronor. Av den vidare utvecklingen får bero, huruvida ytterligare ökning av statsbidraget framdeles finnes påkallad. Statsbidraget bör liksom hittills utbetalas av socialstyrelsen.

Anslaget bör i fortsättningen uppföras under rubriken Bidrag till Länkrörelsen.

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till Länkrörelsen* för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor.

V. SPECIALSJUKHUS OCH POLIKLINIKER FÖR ALKOHOLMISSBRUKARE.

Medicinska inslag i nykterhetsvårdsarbetet.

Det kan otvivelaktigt göras gällande, att nykterhetsvården redan f. n. inrymmer ett flertal moment, som har visst samband med allmän medicinsk vård. Sålunda innefattar alkoholistlagen ett antal stadganden, avsedda att tillgodose behovet av läkarmedverkan vid behandlingen av alkoholistfall. I lagen stadgas exempelvis, att läkare bör vara ledamot av nykterhetsnämnd (4 §). I länsnykterhetsnämnd skall bl. a. ingå en ledamot, som är läkare (9 §). För att rikta uppmärksamheten på önskvärldheten av att utnyttja den medicinska sakkunskapen i den öppna nykterhetsvården har bland de s. k. hjälpåtgärderna, som finns exemplifierade i 13 § alkoholistlagen, upptagits en anvisning till nykterhetsnämnderna att söka förmå vederbörande alkoholmissbrukare att rådfråga läkare och följa dennes föreskrifter eller att frivilligt söka vård å lämplig anstalt. Alkoholistvårdsutredningen har beträffande denna hjälpåtgärd påpekat, att med uttrycket »lämplig anstalt» även torde avses sjukhus. Utredningen nämner, att i viss omfattning alkoholmissbrukare också behandlats å kropps- och sinnessjukhus. Som förutsättning för att sluten vård skall kunna komma till stånd föreskrives i alkoholistlagen vidare, att den person, vars vård å alkoholistanstalt är ifrågasatt, undersökts av läkare; ansökning om tvångsintagning (18 §) — liksom för övrigt även ansökan om frivilligt inträde å alkoholistanstalt (50 §) — skall följas av läkarbetyg, avfattat i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade anvisningar. Sådan läkarundersökning är emellertid tämligen summarisk och avser främst att utröna om den vårdbehövande

är smittosamt sjuk eller om hans tillstånd kräver vård å sinnessjukhus. Sjukdomsfall mottages i regel ej å alkoholistanstalterna.

Enligt särskilda för de erkända alkoholistanstalterna meddelade föreskrifter skall vid erkänd alkoholistanstalt finnas anställd en läkare, vars lämplighet godkänts av socialstyrelsen. Denne bör helst äga psykiatrisk utbildning. Han skall svara för hälso- och sjukvården vid anstalten, som han är skyldig besöka å de tider anstaltsstyrelsen bestämt, dock minst en gång i månaden samt dessutom så ofta som påkallas.

De å allmän alkoholistanstalt intagna skall så snart lämpligen kan ske efter intagandet undersökas av anstaltsläkaren, som har att i den över resp. vårdtagare förda journalen införa noggranna anteckningar över vad som iakttagits vid undersökningen.

I detta sammanhang må vidare nämnas, att — enligt vad alkoholistvårdsutredningen inhämtat — någon speciell undervisning rörande alkoholfrågan eller sjukdomstillstånd framkallade genom eller sammanhängande med alkoholmissbruk icke bedrivs vid våra medicinska lärosäten. Alkoholistproblemet beröres i viss omfattning i ämnena farmakologi och psykiatri men undervisningen rörande detta problem är helt oreglerad och därför uteslutande beroende på vederbörande lärares personliga intresse. Alkoholistvårdsutredningen konstaterar, att blivande läkare således i regel ej får någon särskild undervisning rörande alkoholmissbruket och dess medicinska aspekter.

Nykterhetsvårdsklientelet ur medicinsk synpunkt.

I ett särskilt avsnitt har alkoholistvårdsutredningen uppehållit sig vid spørsmålet, huruvida alkoholismen är att betrakta som en form av vanart eller som en sjukdom. Till besvarande härav har utredningen bl. a. låtit verkställa en undersökning av den medicinska beskaffenheten av klientelet på alkoholistanstalterna. Utredningen har därvid förhört sig hos anstaltsföreståndarna om antalet interner, vilka viss angiven dag (6 november) år 1946 var så sjuka — eller abnorma — att de icke borde vårdas å anstalt av sedvanlig typ, emedan behov av vård å medicinskt ledd specialanstalt förelåg. Svaren å den utsända enkäten uppvisade följande bild av läget.

Av nyss angivna dag å dessa anstalter närvarande 892 vårdtagare var sammanlagt 291 i behov av sådan vård eller ca 33 % (27 % på grund av övervägande psykiska symtom och 6 % på grund av kroppsliga). Av de personer, som nämnda dag var inskrivna å anstalterna men av olika anledningar frånvarande, var dessutom minst 85 i behov av på ovan angivet sätt karakteriserad specialvård. Utredningen anmärker, att i uttalandena från de olika anstalterna både terminologien vid olika sjukdoms- och abnormtillstånd redovisning och bedömningsgrunderna starkt varierar. På grund härav torde de angivna siffrorna endast innebära en grov uppskattning av antalet sjuka och abnorma bland anstaltsklientelet eller böra uppfattas som minimisiffror. De i svaren ingående diagnoserna innefattade en mångfald olika sjukdomsgrupper.

Utredningen har dessutom låtit genom en särskild, till utredningen knuten expert—legitimerade läkaren C. Åmark—utföra en socialpsykiatrisk undersökning av ett visst antal av ett genomsnitt anstaltsklienter. Denna undersökning genomfördes våren 1947 och gav vid handen, att av 100 undersökta manliga vårdtagare endast 23 var kroppsligt friska och utan defekter. Om man därtill lägger dem, som utan andra sjukdomssymtom besvärades av tremor, var 35 »friska» i kroppsavseende. Den psykiska undersökningen av dessa 100 fall utvisade, att olika former av psykopati samt benägenhet för insufficienstag tillstånd på grund av konstitutionell särprägel eller i vissa fall på grund av lesionella tillstånd efter skullskador, infektionssjukdomar m. m. är vanliga bland anstaltsklientelet.

Till det sålunda framkomna undersökningsresultatet har utredningen fogat den kommentaren, att det givetvis även bland normalbefolkningen förekommer sjukdomar och abnormiteter av samma slag, som påträffats hos anstaltsklientelet. Det vore dock enligt all erfarenhet i hög grad sannolikt, att frekvensen av sådana anomalier icke vore så hög som bland det undersökta klientelet på alkoholistanstalterna.

Utredningen påpekar, att anstaltsklientelet givetvis icke är att betrakta som representativt för hela den grupp individer, varmed den nutida alkoholistvården är sysselsatt. Den största gruppen av alkoholistvårdens klientel behandlades ju utanför anstalterna, ofta icke utan framgång med enbart miljösanerande och psykologiskt-pedagogiska medel, vilket talade för att det relativa antalet »sjuka» missbrukare inom denna grupp icke vore så högt som inom anstaltsgruppen. Det vore dock påfallande — tillfogar utredningen — att många bland alkoholmissbrukarna i gemen visade tecken på sjukdom eller abnormitet, en iakttagelse som även lekmannen inom alkoholistvården ofta på senare år gjort.

Utredningen anser sig sålunda kunna konstatera, att åtminstone grövre alkoholmissbrukare i stor utsträckning består av fysiskt eller psykiskt icke normala personer (hjärt-, lever- och magsjukdomar, reumatiska åkommor, neuriter etc. å ena och psykopatier, hjärnskador, defektläkta schizofrenier, alkoholdemenser, svaghetstillstånd i samband med åldrande o. s. v. å andra sidan). I många fall kunde dylika sjukdomstillstånd vara en direkt och typisk följd av alkoholmissbruket, även om det vore svårt att närmare klarlägga den roll missbruket spelat vid sjukdomsförloppet. Alkoholmissbruk kunde ju f. ö. giva upphov till specifika, klart alkoholbetingade sinnessjukdomar av lättare eller svårare art (komplicerade rustillstånd, delirium tremens, alkoholhallucinos, Korsakows psykos etc.) eller av sådant missbruk direkt eller av den sociala missanpassning, som åtföljde missbruket, framkallade neurostillstånd. Vissa observerade fall av oemotståndligt alkoholbegär eller *alkoholhunger* visade så abnorma drag, att de utan tvekan måste uppfattas som sjukdomsfall. Men även alkoholmissbrukare i gemen — således icke endast de grövre fallen — vore ofta sjuka eller abnorma personer, antingen deras alkoholmissbruk betingades av psykisk eller fysisk underutveckling, felskapning eller sjukdom av något slag eller de genom sådant missbruk blivit sjuka eller felutvecklade.

Alkoholistsvårdsutredningens förslag.

För utredningen har det framstått som en angelägen uppgift att i olika hänseenden stärka det medicinska inflytandet på nykterhetsvårdsarbetet. Åtskilliga av de förslag utredningen framlagt låter sig förklara av angivna målsättning. Som exempel kan nämnas förslagen, att tjänsteläkare skall vara skyldig att närvara vid sammanträde med sådan nykterhetsnämnd, som saknar läkarledamot, och att länsstyrelse vid handläggning av ärenden angående tvångsbehandling skall förstärkas med ett antal sakkunniga, varav en skall vara läkare. Beträffande dessa — och vissa andra i enahanda syfte framförda förslag — torde få hänvisas till propositionen med förslag till lag om nykterhetsvård (nr 158). Vad som här skall upptagas till behandling är främst förslaget, att ett antal specialsjukhus för alkoholister skall inrättas.

En grundtanke i utredningens förslag är, att behandlingen av alkoholmissbrukare skall ytterligare differentieras och som regel även innefatta medicinsk vård. Sådan vård skall enligt utredningen bl. a. kunna meddelas vid de psykiatriska kliniker vid länslasaretten, som avses undan för undan skola tillskapas; utredningen tänker sig närmast, att dessa kliniker skall mota de mera godartade fallen. För vissa komplicerade missbruksfall räknar utredningen med att den planerade psykopatvården skall stå öppen. Utredningen föreslår även en viss utbyggnad av sjukhusvården inom anstaltsväsendet — förslag som delvis redan realiserats.

Utredningen anser emellertid icke de nu i korthet nämnda vårdmöjligheterna vara tillräckliga för att lämna den medicinska synpunkten vid samhällets verksamhet för alkoholistproblemets lösning det utrymme, som bör tillkomma den, detta bl. a. därför att på alkoholismen mera speciellt inriktad medicinsk-psykiatrisk behandling och forskning icke torde kunna anordnas i önskvärd omfattning vid övriga befintliga eller föreslagna vårdställen. Det är i detta förhållande som förslaget om inrättandet av särskilda alkoholistsjukhus söker sitt stöd. Utredningen erinrar, att redan i direktiven för densamma omnämnts, att frågan om inrättandet av ett specialsjukhus för alkoholmissbrukare på senare år blivit aktuell, främst på grund av ökad insikt om alkoholmissbrukets samband med även kroppsliga och själsliga rubbningar. Ett specialsjukhus skulle — yttrar utredningen — enligt direktiven ha till uppgift att bereda 1) *vård* åt vissa slag av alkoholmissbrukare och att vara 2) *diagnostisk central* för hela den slutna vårdorganisationen. Sjukhuset skulle vidare tjänstgöra som 3) *centralt institut för vetenskaplig forskning* rörande alkoholismen och för 4) *klinisk undervisning* i fråga om sjukdomstillstånd i samband med alkoholmissbruk.

Utredningen har — efter prövning av spörsmålet — kommit till den slutsatsen, att speciella *alkoholistsjukhus* med i direktiven angivna fyra huvuduppgifter bör anordnas så snart detta låter sig göra. Med hänsyn till angelägenheten av att förvärva och tillgodogöra sig praktiska erfarenheter av verksamhet vid ett sådant specialsjukhus föreslår utredningen, att *ett* statligt sjukhus av detta slag anordnas i Stockholm såsom en första etapp på vägen

till en medicinsk vårdorganisation för alkoholmissbrukare om sammanlagt *fyra* sjukhusenheter. Då dessa specialsjukhus borde begagnas även för utbildningsändamål — utredningen förutsätter, att även viss föreslagen undervisning för läkare rörande alkoholistproblemet i sinom tid förläggas till dessa sjukhus — torde de böra uppföras i de städer, där medicinsk undervisning bedrivs, och i nära anslutning till andra undervisningskliniker. Sålunda borde ett alkoholistsjukhus inrättas i Stockholm, om möjligt förlagt till karolinska sjukhusets område, ett i Lund och ett i Göteborg. Denna förläggning av sjukhusen vore motiverad även därav, att de flesta alkoholmissbrukarna syntes befinna sig i Stockholm, Göteborg och Malmö. Det fjärde sjukhuset torde dock böra förläggas till den plats, dit det av den s. k. norrlandskommittén förordade centralsjukhuset komme att förläggas (enligt kommitténs förslag Umeå; jfr SOU 1947: 70, s. 81). Då den sålunda föreslagna sjukhusorganisationen färdigbyggets, borde sådana fall av alkoholmissbruk, vilka krävde sluten vård, i regel först intagas å dylikt alkoholistsjukhus. Undantag härifrån borde dock uppenbarligen medgivas för alkoholmissbrukare, som tidigare varit föremål för undersökning av speciellt sakkunnig läkare och därför kunde anses tillfredsställande klarlagda ur medicinsk synpunkt. Intagandet å sjukhuset borde kunna ske tvångsvis genom förordnande av vederbörande länsstyrelse eller på egen ansökan enligt lagen eller på egen begäran efter sjukhuschefens beprövande vid sidan om lagen. Sistnämnda intagningsform vore motiverad med hänsyn till önskvärldheten av att den som önskade er-hålla medicinsk behandling för sitt alkoholmissbruk under diskretion och ställde sig lojal mot den behandlande läkaren och sjukhuset också skulle kunna få sådan behandling under dessa villkor. Ur juridisk synpunkt skulle alltså alkoholistsjukhuset till den del Kungl. Maj:t fastställde intaga ställningen som allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, till vilken platsanvisning för vårdfall, som skulle intagas enligt lagen, skulle meddelas av socialstyrelsen. Denna myndighet borde efter läkarens hörande också ha att besluta om överflyttning från sjukhuset till alkoholistanstalt av sådana vårdfall, som intagits enligt lagen och krävde fortsatt sluten vård men i annan form än å sjukhus.

Utredningen uppskattar — efter vissa i betänkandet närmare redovisade beräkningar (s. 109 ff) — behovet av vårdplatser för hela landet till 200 å 300. För det första specialsjukhusets del anser utredningen att antalet vårdplatser icke bör sättas högre än 82. Utredningen har då räknat med en genomsnittlig vårdtid å sjukhuset av omkring 1—2 månader, vilken tid torde vara tillräcklig för en fullständig undersökning av en patient ur somatisk och psykiatrisk synpunkt samt för viss specialbehandling. Omsättningen kunde då hållas vid 700 å 800 patienter om året å detta sjukhus, för vilket platsantalet beräknats jämväl med hänsyn till det patientantal, som en överläkare vid ett sjukhus med så stark omsättning av patienter kunde förut-sättas medhinna.

Om den mera detaljmässiga planläggningen av sjukhuset — vilken på utredningens begäran och efter dess anvisningar utarbetats av centrala sjukvårdsberedningen¹ — anför utredningen.

Sjukhuset kan lämpligen byggas med 4 vårdavdelningar om 17 patienter å varje avdelning (jfr förslagsritningar å s. 112—113 i betänkandet). Denna storlek av vårdavdelning har visat sig särskilt lämplig vid psykiatriska lasarettsavdelningar. Behovet av enkelrum är mycket stort, varför 7 enkelrum å varje avdelning böra finnas, därav ett av isoleringskaraktär. I övrigt kan vårdavdelningen bestå av 3 tvåmansrum och 1 fyrmansrum. Å varje avdelning skall finnas ett mindre undersöknings- och behandlingsrum samt dagrum, matrum och rökrum. Förutom dessa 4 vårdavdelningar bör finnas en mindre vårdavdelning med 14 platser, vilken kan användas som privatavdelning eller för mera ömtåliga patienter. Den skall helt bestå av enkelrum.

Poliklinikbyggnaden, som bör vara direkt ansluten till vårdavdelningarna, skall i nedre hallen ha mottagningslokaler med väntrum, expeditioner för läkare, kuratorer och skrivbiträden. Här bör även finnas ett mindre rutinlaboratorium.

En trappa upp i poliklinikbyggnaden inrättas forskningslaboratorier med såväl större som mindre rum samt särskild expedition för klinisk laborator.

Två trappor upp i poliklinikbyggnaden är rumsavdelningen med 14 platser planerad.

Tre trappor upp i poliklinikbyggnaden anordnas föreläsningssal, bibliotek samt ett större rum för sociolog (statistiker) med biträde.

Suterrängvåningen under vårdavdelningarna avses för undersöknings- och behandlingsrum. Här skola sålunda finnas undersökningsrum för ekg- och hjärtfunktionsundersökning, rum för eventuell aversions- och elchockbehandling, rum för fysikalisk terapi samt ett par rum för sysselsättningsterapi.

Beträffande frågan, hur sjukhuset personellt bör utrustas, erinrar utredningen, att alkoholistproblemet vore ett sammansatt problem — rymmande medicinskt-biokemiska, psykologiskt-psykiatriska och sociala aspekter. Erfarenheten gäve vid handen att alkoholmissbrukaren i första hand manifesterade psykiska symtom och visade social missanpassning. De läkare, som under årens lopp sysslat med alkoholistproblemet, hade mest varit psykiatrici. Det syntes därför utredningen uppenbart, att alkoholistsjukhuset borde förestås av en psykiater som överläkare. Beträffande personalutrustningen i övrigt anför utredningen.

Med hänsyn till den stora vikt, som måste tillmätas den biokemiska forskningen på området, bör även en läkare med biokemisk skolning finnas anställd och föreslås därför inrättandet av en klinisk laborator med invärtesmedicinsk och kemisk laboratorieutbildning. Vidare bör det viktiga sociala och socialstatistiska forskningsarbetet möjliggöras genom anställande av en kvalificerad, vetenskapligt utbildad sociolog med ett biträde.

Antalet underläkare bör vara tillräckligt stort för att det löpande arbetet och behandlingen skall kunna skötas tillfredsställande. Vid psykiatriska lasarettsavdelningar räknar man i medeltal med en underläkare på 15—20 vårdplatser. Då arbetet här närmast kan jämföras med arbetet på en psykia-

¹ Såsom medicinsk rådgivare vid planläggningen av sjukhuset har utredningen anlitat professorerna Torsten Sjögren och Hilding Berglund, varjämte docenten Leonard Goldberg lämnat vissa informationer rörande medicinska vårdmöjligheter för alkoholmissbrukare i U. S. A.

trisk klinik, synes därför vara rimligt med minst fyra underläkare, ett antal som sannolikt snart måste ökas särskilt med hänsyn till poliklinikarbetet. Polikliniken bör förestås av en särskild läkare med hög kompetens. Dessutom böra å polikliniken tjänstgöra en översköterska och en kurator, varjämte en kurator erfordras för de ineliggande patienterna.

Varje vårdavdelning om 17 (resp. 14) platser bör ha en översköterska och en assistentsköterska, varjämte erfordras avlösare för dessa. Behandlingsavdelningen kräver likaså en översköterska och slutligen behövs en nattöversköterska. Dessutom erfordras biträdespersonal.

Laboratoriepersonalen bör förutom av laboratorn bestå av två laboratorie-sköterskor och två laboratoriebiträden med utbildning i kemi. Dessutom böra finnas två städerskor.

Kostnaderna för uppförande av det första alkoholistsjukhuset har av utredningen uppskattats till 1 850 000 kronor. Utrustningen har beräknats belöpa sig till 458 920 kronor samt de årliga lönekostnaderna till i runt tal 346 000 kronor. Beräkningarna baserar sig på ett penningvärde, som var rådande före 1948. Med dagens penningvärde torde byggnadskostnaderna samt kostnaderna för sjukhusets utrustning — enligt av centrala sjukvårdsberedningen under hösten 1953 gjorda beräkningar — kunna uppskattas till 3 050 000 resp. 574 000 kronor.

Annu ett förslag, syftande till en intensifiering av den medicinska vården av alkoholmissbrukare, skall här upptagas till behandling. Förslaget innebär, att staten genom ekonomiskt stöd skall medverka till tillkomsten av särskilda polikliniker för dylika missbrukare. Utredningen anför härom närmare, att tanken på anordnande av sådana kliniker på senare år vunnit ökad aktualitet. Efter att ha nämnt, att särskilda alkoholistpolikliniker på vissa håll redan kommit till stånd, yttrar utredningen, att den viktigaste uppgiften för dessa kliniker torde vara konsultation och öppen behandling eller förmedling av medicinsk specialvård i sådana fall, då vederbörande alkoholmissbrukare själv önskade behandling men icke ville vända sig till nykterhetsnämnden för att erhålla sådan.

Att döma av de gynnsamma erfarenheterna av hittills gjorda försök med medicinska hjälpstationer av förevarande slag har det synts utredningen som om dessa skulle kunna göra värdefulla insatser, då det gällde att diagnostisera och behandla eller förmedla medicinsk vård åt alkoholmissbrukare. De torde också kunna anordnas under tämligen enkla yttre betingelser, om blott någon sakkunnig och lämplig läkare kunde ställas till förfogande. Kunde en rad sådana särskilda polikliniker upprättas på olika håll i landet, torde enligt utredningens uppfattning ett icke ringa antal alkoholmissbrukare komma att giva sig till känna, vilka nu anonymt belastade t. ex. enskilda familjers eller samhällets ekonomi och vilka måhända först i ett hopplöst stadium av alkoholism bleve kända av vederbörande offentliga nykterhetsvårdsorgan. Utredningen anser idén med medicinska undersöknings- och hjälpställen av här förevarande karaktär så värdefull, att länsnykterhetsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder, som icke tillhör länsnämnds verk-

samhetsområde, bör kunna erhålla medel ur särskilt anslag för att upprätta och driva sådana relativt enkelt utrustade medicinska utrednings- och hjälporgan. Dessa borde endast anordnas provisoriskt i avvaktan på tillkomsten av psykiatriska lasarettavdelningar, vilka i framtiden torde komma att tillgodose behovet av poliklinisk undersökning och behandling av alkoholmissbrukare.

Utredningen har uppskattat kostnaderna för drift i länsnykterhetsnämndernas regi av förslagsvis 20 polikliniker — beräknat efter 5 000 kronor per år och poliklinik — till 100 000 kronor.

Remissyttrandena.

Förslaget att inrätta särskilda alkoholistsjukhus har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det alldeles övervägande flertalet remissinstanser. I några yttranden har emellertid givits uttryck åt den åsikten, att det vore tillfyllest med *ett* sjukhus, varvid i allmänhet avses, att den medicinska vården i övrigt skulle bedrivas vid smärre avdelningar, anslutna till centrallasaretten. Några remissinstanser — dock endast ett fåtal — har mer eller mindre bestämt uttalat sig för att sjukhusvården av alkoholmissbrukare huvudsakligen borde förläggas till de psykiatriska klinikerna vid länslasaretten; med denna ståndpunkt har man i något fall avstyrkt inrättandet av alkoholistsjukhus.

Socialstyrelsen betecknar förslaget som det viktigaste av de olika förslag, som syftar till att tillgodose behovet av medicinsk vård av alkoholmissbrukare. Styrelsen anmärker emellertid på beteckningen »sjukhus» och föreslår i stället benämningen »sjukavdelning» såsom varande mer adekvat. Den primära uppgiften för dylika avdelningar vore — framhåller styrelsen — att ge akutbehandling och verkställa medicinsk-psykiatrisk utredning av sådana fall, som enligt nykterhetsvårdsmyndigheternas mening erfordrade en längre tids omhändertagande i slutet vård, men därjämte även att i den mån plats-tillgången så medgäve lämna motsvarande behandling och utredning i fråga om andra akuta fall av alkoholmissbruk, där vederbörande av egen drift sökte vård. Det vore nämligen med tillfredsställelse som styrelsen konstaterade, att intagande å sjukavdelning skulle kunna ske även vid sidan om lagen d. v. s. av helt frivilliga vårdsökande. Det vore att hoppas, att många alkoholmissbrukare, som skyggade för den sociala nykterhetsvården, skulle komma att underkasta sig medicinsk behandling för sin svaghet, när dessa avdelningar kommit till stånd. — En annan viktig uppgift bleve den vetenskapliga forskningen rörande alkoholismens orsaker och botemedel. Sjukavdelningarna torde härigenom kunna komma att spela en mycket betydelsefull roll för en framgångsrik kamp mot alkoholismen. Den föreslagna utrustningen med personal och apparatur vid avdelningarna syntes väl ägnad att skänka dem förutsättningar för att upptaga och effektivt bedriva det på detta område mycket försummade forskningsarbetet.

För *svenska landstingsförbundet* framstår forskningsuppgiften som den

betydelsefullaste. Genom att verklig forskning rörande alkoholismen komme till stånd, vore det enligt förbundets mening möjligt att ernå större klarhet i fråga om alkoholismens orsaker och den lämpligaste behandlingen av alkoholsjukdomarna. Utan en intensifierad forskningsverksamhet på detta område torde utsikterna till ett framgångsrikt bekämpande av alkoholismen vara relativt begränsade. *Nyktterhetsnämnden i Karlskoga* uttalar förhoppningen, att — även om åtskilliga alkoholister måste betraktas som obotliga — man med bättre rustade sjukhus och framför allt större kunskaper om alkoholismens natur skall kunna varaktigt bota långt flera alkoholskadade personer än vad nu är fallet.

Också *medicinalstyrelsen* ger tillkänna en klart positiv inställning till förslaget. Styrelsen framhåller särskilt vikten av att sjukhusen ej blir fristående utan kommer att ingå i redan befintliga eller planerade sjukhus såsom specialavdelningar, en anordning, som synes styrelsen naturlig såväl med hänsyn till att deras särart så litet som möjligt borde markeras utåt som med hänsyn till önskvärdheten av att ett intimt och lätt samarbete med sjukhusets övriga specialavdelningar åvägabragtes. *Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund* ger uttryck åt liknande synpunkter. På grund av det nödvändiga samarbetet med andra medicinska specialiteter bör sjukhusen enligt fakultetens mening ingå i större sjukhuskomplex och icke göras helt självständiga. Härigenom torde också frågan om kliniska laboratorer lättast kunna lösas; ehuru det ur forskningssynpunkt kunde vara önskvärt att alkoholistsjukhuset förfogade över egen laborator, kunde nämligen svårigheter befaras uppstå med hänsyn till det begränsade antal färdigutbildade laboratorer som nu funnes. — Det av medicinalstyrelsen uttalade önskemålet, att sjukhusens särprägel ej alltför tydligt bleve markerad utåt, understrykes jämväl i de yttranden, som avgivits av *styrelsen för statens alkoholistanstalt i Väster-vik* samt *nyktterhetsnämnden därstädes*. I nämnda båda yttranden hemställes sålunda, att specialsjukhusens karaktär ej utmärkes genom deras namn eller på annat sätt. Lämpligast torde därför vara, att sjukhusen inordnas i större sjukhuskomplex.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala ställer sig något skeptisk till förslaget men vill dock ej motsätta sig detsamma. Fakulteten nämner, att inom fakulteten den meningen kommit till uttryck, att den sjukvård och det vetenskapliga forskningsarbete, som avsåges med förslaget med större fördel skulle kunna bedrivas på de invärtesmedicinska och psykiatriska avdelningarna vid länslasaretten, sedan sjukvården på dessa områden blivit i erforderlig grad utbyggd. Vårdbehovet för det mera akuta alkoholistmaterialet syntes emellertid vara mycket stort och torde knappast f. n. kunna tillgodoses på de nyssnämnda lasarettavdelningarna.

Svenska läkaresällskapet anser det befogat, att man samlar erfarenheter från ett sjukhus, innan organisationen utbygges med de övriga sjukhusen. Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* torde de föreslagna alkoholistsjukhusen i regel icke kunna hänföras till de allra mest angelägna sjukvårdsbehoven.

Andra sådana behov pockade f. n. på sin lösning. Det vore dock önskvärt, att åtminstone något av sjukhusen komme till stånd inom den närmaste framtiden. För *länsnykterhetsnämnden i Västerbottens län* framstår förslaget såsom synnerligen beaktansvärt. Även om svårigheterna att inleda och successivt utbygga den medicinska verksamheten inom nykterhetsvården icke finge underskattas, vore det dock nödvändigt — understryker länsnämnden — att i första hand specialsjukhuset i Stockholm inrättades utan tidsutdräkt. *Svenska landstingsförbundet* har heller intet att erinra mot att ett statligt alkoholistsjukhus uppföres i Stockholm i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Men förbundet framhåller samtidigt att frågan om vårdens ytterligare utbyggnad bör anstå till dess säkrare erfarenhet vunnits angående vårdbehovets storlek.

Direktionen för karolinska sjukhuset intar en avvisande hållning till den av utredningen som en möjlighet framförda tanken att det till Stockholm föreslagna sjukhuset förläggas till karolinska sjukhusets område. Direktionen nämner, att till detta skulle förläggas icke blott en pediatrik klinik, vars uppförande redan påbörjats, utan även en reumatikerklinik och en lungklinik. Därjämte måste plats reserveras för en neurologisk och en neurokirurgisk klinik, som borde vara färdiga att tagas i bruk 1960, då serafimerlasarettet enligt träffat avtal skulle övertagas av Stockholms stad och därvarande neurologiska och neurokirurgiska kliniker komme att nedläggas. Sjukhusets område bleve därmed fullt utnyttjat, och det kunde t. o. m. sättas i fråga, om detsamma gäve tillräckligt utrymme för samtliga nu omnämnda kliniker. Även om alkoholistvården i ökad omfattning borde ingå i läkarutbildningen och göras till föremål för medicinsk forskning, syntes det för detta ändamål icke vara behöfligt att förlägga de föreslagna alkoholistsjukhusen inom undervisningssjukhusens områden. Det alkoholistsjukhus, som enligt utredningens förslag skulle förläggas till Stockholm, syntes direktionen lämpligen kunna anslutas till något av de sjukhus, som tillhörde Stockholms stad. — Tanken att alkoholistsjukhusen icke nödvändigtvis bör förläggas till undervisningssjukhusen omfattas synbarligen icke med gillande av *medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala*, som betonar vikten av att kontakt upprätthålles med vetenskapsmän på angränsande områden.

Fakulteten är emellertid kritisk i ett annat avseende. Den förmenar nämligen, att någon mera ingående beräkning angående behovet av vårdplatser, särskilt för mer akuta fall av alkoholsjukdom, icke föreläge, varför en statistisk utredning härom skulle vara önskvärd. *Sjukhusdirektionen i Göteborg* ifrågasätter, om icke 60 å 65 platser vore ett tillräckligt platsantal vid ettvarit av sjukhusen; man kunde nämligen räkna med att de psykiatriska klinikerna komme att få betydande möjligheter att öva vård av de alkoholskadade. I motsatt riktning uttalar sig *nykterhetsnämnden i Hälsingborg*, som anser utredningen varit väl optimistisk, då vårdplatserna beräknats till endast 200 å 300.

Bland de myndigheter, som redan nu anser sig kunna fastslå behovet av

alkoholistsjukhus till allenast ett, må nämnas *sjukhusdirektionen i Malmö*, som till skäl för sin ståndpunkt bl. a. anför.

Enligt det föreliggande förslaget skulle dessa sjukhus tjäna fyra ändamål: diagnos, vård, vetenskaplig forskning och klinisk undervisning. Det är svårt att förstå, varför icke den diagnostiska skicklighet och de tekniska diagnostik-möjligheter skulle anses vara tillfyllest, vilka måste vara tillfinnandes vid de blivande psykiatriska lasaretsklinikerna med deras specialutbildade läkare och tillgång till samråd med vederbörande lasarets övriga specialavdelningar. De diagnostiska möjligheterna måste till och med i ett visst avseende vara sämre vid ett centralt sjukhus. I den psykiatriska diagnosen ingår som en viktig och oundgänglig del upptagandet av objektiv anamnes, d. v. s. beskrivning lämnad av den sjukes omgivning. Möjligheten till upplysande personliga samtal med de anhöriga har här i Malmö alltid ansetts som en stor tillgång. Den bortfaller vid det centrala sjukhuset. Även under sjukhusvistelsen och vid utskrivningen innebär det en given fördel, att sjukhuset ligger i den sjukes hemort.

Att vården på ett centralt sjukhus skulle bli bättre än på en psykiatrisk klinik är ett antagande, som väl ingen på allvar vågar göra. Tvärtom måste sjukhusets belägenhet långt från den sjukes hemort utan tillgång till intim kontakt med hans anhöriga för läkare och kuratel utgöra ett hinder i verksamheten.

Att den kliniska undervisningen skulle kräva dessa centrala sjukhus synes icke övertygande hava påvisats. Denna undervisning sker, synes det, lämpligast vid de medicinska högskolornas psykiatriska kliniker i naturlig anknytning till annan undervisning.

Vad till sist centralsjukhusens verksamhet som forskningscentraler beträffar, så är denna det av de fyra motiven till förslaget om dessa sjukhus, som förefaller mest rimligt. En väl utrustad forskningscentral för den eminent viktiga alkoholfrågans allsidiga utredning vore naturligtvis en nyttig institution. Givetvis kan det aldrig bli behov av mera än en sådan central. Det synes emellertid som om ett sådant institut lämpligast bleve fristående, med anknytning till karolinska institutet med dess teoretiska institutioner och till karolinska sjukhusets psykiatriska klinik och Stockholms nykterhetsnämnd med dess kuratel och olika vårdhem, vilka båda sistnämnda institutioner komma att kunna tillgodose alkoholforskningsinstitutets behov av undersökningsfall, så att dessa ej behöva på ett för utredning och vård olyckligt sätt transporteras från sina hemorter.

I stort sett enahanda synpunkter utvecklas i ett av *överläkaren vid psykiatriska kliniken å Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg* B. J. Lindberg avgivet utlåtande, vilket fogats till det av sjukhusdirektionen i Göteborg avlätna yttrandet. Enligt dennes mening vore det säkerligen tillräckligt att ett specialsjukhus inrättades och detta främst med hänsyn till forskningsuppgifterna. De uppgifter, som skulle ombesörjas av tre ytterligare sjukhus, kunde mycket väl övertagas av de psykiatriska lasaretsavdelningar, som i sinom tid komme att inrättas. I utlåtandet anges som närmare motiv för den intagna ståndpunkten bl. a., att alkoholistproblemet ej kunde frikopplas från psykiatrin i övrigt samt att det vore mycket osannolikt, att man kunde få kvalificerade läkare, som ägnade sig åt problemet. Ännu ett skäl vore, att många patienter utan tvekan av psykologiska, konventionella och sociala skäl skulle draga sig för att söka den vård, som alkoholistsjukhusen komme att erbjuda. Många

personer, som befunde sig i alkoholismens begynnelsestadier, ville för egen och familjens skull undgå att stämplas som alkoholister, och på så sätt komme alkoholistsjukhusen att undandragas åtskilliga klienter, som kanske vore särdeles tacksamma ur vårdsynpunkt. På en psykiatrisk lasarettavdelning försvunne alkoholfallen bland andra patienter. — Det må här tilläggas, att sjukhusdirektionen för egen del tillstyrkt inrättandet av *fyra* alkoholistsjukhus.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län är av den uppfattningen, att det medicinska vårdbehovet för alkoholsjuka lämpligen bör tillgodoses genom erforderlig ökning av antalet psykiatriska kliniker. Ur forskningssynpunkt borde även *ett* alkoholistsjukhus ha en uppgift att fylla. Däremot vore länsnykterhetsnämnden tveksam beträffande lämpligheten av att upprätta flera sådana sjukhus, där endast alkoholsjuka skulle vårdas. Nämnden utginge därvid ifrån synpunkten, att dessa sjukhus skulle upprättas bl. a. i syfte att stimulera de alkoholsjuka att frivilligt söka vård samt att man kunde räkna med att detta lättare skulle ske, om de hade möjlighet att lägga in sig på ett sjukhus än om intagandet skulle äga rum på vårdhem av annan art. Om emellertid alkoholistsjukhusen, vilket ju vore meningen, endast skulle mottaga alkoholsjuka personer, skulle denna deras karaktär snart bli känd och därmed skulle motvilja mot att söka sådan sjukhusvård säkerligen infinna sig. Mera skyddade för utomståendes intresse skulle de alkoholsjuka vara, om de kunde omhändertagas å de psykiatriska klinikerna tillsammans med andra patienter, naturligtvis under förutsättning att de ur medicinsk synpunkt kunde och borde vårdas på detta sätt. I huvudsak samma tankegångar utvecklas av *nykterhetsnämnden i Gävle*.

Vad beträffar *kostnaderna* för inrättandet av ett första alkoholistsjukhus anmäler *statskontoret* betänksamhet. Ämbetsverket påtalar, att kostnaderna uppgår till inemot 30 000 kronor per vårdplats, vilket torde utgöra en absolut toppsiffra inom den allmänna sjukvården, då inga ekonomilokaler eller personalbostäder inginge i planen. Det måste även beaktas, att bristen på sjukvårdspersonal gjorde det dubbelt angeläget att vid planeringen av nya sjukhus skapa sådana ekonomiska enheter, att överorganisation av läkar- och vårdpersonalen såvitt möjligt undvekes. Statskontoret förordar därför, att de uppgjorda ritningarna till nya sjukhus underkastas en ingående överarbetning under beaktande av såväl ekonomiska synpunkter som skäligen krav ur vårdsynpunkt. Häremot invänder *socialstyrelsen*, att de flerfaldiga uppgifter, som specialsjukhusen skulle fylla, med nödvändighet måste höja kostnaderna för dem i olika hänseenden. Nykterhetsvården hade hittills varit alltför snävt hållen i fråga om sina resurser och även högst rimliga krav på bättring härutinnan kunde därför vid ett flyktigt bedömande framstå såsom kraftigt tilltagna.

Byggnadsstyrelsen förklarar sig ej ha funnit anledning till erinran mot det framlagda förslaget till alkoholistsjukhus i Stockholm eller mot för det samma beräknad byggnadskostnad. Vid beräkningen hade förutsatts, att bygg-

naden, för vilken ingen särskild byggnadstomt utsetts, bleve nära ansluten till annan sjukhusanläggning, varför inga kostnader medtagits för eljest behövlige ekonomiutrymmen, värmecentral m. m. Kostnaderna för yttre arbeten och ledningskulvertar samt eventuellt erforderliga grundförstärkningsarbeten kunde icke på nuvarande stadium angivas.

Förslaget har avstyrkts av bl. a. *länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län*, som finner det mest lämpligt att det medicinska vårdbehovet av alkoholsjuka tillgodoses genom erforderlig utbyggnad av länslasarettens psykiatriska kliniker. Därigenom skulle diskretionskravet också på ett helt annat sätt kunna tillgodoses. Jämväl *nykterhetsnämnden i Växjö* anser det mindre tilltalande att på förslaget sätt koncentrera alkoholmissbrukare till större sjukhus, enär många vårdbehövande säkerligen skulle draga sig för att anlita denna vårdform av samma skäl, som de nu sökte undvika alkoholistanstalterna. I stället syntes det nämnden riktigare, att utbyggnad skedde av vårdmöjligheterna genom intagning av alkoholmissbrukare vid de blivande psykiatriska avdelningarna vid länslasarett.

I några yttranden har förslaget rörande formerna för intagning på specialsjukhusen kritiserats. Man har sålunda ansett det som mindre lämpligt, att alla sådana fall av alkoholmissbruk, vilka kräver slutenvård, i regel först skall intagas på specialsjukhus. Flera remissinstanser har dessutom förordat den ordningen, att intagning alltid skall ske frivilligt och således icke — som förslagits såsom huvudregel — efter förordnande om tvångsintagning av länsstyrelsen.

Kontrollstyrelsen — som dock obetingat ansluter sig till förslaget om en väsentlig utbyggnad av den medicinska nykterhetsvården — anmäler tvekan i förstnämnda hänseende. Styrelsen ifrågasätter nämligen, om det medicinska inslaget i denna vård bör erhålla en så dominerande ställning, att man borde sträva därhän, att alla fall av alkoholmissbruk, vilka kräver slutenvård, i regel först intages å alkoholistsjukhus. Även om det av utredningen undersökta anstaltsklientelet visade en relativt hög grad av sjuklighet, torde åtskilliga av de fall, där internering ifrågasattes, vara sådana, att en mera ingående diagnos genom inläggning på sjukhus knappast kunde anses erforderlig. En liknande betänksamhet röjes i det utlåtande av t. f. överläkaren vid alkoholistsvårdsavdelningen å S:t Eriks sjukhus J. Ehrensvärd, som åberopats av *sjukhusdirektionen i Stockholm*. Häri hälsas visserligen förslaget om inrättandet av specialsjukhus med stor tillfredsställelse, men det framställes som diskutabelt, om det verkligen skall vara behövt, att alla alkoholmissbrukare, som anses i behov av slutenvård, först undersökes å sådant sjukhus. En erfaren läkare kunde säkerligen i de flesta fall efter en tids poliklinisk observation av patienten bedöma vilken vårdform, som vore lämpligast för den alkoholskadade. Vårdplatserna å ett specialsjukhus finge väl anses alltför dyrbara för att beläggas med andra än särskilt svårdiagnostiserbara fall eller fall, som krävde särskild behandling.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet tvivlar på att utredningens tanke, att alkoholistsjukhusen skall fungera som sorteringscentraler för hela alkoholistvården, kan genomföras. Kollegiet erinrar, att liknande förhoppningar på sin tid hystes beträffande de psykiatriska klinikerna, vilka tänktes såsom diagnos- och sorteringscentraler för sinnessjukvården. Det hade dock visat sig, att klinikernas huvudsakliga uppgift blivit att undersöka och behandla lättare psykiska åkommor. Även för alkoholistsjukhusen måste man förutse en liknande utveckling. Sjukhusen borde i regel reserveras för sådana fall, som av läkare bedömdes vara tillgängliga för och i behov av specialbehandling.

Bland dem, som företräder uppfattningen, att intagning på alkoholistsjukhus endast bör ske på frivillighetens väg, må särskilt nämnas *direktören för alkoholistanstalten å Vennngarn*, vilken anser det vara en primär förutsättning för en framgångsrik behandling av en alkoholmissbrukare, att denne själv positivt medverkar däri. Även om bland de tvångsinternerade alkoholisterna funnes åtskilliga, som hade eller kunde bibringas nöjaktig insikt om sitt alkoholmissbruk och som även visade vilja att ändra sitt levnadsätt, dominerade dock — om icke genom sitt antal så dock genom sitt reaktionssätt — sådana tvångsinternerade, som spredde missnöje och misstämning omkring sig, därför att de ansåge sig orättvist berövade friheten. De psykologiska förutsättningarna för en framgångsrik behandling av patienterna på alkoholistsjukhus skulle säkerligen äventyras, om dit som regel skulle hänvisas alla tvångsinternerade, låt vara endast för en kortare tids undersökning och diagnostisering. Möjligheten att bereda diskret vård åt sådana som utom alkoholistlagen ville söka sig in på sjukhuset skulle också äventyras. I praktiken skulle det nämligen icke vara möjligt att hålla tvångsinternerade och frivilliga åtskilda. Det kunde befaras, att sjukhuset i det allmänna medvetandet snart skulle komma att jämföras med alkoholistanstalterna.

I yttrandet anföres vidare.

Vården å alkoholistsjukhus synes utan särskilda lagföreskrifter väl kunna infogas i vårdsystemet. Redan i 12 §, som avser hjälpåtgärder, anges att nykterhetsnämnden kan förmå alkoholmissbrukaren att rådfråga läkare och följa dennes föreskrifter eller att frivilligt söka lämplig vård, vartill givetvis sjukhusvård måste räknas. I de fall där hjälpåtgärder visat sig gagnlösa och tvångsintagning måste ifrågakomma, synes sjukhusvård lämpligen böra anordnas på det sättet, att anstånd med tvångsintagning beviljas på villkor att vederbörande underkastar sig sjukhusvård. Det kan förutsättas, att anstånd förenat med särskilda föreskrifter icke ifrågakommer utan den berördes medverkan. Alkoholmissbrukaren har sålunda här möjlighet att i viss mån välja sjukhuset i stället för alkoholistanstalt. Den normala psykologiska reaktionen torde i sådant fall bli, att alkoholisten känner sig tacksam för att han kommit till sjukhuset och därigenom undgått interneringen å alkoholistanstalt. Kan den vårdbehövandes egen medverkan icke erhållas till en sådan åtgärd synes det icke böra möta betänkligheter att införpassa honom till alkoholistanstalt. Förutsättningen härför är givetvis, att även alkoholistanstalterna — såsom utredningen föreslagit — utrustas med möjligheter att i viss utsträckning bereda medicinsk vård. I första hand torde vennngarnsanstalten

ifrågakomma i dylika fall. Skulle den å alkoholistanstalt intagne befinnas vara i behov av medicinsk utredning, vård eller behandling utöver den som kan meddelas å anstalten, bör det givetvis icke möta hinder att liksom nu remittera honom till lämpligt sjukhus. Skulle efter tvångsintagning å anstalt psykologiska förutsättningar befinnas föreligga för vård å alkoholistsjukhus och läkaren finner sådan vård behöfelig, synes överförande till sjukhus — därest det icke är fråga om en kortvarig specialistundersökning — lämpligen kunna ske i form av försökspermission från anstalten med villkor att vederbörande underkastar sig vård och behandling å sjukhuset.

Genom den skisserade anordningen skulle patienterna å alkoholistsjukhuset kunna vårdas utan hänsyn till alkoholistlagens bestämmelser om vårdtidens längd m. m. Den som intages å sjukhuset i anslutning till anstånd med tvångsintagning eller försökspermittering från anstalt skulle få lämna sjukhuset, när läkaren finner detta lämpligt. Skulle han icke lojalt följa meddelade behandlingsföreskrifter, vilket väl särskilt torde yttra sig i rymning eller alkoholförtäring under permission från sjukhuset, föreligger ju brott mot villkoren och läkaren har endast att göra anmälan till vederbörande nykterhetsnämnd eller anstalt, som då har att ingripa. Om anstånd beviljats av länsstyrelse skulle det visserligen bli nödvändigt att göra särskild framställning om anståndets förverkande, men olägenheten därav synes icke vara så stor att den bör förhindra en anordning, som från behandlingssynpunkt kan anses önskvärd.

I anslutning till vad sålunda anförts framhäves i yttrandet, att det vid en reformering av nykterhetsvården vore lika angeläget att bereda ökat utrymme åt den frivilliga vården som bättre plats för medicinsk behandling. Enighet torde råda därom, att tvångsinternering å alkoholistanstalt borde begränsas så långt möjligt. Det kunde då inte vara lyckligt att i stället införa tvångsintagning å sjukhus. Klara linjer syntes böra uppdragas mellan frivillig vård och sådant tvångsingripande, som samhället funne påkallat mot de svårare fallen, vilka av säkerhets- eller ordningsskäl måste omhändertagas i slutet vård.

Samma inställning präglar det yttrande, som avgivits av *styrelsen för statens alkoholistanstalt å Svartsjö*. Styrelsen befarar, att alkoholistsjukhusen väsentligen skulle få sin karaktär av de tvångsintagna, även om dessa vistades å sjukhuset mera tillfälligt, t. ex. i avbidan på placering annorstädes. Detta skulle vara ägnat att avskräcka vårdbehövande från att frivilligt söka sig till sjukhusen. En enligt anstaltsstyrelsens uppfattning organisatoriskt lämpligare lösning vore att utbryta sjukhusen ur den föreslagna organisationen och giva dem en sådan ställning, att de avsåges allenast för dem som frivilligt sökte vård. *De erkända alkoholistanstalernas centralorganisation* anför liknande synpunkter.

Överläkaren vid psykiatriska avdelningen vid Södersjukhuset, S. Wohlfahrt, vars yttrande åberopats av sjukhusdirektionen i Stockholm, anser viss risk föreligga för att ett specialistsjukhus för enbart alkoholister genom sitt namn och klientel skulle verka avskräckande på sådana patienter, som man särskilt ville se intagna på en dylik institution, nämligen de tidiga, botbara fallen. Dessa kunde beräknas frivilligt söka inträde på sjukhuset, men

många av dem hyste naturligtvis samtidigt en förklarlig skräck för att efter ett dylikt beslut bli stämplade som alkoholister. Trots en hög medicinsk standard kunde sjukhusets rykte bland allmänheten härigenom bli lidande, vilket vore till stort men för dess verksamhet. Det borde därför undersökas — framhålles i yttrandet — om det ej tills vidare vore lämpligt att även vissa andra patienter, närmast då neuroser och liknande fall, vilka icke missbrukade alkohol men behövde sjukhusvård, efter överläkarens avgörande skulle få möjlighet att där få vård. Genom en dylik eftergift skulle utan tvivel de nykterhetsvårdande myndigheterna erhålla ökade möjligheter att förmå vissa tveksamma alkoholmissbrukare att låta behandla sig å sjukhus. Som en jämförelse anföres, att det sällan eller aldrig förelåge svårigheter att förmå en dylik patient att låta sig intagas på de psykiatriska kliniker, som universitets- och storstäderna i landet numera driver.

Förslaget att inrätta särskilda polikliniker för alkoholmissbrukare har så gott som genomgående lämnats utan erinran. *Socialstyrelsen* har direkt tillstyrkt förslaget, liksom även *länsnykterhetsnämnden i Skaraborgs län*. *Styrelsen för statens alkoholistanstalt å Venngarne* finner det angeläget, att det, i avbidan på den planerade utbyggnaden av sjukhusen och de psykiatriska avdelningarna, provisoriskt anordnas polikliniker eller dispensärer för alkoholmissbrukare.

Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län, som förutspår att det kommer att taga avsevärd tid innan specialsjukhusen står färdiga, finner det önskvärt att statsmedel ställes till förfogande för ifrågakomna ändamål. Behovet av medicinsk, särskilt psykiatrisk sakkunskap bleve alltmer brännande. Diagnostiseringen av många svårbedömda gränsfall krävde ingående psykiatrisk undersökning, enär lekmannen omöjligen kunde avgöra om nykterhetsvårdens eller sinnessjukvårdens vårdmöjligheter skulle träda i funktion. Värdet av de anvisningar för den fortsatta behandlingen, som de kommunala nykterhetsnämnderna därigenom skulle få, kunde knappast överskattas. Säkerligen skulle också många alkoholskadade på eget initiativ vända sig till den på en länspoliklinik tjänstgörande läkaren och nykterhetsvårdsarbetaren. Jämväl *nykterhetsnämnden i Stockholm* förordar förslaget, speciellt som det samma låge helt i linje med den verksamhet för medicinsk behandling av alkoholister som nämnden de senaste åren bedrivit. Nämnden upplyser, att den hos sig hade anställd en deltidstjänstgörande läkare samt att den för sitt klientel disponerade en vårdavdelning vid S:t Eriks sjukhus, till vilken tidigare även hade varit knuten en alkoholistpoliklinik. Därutöver hade staden en poliklinik vid Södersjukhuset för alkoholskadade personer samt en speciell alkoholistvårdsavdelning å Beckomberga sjukhus.

Svenska läkaresällskapet, som givit tillkänna en mycket positiv mening om förslaget, reserverar sig dock mot att klinikerna endast skulle utgöra ett provisorium. Mot bakgrunden av de gynnsamma erfarenheter, som förelåge från den polikliniska verksamhet, som sedan något år bedrivits på initiativ

av det allmänna och av enskild institution (Stockholm stadsmissions nykterhetsvårdsbyrå) samt från ett flertal polikliniker i Förenta Staterna, där denna form för öppen vård syntes ha fått stor betydelse, borde enligt sällskapets mening de fortsatta erfarenheterna få avgöra, huruvida icke den polikliniska vården vore ett nödvändigt komplement till alkoholistsjukhusen. Alkoholistsjukhusens polikliniker torde icke kunna tillgodose hela behovet av poliklinisk verksamhet, då ju sjukhusens verksamhet bleve begränsad till vissa platser. Polikliniker, vid vilka finnes möjligheter till psykologisk och psykiatrisk testning av de sökande — med en socialkurator för utredning och en psykiater för behandling — hade blivit ett av de viktigaste leden i organisationen för behandling av de alkoholsjuka i Förenta Staterna.

Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län uppger, att nämnden sedan några år tillbaka försöksvis anknutit en särskild alkoholistvårdspoliklinik till verksamheten. Denna klinik hade livligt anlåtats av de kommunala nämnderna. Kostnaderna för konsultationerna hade resp. nykterhetsnämnder själva fått bestrida. Någon speciell utrustning hade hittills icke erfordrats, då läkaren, som anlåtats, ordnat mottagningarna i sitt hem eller på Beckomberga sjukhus. Stockholms stadsmission hade dessutom i fall av behov ställt mottagningslokal till nämndens förfogande. Kliniken hade nära nog blivit oundgänglig.

I ett par yttranden har den åsikten framförts, att klinikerna borde förläggas i anslutning till sjukhus. *Länsnykterhetsnämnden i Hallands län* förmodar, att det av psykologiska skäl bleve lättare att nå kontakt med klientelet, om klinikerna vore förlagda till offentlig sjukvårdsinrättning än om desamma inrymdes i lokaler, som icke ägde samband med sådan inrättning. En följd härav torde då bli, att huvudmannaskapet för klinikerna icke förlades till länsnämnderna, vilket heller knappast ur allmän organisatorisk synpunkt kunde anses riktigt, eftersom det här gäller en angelägenhet av rent medicinsk karaktär. *Länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län* föreslår, att klinikerna anslutes till de psykiatriska klinikerna vid länslasaretten.

Nykterhetskommittén.

Redan i sitt yttrande över alkoholistvårdsutredningens förslag har nykterhetskommittén i princip tillstyrkt såväl inrättandet av alkoholistsjukhus som tillskapandet av provisoriska polikliniker. I sitt principbetänkande (del V) föreslår kommittén, att ett av sjukhusen snarast kommer till stånd. För kommittén framstår det som ett oundgängligt krav, att i varje fall forskning och läkarutbildning bedrivs vid detta sjukhus.

I yttrandena över nykterhetskommitténs förslag har frågan om alkoholistsjukhus ånyo ägnats viss uppmärksamhet, liksom även det förut behandlade förslaget om inrättandet av särskilda alkoholistpolikliniker i vissa yttranden bringats i åtanke.

Medicinalstyrelsen hör till dem, som på nytt varmt förordar, att det redan tidigare föreslagna alkoholistsjukhuset såsom ett centrum för forskning

och utbildning snarast kommer till stånd. I yttrandet framhålles det samband, som ofta föreläge mellan psykopati och allvarligare grader av alkoholmissbruk. Av denna anledning vore det enligt styrelsen angeläget, att åtgärder vidtoges att tillfredsställande ordna psykopatvården i landet. Styrelsen håller vidare före, att en utbyggnad av landstingens sjukvård med psykiatriska kliniker vid lämpliga lasarett komme att medföra goda möjligheter till undersökning och vård av ett stort antal fall, där alkoholmissbruk kunde antagas vara en bidragande orsak till psykisk sjukdom eller insufficienstillstånd.

Enligt vad *länsnykterhetsnämnden i Stockholm län* yttrar skulle inrättandet av åtminstone ett alkoholistsjukhus samt av psykiatriska lasarettavdelningar och undersökningscentraler i varje län vara ett välkommet stöd i det räddningsarbete, som åvilar de nykterhetsvårdande organen, samt dessutom bli till stort gagn för forskningen rörande alkoholfrågan. För *länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län*, som tillstyrkt kommitténs förslag om vissa lättnader i fråga om rusdrycksförsäljningen, framstår det som ett absolut villkor för en mindre restriktiv försäljningspolitik, att den av kommittén föreslagna upprustningen av nykterhetsvården förverkligas. I denna upprustning inginge bl. a. färdigställandet av åtminstone ett av de alkoholistsjukhus som alkoholistsvårdsutredningen föreslagit samt inrättandet av särskilda specialavdelningar vid länslasarett.

Vikten av att ett — eller flera — alkoholistsjukhus snarast kommer till stånd betonas jämväl av *länsstyrelsen i Örebro län*, *länsnykterhetsnämnderna i Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län* samt av *styrelsen för alkoholistanstalten Hagbyhemmet*. I några yttranden har särskilt understrukits betydelsen av den dessa sjukhus tillkommande forskningsuppgiften. Utbyggnaden av de psykiatriska länsklinikerna har också framhållits som en angelägen uppgift.

Stadsfullmäktige i Malmö anser det tillräckligt, att ett alkoholistsjukhus inrättas; detta skulle närmast få karaktären av en central forsknings- och utbildningsanstalt. I övrigt syntes en utvidgning av den medicinska behandlingen av alkoholmissbrukare närmast böra ske på så sätt, att de psykiatriska och medicinska sjukhusavdelningarna erhöle erforderliga vårdplatser.

Behovet av särskilda alkoholistpolikliniker — vilka borde vara utrustade med såväl läkare som socialvårdare — vitsordas av *styrelsen för statens alkoholistanstalt å Venngarn*. *Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län* återkommer till spörsmålet och föreslår, att dylika kliniker eller alkoholdispensärer inrättas i varje län. För att kunna intressera lämpliga läkare för dessa institutioner erfordrades emellertid statens medverkan i form av bidrag till arvodes- och driftkostnaderna. Jämväl *folkpartiets kvinnoförbund* har uttalat sig till förmån för denna klinikverksamhet.

Departementschefen.

Såsom alkoholistsvårdsutredningen påvisat utgöres alkoholistklientelet i betydande utsträckning av personer, som på grund av sitt fysiska eller psy-

kiska tillstånd behöver medicinsk vård, ofta i sluten form och direkt inriktad på den speciella behandling, som betingas av sjukdomens samband med alkoholmissbruk. Detta gäller visserligen främst det svårartade klientelet — de på alkoholistanstalterna intagna — men känt är att även många mindre avancerade alkoholmissbrukare lider av sjukdomar, som kräver dylik specialbehandling. Det särskilda vårdbehov, som sålunda föreligger, är emellertid mycket bristfälligt tillgodosett i vårt land. Detta sammanhänger måhända främst därmed, att någon mer ingående undervisning rörande alkoholsjukdomar ej förekommer vid våra medicinska lärosäten. Följaktligen finns ej heller — annat än undantagsvis — några sjukvårdsinrättningar med den speciella expertis, som erfordras för att ta sig an de medicinskt vårdbehövande alkoholisterna.

Trots nu angivna brister i det medicinska vårdsystemet förekommer dock, att alkoholister i viss omfattning beredes vård i sjukhusmässiga former. Sålunda intages ej sällan alkoholskadade personer på kroppssjukhusen; fråga är då vanligen om andra alkoholmissbrukare än dem som tillhör nykterhetsnämndernas klientel. För ett antal år sedan (1945—1948) fanns exempelvis vid S:t Eriks sjukhus i Stockholm en särskild avdelning för somatisk undersökning och behandling av alkoholister. Ett annat exempel utgör garnisonsjukhuset i Karlskrona, som ofta brukar bereda vård åt denna speciella kategori av vårdbehövande. Ej ringa är det antal alkoholmissbrukare, som vårdas på förefintliga psykiatriska avdelningar vid länslasaretten eller på de vanliga sinnessjukhusen. På såväl Långbro som Beckomberga sjukhus finns särskilda avdelningar inrättade för alkoholskadade patienter, vardera avdelningen om cirka 30 platser. Omfattningen av sjukhusvården för alkoholmissbrukare varierar emellertid från plats till annan, i mycket beroende därpå om vederbörande sjukhusläkare har intresse för behandling av dessa människor.

Endast i synnerligen blygsam omfattning lämnas medicinsk specialterapi vid alkoholistanstalterna. Det är egentligen endast vid statens alkoholistanstalt å Venngarn, vars huvudbyggnad numera omändrats till en sjukhuspräglad vårdenhet, som sådan behandling meddelas. Jämväl vid den till Salberga sjukhus anslutna statliga alkoholistanstalten, vilken helt står under medicinsk ledning, lämnas den medicinska och psykiatriska vård, som ägnas övriga å sjukhuset inskrivna patienter. Nämnas må även, att en avdelning för medicinsk terapi avses skola anordnas vid erkända alkoholistanstalten Värnäs hemmet.

Den vanligaste formen för medicinsk vård av alkoholmissbrukare är dock otvivelaktigt den polikliniska behandlingen. Sådan förekommer exempelvis i Stockholm och i Malmö. Sålunda finnes vid S:t Eriks sjukhus i Stockholm inrättad en alkoholistpoliklinik med en besöksfrekvens år 1953 av cirka 32 000 besökande. Också Södersjukhuset rymmer en dylik klinik (cirka 1 500 besök årligen) och vid Kornhamnstorg i Stockholm finns en tredje. Ytterligare en alkoholistpoliklinik är den som drives i privat regi av Stock-

holms stadsmission. Det vill synas, som om denna polikliniska verksamhet ofta varit mycket framgångsrik. I Stockholm har t. ex. enligt uppgift intagningsprocenten på alkoholistanstalt av antalet anmälda alkoholistfall högst väsentligt nedgått sedan 1941, då denna verksamhet inleddes. Medan intagningsprocenten nämnda år uppgick till cirka 25 %, utgjorde den 1952 icke fullt 12. Denna nedgång tillskrives i icke obetydlig mån förekomsten av poliklinisk behandling.

Även om det sålunda redan f. n. förefinnes vissa medicinska vårdmöjligheter för alkoholmissbrukare, är det dock tydligt, att dessa varken är tillräckliga eller innefattar den specialbehandling, som är önskvärd. Det är mot bakgrunden av dessa faktorer, som alkoholistsvårdsutredningens förslag om inrättande av särskilda alkoholistsjukhus bör ses. Såvitt förslaget avser att endast ett dylikt sjukhus till en början skall uppföras, har det på något undantag när rönt remissinstansernas gillande. Nykterhetskommittén har i nu nämnda avseende biträtt förslaget. För egen del finner jag så starka skäl tala för detsamma, att jag anser mig i princip kunna ansluta mig därtill.

Vilka uppgifter som skulle tillkomma ett dylikt under statlig ledning drivet sjukhus låter sig bestämma med utgångspunkt från vad jag i det föregående yttrat. Det ligger i sakens natur, att sjukhuset i viss mån skall fylla den brist i fråga om vårdplatser, som f. n. råder. Det blir följaktligen en uppgift för sjukhuset att bereda vård och lämna behandling av dem, som på grund av sitt alkoholmissbruk är i behov av kvalificerad medicinsk vård och behandling. Självfallet bör de läkare, som skall leda behandlingen, vara speciellt utbildade för sin uppgift. Det synes lämpligt, att utbildningen av särskilda specialister blir förlagd till detta sjukhus, vilket kan tillhandahålla ett rikhaltigt undersökningsmaterial. Med utbildning sammanhänger nära forskning. I åtskilliga remissyttranden har just forskningen framhävts som kanske det mest vägande motivet för inrättandet av ett alkoholistsjukhus. Sjukhuset bör enligt min mening bli ett centrum för forskningen rörande alkoholismens problem, vilken forskning nu är föga utvecklad men samtidigt framstår som synnerligen önskvärd. Det är min förhoppning, att en dylik forskning skall kunna väcka impulser till nya, mer effektiva behandlingsmetoder i nykterhetsvårdens tjänst. Den på föredragning av chefen för ekle-siastikdepartementet i propositionen nr 155 till årets riksdag föreslagna professuren i teoretisk alkoholforskning torde böra baseras på sjukhuset.

Utöver nu nämnda arbetsuppgifter — behandling, utbildning och forskning — har alkoholistsvårdsutredningen föreslagit, att sjukhuset jämväl skulle utgöra diagnostisk central för hela den slutna vårdorganisationen. Detta förslag, som bygger på förutsättningen att alkoholistsjukhusen skulle inordnas under denna organisation, har vid remissbehandlingen rönt viss kritik. Då emellertid min avsikt är — som i det följande närmare kommer att utvecklas — att sjukhuset skall inrättas fullt fristående, följer därav, att sjukhusets arbetsuppgifter bör begränsas till de förut angivna. För

övrigt torde det knappast vara möjligt, att ett enda sjukhus utan eftersättande av övriga viktiga åligganden skulle kunna fullgöra sistnämnda funktion.

Till frågan om i enlighet med alkoholistvårdsutredningens förslag ytterligare tre sjukhus bör inrättas är jag f. n. ej beredd att taga ställning. Detta spörsmål får bli beroende av, vilka erfarenheter man får av det första sjukhuset och i vilken utsträckning vårdbehovet framdeles kan bli tillgodosett vid andra sjukvårdsinrättningar, särskilt sedan dessa fått möjlighet att knyta specialutbildade läkare till sin verksamhet. I den mån kropps- och sjuksjukhusen till sitt förfogande får dylika specialister, blir de naturligtvis i stånd att i ökad omfattning bereda vård åt alkoholmissbrukare.

Det första sjukhuset bör enligt min mening förläggas till Stockholm eller dess omedelbara närhet. Med hänsyn till sin uppgift som utbildnings- och forskningscentrum bör det — som vid remissbehandlingen påpekats — om möjligt anslutas till annat större sjukhuskomplex. En sådan anordning är praktiskt betingad — kontakten med övriga medicinska vårdgrenar främjas, vissa lokaler och jämväl andra anordningar torde kunna användas för gemensamt bruk m. m. Vissa kostnadsbesparingar torde härigenom också kunna ernås. Härtill kommer, att sjukhusets särart blir mindre utpräglad, om detsamma ingår i ett större komplex. Benägenheten att söka vård å sådant sjukhus blir uppenbarligen större, om patienten kan räkna med att han passas in i sjukhusmiljön på samma sätt som patienterna på övriga avdelningar. Ur nu angivna synpunkter vore det i och för sig lämpligt att förlägga sjukhuset till karolinska sjukhusets område. Det synes emellertid, som om detta område redan tagits i anspråk eller reserverats för andra ändamål intill gränsen för vad som är möjligt. Andra kombinationsmöjligheter måste därför prövas. I administrativt hänseende torde det nya sjukhuset dock böra anslutas till karolinska sjukhuset. Därest det skulle visa sig omöjligt att erhålla lämplig förläggning i enlighet med vad nu sagts, torde få övervägas att inrätta sjukhuset å annan universitetsort. I så fall torde frågan ånyo få anmälas för riksdagen.

Jag har tidigare antytt, att sjukhuset bör ges en fristående ställning i förhållande till nykterhetsvårdens anstaltsorganisation. Mitt ställningstagande härutinnan grundas på att frivillig sjukhusvård i största möjliga utsträckning bör eftersträvas. Alkoholmissbrukare bör kunna jämväl av eget initiativ — alltså utan förmedling av nykterhetsvårdsorganen — söka den specialvård, som sjukhuset erbjuder. Men för att stimulera till sådant initiativ är det nödvändigt, att sjukhuset ej får prägeln av anstalt. Skulle specialsjukhuset — som alkoholistvårdsutredningen tänkt sig — komma att ingå som första ledet i den slutna anstaltsvården och följaktligen till övervägande delen komma att beläggas med denna vårdgrens ofta synnerligen missanpassade och svårskötta klientel, skulle detta helt visst komma att verka avskräckande på många alkoholmissbrukare, som eljest gärna skulle söka sig till sjukhuset. Det nu sagda innebär givetvis icke, att sjukhuset

endast eller ens till övervägande del skulle äga mottaga sådana patienter, som av egen drift sökt sig dit. Avsikten är således ej att från specialbehandlingen utestänga vare sig nykterhetsnämndsklientelet eller anstalternas klientel. Men dessa klienters intagande på sjukhuset bör åvägabringas i andra former än genom regelrätt interneringsbeslut. För nykterhetsnämnd föreligger exempelvis möjligheten att såsom hjälpåtgärd söka förmå en alkoholmissbrukare att underkasta sig vård å specialsjukhus. I sådant fall är sjukhusvården rent frivillig. Föreligger behov av sådan vård i grövre fall av alkoholmissbruk, torde det vara lämpligt att t. ex. i anslutning till beslut om anstånd med tvångsintagning föreskriva, att vederbörande skall undergå behandling å specialsjukhus. Enahanda föreskrift kan knytas till beslut om försökspermission och beslut om utskrivning från allmän vårdanstalt (s. k. lydadsföreskrift). Den nu skisserade ordningen för alkoholmissbrukares intagning å specialsjukhus skiljer sig från den av alkoholistvårdsutredningen föreslagna proceduren främst i det avseendet, att den syftar till att i högre grad göra sjukhusvistelse på sådan inrättning lockande för dem, som själva vill söka bot för sitt alkoholmissbruk.

För att ytterligare främja intresset av att alkoholmissbrukare själva söker sig till denna nya vårdform, anser jag angeläget, att sjukhusets särart så litet som möjligt markeras. Av bl. a. denna anledning har jag tidigare förordat, att sjukhuset anslutes till annat befintligt större sjukhuskomplex. Sjukhuset bör således närmast få karaktären av en specialavdelning inom den större sjukhusenheten, jämförbar med övriga till denna hörande specialavdelningar. Ej heller bör denna avdelning genom sitt namn få en prägel av att vara något annat än en avdelning inom sjukhuset.

Som alkoholistvårdsutredningen föreslagit, bör specialavdelningen för alkoholsjukdomar förses med cirka 80 vårdplatser. Jag delar uppfattningen, att överläkaren bör vara psykiater samt att till avdelningen bör knytas en läkare med biokemisk skolning. Något hinder att överläkaren vid avdelningen bedriver öppen mottagning enligt de regler, som gäller för övriga överläkare vid sjukhuset, bör självfallet ej föreligga. Poliklinik i vanlig mening bör däremot ej anordnas där.

Beträffande avdelningens närmare utformning är jag icke beredd att nu framlägga ett konkret förslag. I första hand måste sålunda en lämplig förläggningsplats utväljas. Först härefter och sedan markfrågan reglerats, torde detaljplaneringen kunna påbörjas. Härvid bör de modifikationer vidtagas i alkoholistvårdsutredningens förslag, som föranledes av att avdelningen icke skall tjäna som diagnostisk central för den slutna anstaltsvården.

Kostnaderna för avdelningens uppförande och utrustning, som beräknats till 3 050 000 resp. 574 000 kronor, kan uppenbarligen ej på nuvarande preliminära stadium exakt anges. I mycket blir dessa beroende av var avdelningen kommer att förläggas. Förläggningen bör emellertid i sin tur bestämmas jämväl med hänsyn till möjligheten att vinna besparingar.

För nästa budgetår synes det tillfyllest, att medel anvisas för det fort-

satta utrednings- och planeringsarbetet. Jag uppskattar medelsbehovet här för till 100 000 kronor.

I tidigare sammanhang har jag uttalat, att jag anser den polikliniska behandling av alkoholmissbrukare, som på sina håll förekommer, såsom ytterst värdefull. Den polikliniska verksamheten omfattar vanligen konsultation och öppen behandling eller förmedling av specialvård. Verksamheten har emellertid ringa utbredning.

I likhet med alkoholistvårdsutredningen finner jag det angeläget, att alkoholistpolikliniker i ökat antal kommer i bruk. Samma inställning präglar åtskilliga av de remissyttranden, som avgivits i ärendet. Utredningen har för sin del förordat, att förslagsvis 20 nya polikliniker inrättas, ledda utav länsnykterhetsnämnderna och bekostade av staten. Själv är jag av den uppfattningen, att den polikliniska verksamheten liksom hittills bör vara en kommunal angelägenhet. De kommuner, där sådan verksamhet bedrivs, har med rätta ansett det falla inom ramen för sina allmänna nykterhetsvårdande åligganden att sörja för poliklinisk behandling. Härav bör följa, att de också i princip är berättigade till statsbidrag för de kostnader de nedlagt för anordnande och drift av alkoholistpolikliniker. Som jag i ett tidigare avsnitt (I) utvecklat är emellertid statsbidraget f. n. så obetydligt, att det hittills ej kunnat öva något inflytande på kommunernas beredvillighet att engagera sig till förmån för den polikliniska verksamheten. Höjes nu statsbidraget — som jag i tidigare sammanhang föreslagit — och kommunerna således blir berättigade till ersättning med 60 % av sina kostnader, bör detta få till följd att kommunerna i betydligt större utsträckning än vad nu är fallet kommer att ge utrymme åt poliklinisk behandling inom den öppna sektorn av nykterhetsvården. Den nu förordade ordningen för ökat statligt stöd åt den polikliniska behandlingsformen har dessutom det företrädet framför den av alkoholistvårdsutredningen föreslagna, att stödet kommer samtliga kommuner till godo och icke enbart vissa särskilt gynnade orter.

Alkoholistpolikliniker torde ofta, särskilt i mindre samhällen, kunna anordnas under synnerligen enkla yttre betingelser, exempelvis på så sätt, att den i nykterhetsnämnden ingående läkarledamoten regelbundet håller mottagning i någon nykterhetsnämndens lokal, som måhända för ändamålet bör förses med viss enklare utrustning, eller på sin egen praktik. I större kommuner tarvas givetvis något vidlyftigare arrangemang, för vilka redan förefintliga polikliniker kan tjäna som förebild.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta att i Stockholm eller dess omedelbara närhet skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag uppföras en klinik för alkoholsjukdomar med cirka 80 vårdplatser;

b) till *Uppförande av klinik för alkoholsjukdomar* för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Örtenberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Inledning</i>	3
<i>Upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården</i> ...	6
Alkoholistsvårdsutredningen och nykterhetskommittén	6
Remissyttrandena	8
Departementschefen	12
<i>I. De kommunala nykterhetsnämnderna</i>	16
Nuvarande förhållanden	16
Alkoholistsvårdsutredningens och nykterhetskommitténs förslag	18
Remissyttrandena	22
De kommunala nykterhetsnämndernas anslagsbehov budgetåret 1954/55 ...	28
Yrkanden	28
Yttrande	29
Frivilliga medhjälpare i de kommunala nykterhetsnämndernas tjänst	29
Nuvarande förhållanden	29
Nykterhetsnämndssakkunniga	30
Yttranden	35
Departementschefen	39
<i>II. Länsnykterhetsnämnderna</i>	50
Nuvarande förhållanden	50
Alkoholistsvårdsutredningens och nykterhetskommitténs förslag	51
Remissyttrandena	55
Länsnykterhetsnämndernas medelsbehov budgetåret 1954/55	63
1. Avlöningar	63
Yrkanden	63
Motiv	63
Yttranden	65
2. Omkostnader	66
Yrkande	66
Motiv	66
Yttrande	67
Departementschefen	67
<i>III. Vissa ytterligare åtgärder till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.</i>	74
Alkoholistsvårdsutredningen	74
Socialstyrelsen	74
Yttrande över socialstyrelsens förslag	76
Nykterhetsnämndssakkunniga	76
Yttranden över de sakkunnigas förslag	77
Departementschefen	78

<i>IV. Ökade statsbidrag till den s. k. länkrörelsen</i>	80
Nykterhetsnämndssakkunnigas förslag	80
Yttranden	82
Departementschefen	83
<i>V. Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare</i>	84
Medicinska inslag i nykterhetsvårdsarbetet	84
Nykterhetsvårdsklientelet ur medicinsk synpunkt	85
Alkoholistvårdsutredningens förslag	87
Remissyttrandena	91
Nykterhetskommittén	100
Departementschefen	101